

Γ'

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Τὴν ἐτήσιον μνήμην σήμερον τῶν Θεοφόρων Πατέρων, τῶν ἐκ πάσης τῆς Οἰκουμένης συναθροισθέντων ἐν τῇ λαμπρᾷ τῶν Νικαίων πόλει, τῶν Ὁρθόδοξων τὰ συστήματα εὐσεβοῦντες πιστῶς ἑορτάσωμεν.

Ἑμψόδος.

Δὲν δυνάμεθα βεβαίως κάλλιον νὰ ἑορτάσωμεν τὴν σεβασμίαν μνήμην τῶν θεοφόρων Πατέρων, « τῶν ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης συναθροισθέντων », ὅπως θεσπίσωσι τὰ δόγματα τῆς ἀγίας ἡμῶν Πίστεως, ἣ ἐπισκεπτόμενοι τὴν πόλιν, ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς ἔδρα τῶν Συνόδων αὐτῶν, δὲν δυνάμεθα καλλίτερον νὰ ἐκφράσωμεν τὸν πρὸς τοὺς ἐνδόξους ἄνδρας σεβασμὸν ἡμῶν ἢ μελετῶντες μετ' ἀγάπης τὰ μνημεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ὁ πανδαμάτωρ ἐπαφῆκε χρόνος, ὅπως ὑπομιμνήσκωτιν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐνδοξὸν ἐποχὴν ἐκείνων. Ἐν τῇ μετ' ἀγάπης μελέτῃ τῶν μνημείων τούτων, ἐν τῇ μετὰ στοργῆς ἐρεῦνη αὐτῶν καὶ ἐν τῇ μετὰ ζήλου περισυλλογῇ καὶ διασώσει τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἰδίᾳ τῆς χριστιανικῆς, ἣτις, ὡς μὴ ὄφειλε, παραμελεῖται παρ' ἡμῶν ἀστόργως, θέλομεν ἰδεῖν ὅτι βίος εἴκοσιν αἰῶνων δὲν εἶναι πτωχὸς εἰς διδάγματα, δὲν εἶναι στεῖρος. Ἐκ ὅφρανθῶμεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια, τὰ τέκνα

αὐτοῦ τοῦ χρόνου, τὸν λίβανον, ὅστις ἐκεῖθεν ἄλλοτε ἀνήρχετο εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ ἐνωτισθῶμεν ἀπὸ τοὺς τείχους τῶν μελωδιῶν, αἵτινες ἕτερπόν ποτε τόσας καρδίας καὶ ἀνύψονον αὐτὰς εἰς τὸν θρόνον τοῦ Αἰωνίου, θὰ ἴδωμεν τὰ ἔχνη τόσων μαρτύρων τῆς θρησκείας, καὶ θὰ λουσθῶμεν εἰς τὰ νάματα τὰ ὁποῖα παρέσχον νέαν ζωὴν ἀληθῆ καὶ τελείαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἔρευνα τοῦ Χριστιανικοῦ αἰῶνος καὶ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου θέλει προσέτι διδάξει ἡμᾶς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐπὶ τὴν χριστιανικὴν καὶ τὴν ἐπίδρασιν ταύτης ἐπὶ τὴν ἀναγέννησιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων, θέλει διδάξει ἡμᾶς τὸν βίον καὶ τὴν λατρείαν τῶν πρώτων Χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ἐθέρμαινε τὸ ἄφθιτον πῦρ τῆς ἀγάπης, θέλει συγχρόνως βοηθήσει ἡμᾶς εἰς τὴν κατανόησιν τῆς συνεχοῦς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Τότε θὰ νοήσωμεν ὅτι ἡ Βυζαντινὴ ἐποχὴ καὶ ὁ Χριστιανικὸς βίος, ἄμεσος ὢν συνέχεια τοῦ ἀρχαίου, χρησιμεύει ὡς ἐνωτικὸς δεσμὸς ἐκείνου πρὸς τὸν ἡμέτερον καὶ τότε θὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς δισχιδοῦς ἱστορίας, ἣν, ἂν θελήσωμεν νὰ γνωρίσωμεν μόνον ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων τῶν ἀποτάτων αἰώνων, πάντοτε θ' ἀντιλαμβάνομεθα αὐτὴν μονομερῶς καὶ οὐχὶ ἐξ ἀπόπτου.

Εἰσέλθωμεν λοιπὸν ἐν Νικαίᾳ καὶ περιεργασθῶμεν τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς λείψανα μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἐν αὐτῇ θέλομεν εὑρεῖ ἐνασχόλησιν εὐγενῆ, καρποφόρον, ἐθνωφελῆ καὶ ὠραίαν.

Ι ΤΑ ΤΕΙΧΗ

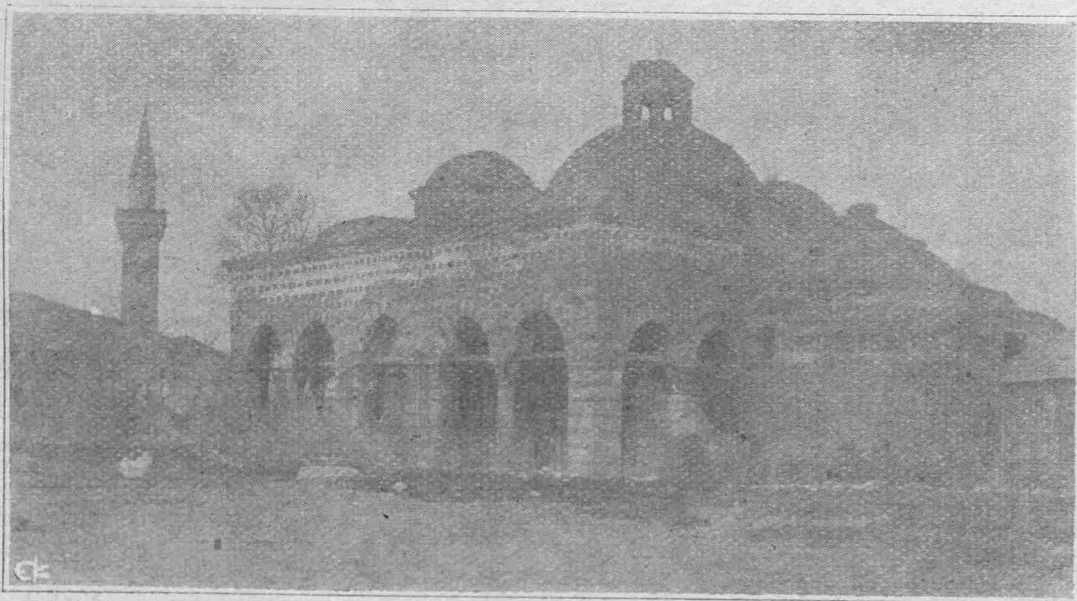
Τὸ πρῶτον μνημεῖον, τὸ ὁποῖον θέλομεν συναντήσῃ εὐθὺς καὶ πρὸ τοῦ ἀκόμη εἰσέλθωμεν εἰς τὴν πόλιν, εἶναι τὰ τείχη (ἴδε σελίδα 41). Εὐρὺς καὶ ἐρυμνὸς διπλοῦς περίβολος, περιστέφων πάντοθεν τὴν ἑκτασιν τῆς ἀρχαίας πόλεως μὲ τοὺς ὑψηλοὺς πύργους καὶ τὰς στερεὰς ἐπάλξεις του, ὑψοῦται ἔτι πρὸ τῆς λίμνης, μέσῳ ἀπεράντου πεδιάδος, διατηρῶν ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ βαρύτητα, τὴν ὁποῖαν ἐπέχουσι τὰ ἀρχαῖα ἀμυντικὰ ἔργα. Εἰς τὸν θεατὴν, ὅστις τὸ πρῶτον ἀτενίζει τὰ τείχη ταῦτα, εἰς τὸν ταξειδιώτην, ὅστις ἔρχεται

ἵνα ἐπισκεφθῇ τὴν πόλιν, τὴν ὁποῖαν ποτὲ ἐπροστάτευον, ἡ θεία αὐτῶν, ἡ στερεότης καὶ ἡ συνοχή, ἣτις, παρ' ὅλας τὰς παρατηρουμένας ἐκασταχοῦ καταρρεύσεις εἶναι καταφανῆς, ἐμπνέει σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν. Ἄν πρὸ γέροντος ρικνοῦ καὶ πολυπείρου ἰστάμεθα συνεσταλμένοι καὶ σιγηλοί, ἂν, ἀτενίζοντες εἰς τὰς βαθεῖας ρυτίδας, τὰς ὁποίας ὁ χρόνος ἐπέγραψεν ἐπὶ τοῦ προσώπου του, καταλαμβάνομεθα ὑπὸ ταπεινώσεως ἅμα καὶ συγκινήσεως, διότι σκεπτόμεθα ὅτι οἱ μὲν σκοτιζόμενοι ἤδη ὀφθαλμοὶ του ἐγνώρισαν κόσμον καὶ εἶδον γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν, εἰς δὲ τὸ πνεῦμά του ἔχουσιν ἀποκρυσταλλωθῆ ἰδέαι καὶ κρίσεις πηγάσασαι ἐκ πείρας, τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς δὲν ἔχομεν, ὑπὸ τίνων αἰσθημάτων πρέπει νὰ κυριευθῇ ἡ ψυχὴ μας, ὅταν ρίπτωμεν ἐν βλέμμα πρὸς τὰ τείχη ταῦτα τὰ σιγηλὰ καὶ τοὺς ἡμιηρηιωμένους πύργους; Εἰς οἶαν δῆποτε ἡμέραν καὶ ἂν ὀρίσωμεν τὴν γένεσιν των, πάλιν οἱ ὀπτοὶ οὗτοι πλίνθοι καὶ τὰ μάρμαρα εἶδον καὶ παρηκολούθησαν τόσα γεγονότα. Ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτῶν εἶδον τὰ ἔθνη νὰ συγκρούωνται πρὸ τῶν ποδῶν των ἐν ὀρμῇ παραφορᾶς, εἶδον νικητὰς ἐστεφανωμένους νὰ διέρχονται διὰ τῶν πυλῶν των, εἶδον πολυτέλειαν καὶ λαμπρότητα, ἤκουσαν παιᾶνας καὶ λυγμούς, ὕμνους καὶ θούρια, ὑπέστησαν ὅλην τὴν ὀργὴν τῶν καταιγίδων, ἐσαλεύθησαν ὑπὸ σεισμῶν, ὅπως ἐξέστησαν ὑπὸ μηχανημάτων, ἐγνώρισαν ὅλας τὰς διαβαθμίσεις τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, ὅλας τὰς συγκινήσεις αἰ τὴν ταραχὴν τῆς ζωῆς πρὸ τοῦ περιπέσσωσιν εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῶν ἀτάραχον γαλήνην. Νῦν τὰς ἐπάλξεις των καλύπτει κισσός· οὐδεὶς ταράττει τὴν ἡρεμίαν των· ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μόνον σπάνιοι τινες ἀρχαιολόγοι ἢ ἀρχαιοφίλοι, ἐπεκτείνοντες τὴν ἐκδρομὴν των μέχρι τῶν ὄχθων τῆς Ἀσκανίας, ἔρχονται ὅπως βαδίσωσι παρὰ τοὺς πόδας των ἢ ἀναρριχηθῶσιν ἐπὶ τῶν πύργων των, κρατοῦντες ἀνὰ χεῖρας τὴν σμίλην τοῦ ἐπιστήμονος ἢ τὴν γραφίδα τοῦ συγγραφέως, διότι τὰ τείχη ταῦτα ἐγκλείουσι διὰ τὴν ἐπιστήμην πολλὰ ζητήματα καὶ σπουδαιότητα μεγάλην· εἶναι τὰ κάλλιον διατηρούμενα ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὁποῖα ἐν πολλοῖς σκοτεινοῖς σημείοις διεφώτισαν τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀρχαιολογίας, καίτοι ἐγκρύπτουσιν ἔτι πολλὰ μυστικά καὶ ἀπόρητα. Ἄς εἰσέλθωμεν ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν των.

Τὸ σχῆμα αὐτῶν ἐπὶ πρώτοις δὲν δύναται εὐχερῶς νὰ προσδιορισθῇ, διότι δὲν διατηρεῖ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πορείαν· πολλαχοῦ ἀποτελεῖ τοξοειδεῖς γραμμάς,

αίτινες πάλιν διακόπτονται ἀπὸ γωνιώδεις ἐκφύσεις, ἀλλοῦ δὲ πάλιν σχηματίζει εὐθείαν, ἣτις ὅμως οὐδαμῶς εἶναι ἀπηλλαγμένη καμπυλότητός τινος. Τοῦτο παρατηροῦμεν οὐ μόνον διὰ τὸ ἐξωτερικὸν τείχος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἐσωτερικὸν ἀκόμη, ὅπερ, καίτοι προσπαθεῖ νὰ μιμηθῇ τὰς γραμμὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους, ἐν τούτοις δὲν διατηρεῖ οὔτε τὴν αὐτὴν ἀπ' ἐκείνου ἀπόστασιν, οὔτε ἀκριβῆ ὁμοίου σχήματος ἐγγραφήν, ἀλλὰ παρουσιάζει ποικιλίαν καταφανῆ, ἃν τις ἀνελθὼν ἐπὶ ἐπάλξεώς τινος ἐπισκοπήσῃ τὰ σχήματα ἀμφοτέρων. Ὁ Στράβων

ΝΙΚΑΙΑ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ

περιγράφων τὴν Νίκαιαν, ὀρίζει τὸ σχῆμα τοῦ τείχους αὐτῆς τετράγωνον· ἂν τὸν ὀρισμὸν τοῦτον λάβωμεν κατὰ γράμμα, βεβαίως δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι κατὰ τὸ σχῆμα ὁ περίβολος τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος τῆς Νικαίας δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν νῦν σωζόμενον· ἐν τούτοις, ἂν ἀναλογισθῶμεν τὰς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ συμβάσας μάχας καὶ διαφόρους μεταβολάς, θέλομεν παραδεχθῆναι ὅτι τὰ ἐκ ποικίλων αἰτιῶν κρημνιζόμενα τμήματα τοῦ τείχους, ἀνοικοδομούμενα συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ὀχυρώσεως, αἰτινες κατεδεικνύοντο

ΣΤ' 96

ΑΠΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ἐκάστοτε, μετήλλασσον κατὰ τὰς γραμμὰς· καὶ εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην μᾶς ἐνισχύουσι καὶ οἱ μὴ κατ' ἴσον ἀριθμὸν πύργοι, οἱ ἀναλογοῦντες εἰς ἕκαστον σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος. Διότι, ἐνῶ πρὸς τὴν βορείαν πλευρὰν οἱ πύργοι κεῖνται κατ' ἀραιὰ διαστήματα, πρὸς δυσμὰς καὶ μεσημβρίαν εἶναι πυκνότεροι καὶ σχεδὸν ἐφάπτονται ἀλλήλων.

Ἄλλὰ ταῦτα πάντα δὲν εἶναι τόσον ἰσχυρά, ὥστε νὰ μᾶς ὀδηγήσωσιν εἰς τὸ αὐτό, εἰς ὃ καὶ τὸν Τεχίερ συμπέρασμα· δὲν δυνάμεθα δηλαδὴ ἐκ τούτων μόνον νὰ καταβιάσωμεν τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ τείχους εἰς τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ν' ἀρνηθῶμεν τελείως πᾶσαν ἀρχαιοτέραν αὐτοῦ καταγωγὴν. Τούναντίον ἡμεῖς ἀρεσκόμεθα νὰ πιστεύωμεν ὅτι ὑπάρχουσι σημεῖα τινὰ τοῦ τείχους, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀντιγόνου καὶ Λυσιμάχου, τῶν πρώτων τουτέστι τῆς πόλεως οἰκιστῶν. Διότι, καίτοι πολλάκις τὰ τείχη ὑπέστησαν ρωγμὰς ἢ κατεδαφίσεις καὶ συνεπέλα τούτων ἀνωκοδομήθησαν ὑπὸ διαφόρων ρωμαίων καὶ βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἐν τούτοις οὐδαμοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πόλεως ταύτης ἀναφέρεται, ὅτι ἐξ ὀλοκλήρου κατεσκάφησαν, εἴτε ἐκ σεισμῶν κατέπεσαν· ἀφοῦ δὲ τοιοῦτό τι, ὅπερ βεβαίως θὰ ἦτο ἄξιον ἀναγραφῆς γεγονός, δὲν σημειοῦται οὐδαμοῦ τῆς ἱστορίας, δὲν δυνάμεθα, θέλοντες νὰ χαρισθῶμεν εἰς τὴν γνῶμην τοῦ Γαλάτου συγγραφέως, νὰ φαντασθῶμεν ὅτι αὐτοκράτωρ τις τοῦ Δ' αἰῶνος ἐκ φιλοδοξίας ἢ ἄλλων αἰσθημάτων ὀρμώμενος, τελείως κατεκρήμνισε, τὰ τείχη ταῦτα, μὴ φεισθεὶς οὔτε τῶν θεμελίων αὐτῶν, ἵνα ἐκ νέου οἰκοδομήσῃ αὐτὰ ὡς νῦν ἔχουσιν. Ἡ οἰκοδόμησις ὀχυρωμάτων καὶ δὴ ὡς τῶν τῆς Νικαίας, δὲν εἶναι τι εὐχερὲς καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ συντελούμενον ἔργον, οὔτε εἶναι παρόμοιον πρὸς λουτρῶνα ἢ θέατρον ἢ γυμνάσιον. Ἄν δὲ βλέπωμεν εἰς ἐπιγραφὰς τὸν δεῖνα ἢ δεῖνα αὐγουστὸν καίσαρα ἢ αὐτοκράτορα καλούμενον κτίτορα τῶν τειχῶν, οὐδαμῶς ἐκ τούτου πρέπει νὰ προαχθῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ γενικὸς τῶν τειχῶν κτίστης, διότι, ἄλλως τε, θὰ περιπέσωμεν εἰς τὸ ἄτοπον νὰ παραδεχθῶμεν ὡς κτίστας τούτων συγχρόνους, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας, οἵτινες ἀπ' ἀλλήλων χρονικῶς δίστανται ἑκατονταετηρίδας ὀλοκλήρους. Οὕτω π.χ. εἰς τινὰ ἐπιγραφὴν ἀναφέρεται ὁ Ἀδριανὸς ὡς κτίστης τῶν τειχῶν, εἰς ἑτέραν Κλαύδιος ὁ Β'· καὶ εἰς ἄλλην Λέων ὁ σοφός. Καὶ ὅμως ὁ πρῶτος τοῦ δευτέρου ἀφίσταται μίαν καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα, ὁ δὲ δεῦτερος τοῦ τρίτου κατὰ ἕξ· τὰ δ' ὀνόματα αὐτῶν

ΕΙΣ ΝΙΚΑΙΑΝ

Σ' 97

φαίνονται εισέτι γεγραμμένα εις τὰς ἐν τῷ τείχει ἐπιγραφάς. Ἄν ὁ Λέων ἦτο γενικὸς κτίστης, διατί ν' ἀφήσῃ εις περίοπτον, ὡς εἶναι νῦν ἔτι, θέσιν τὰς ἀναμνηστικὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Κλαυδίου καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ; ἂν πάλιν ἕτερός τις αὐτοκράτωρ τοῦ Δ' αἰῶνος ἀνέκτισεν ἐξ ὀλοκλήρου ταῦτα, διατί νὰ κρυφθῇ αὐτὸς μὲν ὑπὸ ἀνωρυμνίαν, νὰ ὑψώσῃ δὲ ὑπὲρ τὰς πύλας τοὺς ὀγκολίθους ἐκεῖνους, οἵτινες ἀναγράφουσιν ἄλλους αὐτοκράτορας κτίστας τείχους, ὅπερ δὲν ἦτο ἐκεῖνο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτίθεντο; Ἐκτὸς ὁμοῦ τούτου καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων παρέχει ἡμῖν ἀποδείξεις τῆς ἀρχαιότητος τῶν τειχῶν. Οὗτος γράφων τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα, ἀναφέρει, ὅτι ὁ τῆς Νικαίας περίβολος εἶναι τετράπυλος, αἱ δὲ γραμμαί, αἱ ἐνοῦσαι τὰς πύλας ταύτας, τέμνονται εἰς ὀρθὰς γωνίας· τοῦτο ὑφίσταται μέχρι σήμερον, διότι ἂν ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ νότου κατευθυνθῇ τις πρὸς βορρᾶν, ἀκολουθῶν εὐθείαν, θὰ εὔρη τὴν πύλην τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἂν πάλιν, ἐκ τῆς πύλης τῆς Λεύκης φέρῃ τις κάθετον εἰς τὴν προηγουμένην γραμμὴν, θὰ ἐξέλθῃ διὰ τῆς πύλης τῆς λίμνης. Οὐ μόνον λοιπὸν διατηρεῖται, παρ' ὅλας τὰς ἀνακτίσεις, ὁ ἀριθμὸς τῶν πυλῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ θέσις αὐτῶν, ὅπερ ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι δύναται μὲν τὸ τεῖχος πολλαχοῦ ν' ἀνφοδομήθῃ καὶ νὰ ἡγέρθησαν ἐκ νέου αἱ πύλαι, ἐν τούτοις τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ τῶν αὐτῶν σχεδὸν βάσεων καὶ θεμελίων καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδίου. Ἄν δὲ σκεφθῶμεν ὅτι ὁ Στράβων θ' ἀνέφερε πάντως τὸ ὄνομα τοῦ κτίστου τῶν τειχῶν αὐτοκράτορος, ἂν οὗτος τῷ ἦτο γνωστὸς—καὶ θὰ τῷ ἦτο βεβαίως ἂν ἦτο σύγχρονός του ἢ ὀλίγον προγενέστερος—ἐκ τῆς περὶ αὐτοῦ σιγῆς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ κτίστης ἦτο πολὺ ἀρχαιότερος τοῦ Στράβωνος ἢ καὶ ἡγνοεῖτο ὑπ' αὐτοῦ. Ἐκτὸς ὁμοῦ τῆς περὶ τὴν χρονολογίαν τῶν τειχῶν διαφωνίας, οὐδεὶς τῶν ἰδόντων αὐτὰ ἐξέφρασεν ἄλλοίαν γνώμην ἐπὶ τῆς στερεότητος αὐτῶν καὶ τῆς ἐντέχνου κατασκευῆς των. Τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος, τὸ ἐσωτερικόν, ἢ τάφρος, αἱ ἐπάλξεις, οἱ πύργοι καὶ αἱ πύλαι, ταῦτα πάντα καὶ σήμερον ἔτι δεικνύουσι πόσον ἐντέχνως καὶ ἐμπείρως κατεσκευάσθησαν ἵνα προστατεύσωσι πόλιν, ἣτις, ὡς ἐκ τῆς ἐν τῇ πεδιάδι θέσεως αὐτῆς, οὐδὲν ἠδύνατο ν' ἀναμένῃ ἐκ τῆς φύσεως ἔρεισμα. Τὸ τεῖχος ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων ἔχει ὕψος περὶ τὰ 6,5 μέτρα, εἶναι δὲ κατεσκευασμένον ἀπὸ βάσιν λιθίνην ἐξ ὀγκολίθων ἀπὸ σῶμα ἐξ ὀπτῶν πλίνθων, αἵτινες προσαρμύζονται διὰ παχέος ἐπιστρώματος ἀσβέστου καὶ ἄμμου καὶ τέλος ἀπὸ ἐπάλξεις λιθίνας ἢ μαρμαρί-

νας, ἐπακουμβώσας ἐπὶ τοῦ τείχους. Ἐν τούτοις ὁμοῦ εἰς πολλὰ μέρη τὸ τεῖχος δὲν παρουσιάζει τὴν αὐτὴν ὁμορρυθμίαν, διότι πολλαχοῦ ἢ λιθίνη βάσις ἀναβαίνει ἀρκετὰ ὑψηλά, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν τελείως ἐλλείπει. Τὸ πλάτος τοῦ τείχους εἶναι 2 μέτρων, ἢ δὲ ἀπόστασις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ ποικίλουσα. Οἱ πύργοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ διαφόρους ἀποστάσεις ὑψοῦνται παρὰ τὸ τεῖχος, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κυκλικοὶ ἢ ἐλλειψοειδεῖς, προβάλλοντες τοῦ τείχους κατὰ μίαν ἀκτίνα, εἶναι πάντες ἐκ πλίνθων ὀπτῶν—ἐκτὸς τινῶν λιθίνων—ἔχουσι δὲ ὕψος διπλάσιον, ἑνιαχοῦ δὲ καὶ ὑπερδιπλάσιον τοῦ ὄλου τείχους. Ἐσωτερικῶς οἱ πύργοι οὗτοι εἰς τὸ ὑπὲρ τὴν ἄκρην τῶν τειχῶν μέρος αὐτῶν εἶναι θολωτοί, ἔχουσι δὲ εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτῶν παράθυρα ἢ ἐπὶ πλάτος ἐπιμήκεις τινὰς ὀπάς, αἵτινες ἐχρησίμευον ὅπως ἐκεῖθεν οἱ στρατιῶται διὰ μηχανῶν ἀντιδρῶσι πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιθέσεις. Εἰς τινὰ δωμάτια τῶν πύργων τούτων ἀνεύρωμεν ἔτι εἰκόνας διαφόρων ἀγίων, τῶν ὁποίων ὁμοῦ καὶ τὰ πρόσωπα καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι δυσδιάγνωστοι. Ἐκτὸς ὁμοῦ τῶν λειψάνων τῶν ἀγιογραφῶν τούτων, κατὰ τοὺς περιπάτους μας, τοὺς ὁποίους ἐκάμαμεν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τῶν τειχῶν, εἶδομεν ὅτι ἔχουσιν ἐντειχισθῆ κατὰ τὴν ἐπισκευὴν αὐτῶν καὶ λίθοι ἐνεπιγράφοι, εἰλημένοι εἴτε ἐκ μνημείων καὶ μαυσωλείων, εἴτε ἐξ ἄλλων οἰκοδομῶν. Ἡ σπουδὴ, μεθ' ἧς πολλακίς τὰ τεῖχη ταῦτα ἐπεσκευάσθησαν, ἠνάγκασε τοὺς κατοίκους νὰ μεταχειρισθῶσιν ὅ,τι προχειρὸν πρὸς κάλυψιν τῶν χασμάτων. Ἄλλαι ὁμοῦ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἔχουσι σχέσιν μὲ τὸ μέρος τοῦ τείχους ἢ μὲ τὸν πύργον, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσιν. Ἴσως ἢ περισυλλογὴ πασῶν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἐπέφερε διαλεύκανσιν ἱστορικῶν τινῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἔτι σκοτεινά, ἀλλ' ὁμοῦ ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον κοπιώδης ἢ ἀδύνατος, καθ' ὅσον πολλοὶ τῶν ἐνεπιγράφων τούτων λίθων ἔχουσιν ἐντειχισθῆ μὲ τὰ γράμματα πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ τείχους, ὡς τοῦτο παρατηρήσαμεν πολλαχοῦ καὶ δὴ παρὰ τὴν πύλην τῆς Λεύκης· πιθανὸν λοιπὸν εἶναι ὅτι πολλὰ ψηφίσματα καὶ ἀποφάσεις ὡς καὶ πολλὰ ἐπιτύμβιοι πλάκες ἔχουσι χωσθῆ ἐν τῷ τείχει ἄνευ ἐλπίδος ν' ἀναφανῶσι ποτέ.

Πρὸς Μ. τοῦ τείχους ὑπάρχει μεταξὺ δύο κυκλοτερῶν πλινθίνων πύργων εἰς τετραγωνικὸς, οὗ τὸ ἰδιάζον εἶναι ὅτι ἡ λιθίνη βάσις του ἔχει ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους 6,75 μέτρα· ἀνωθεν τῆς βάσεως ταύτης εἶναι σῶμα

πλινθινον, ὅπερ ἔχει ὕψος ὑπὲρ τὰ 7 μέτρα, ἤτοι τὸ ὀλικὸν ὕψος τοῦ πύργου τούτου νῦν εἶναι σχεδὸν 14 μέτρα, ἢ πρὸς ἀνατολὰς πλευρὰ αὐτοῦ 9, ἢ δὲ βορρεια 6,90. Ἐν τῇ αὐτῇ πλευρᾷ τοῦ τείχους καὶ παρὰ τὸν πύργον, τοῦτον ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη κατὰ πολλὰ ἠκρωτηριασμένη·

† ΠΥΡΓ⁸ Χ Λ
 ΒΟΥΛΑΣ ΑC CΥ
 ΘΕΟΔΩΡΟC ΤΟ

καὶ ἀντικρὺ τῆς λίμνης·

Α ΤΩΝ CΕΒΑCΤΩΝ
 ΙΟΚΡΙΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥ...
 C ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ
 ΡΥ ΛΗ ΛΥΗΛΙΑΝΗ...
 ΑC ΤΗΣ ΑΝΟC ΤΟΝ ΑΝΔΡ...
 ΤΑΦΟΥ ΦΟΥ ΡΟΥ Φ... Υ ΤΟΥ
 ΛΛΕ ΑΝΔΡΟΥ

Ἄν νῦν ἀπὸ τῆς λίμνης ἀρχίσωμεν νὰ βαδίζωμεν παρὰ τὰ τεῖχη, ἀκολουθοῦντες τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν αὐτῶν, θὰ εὕρωμεν τὴν νοτιὰν πύλην, ἣτις νῦν καλεῖται Πύλη Γενί Σεχίρ, ὡς οὕτως ἐστραμμένη πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς πόλεως ταύτης (ἴδε σελ. 64). Ἡ πύλη αὕτη, μίᾳ τῶν τεσσάρων πυλῶν τοῦ τείχους, ἀποτελεῖται ἐκ περιβόλου τινός, ὁ ὁποῖος ἐξωτερικῶς προστατεύεται ὑπὸ δύο πύργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνοίγεται. Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ἐκάστη τῶν πυλῶν ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν κυρίως τοιούτων, τῆς ἐξωτερικῆς, τῆς μεσαίας καὶ τῆς ἐσωτάτης, αἵτινες ἀνταποκρίνονται πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος τὸ πρόχωμα καὶ τὸ ἐξωτερικόν. Αἱ πύλαι αὗται οὔτε κατὰ τὴν οἰκοδομήν, οὔτε κατὰ τὰς διαστάσεις ὁμοιάζουσι πρὸς ἀλλήλας καὶ εἰς τοῦτο ἀκριβῶς συνίσταται ἡ ποικιλία, ἣτις ἐν μέσῳ ἔργων, ἅτινα δὲν προωρίσθησαν πρὸς τέρψιν, προσφέρει χάριν τινά. Οὕτως ἡ ἐξωτάτη πύλη τοῦ Γενί Σεχίρ ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μεγάλων ὀγκολίθων, κειμένων δύο μὲν καθέτως καὶ εἰς τὰ πλάγια, ἐνὸς δὲ ἄνωθεν ὀριζοντίου, ὅστις καὶ ἐπακουμβᾷ εἰς τὰ

ἄκρα τῶν δύο ἄλλων. Τὸ ὕψος τῆς πύλης ταύτης, αὐτῶν δηλαδὴ τῶν μονολίθων, εἶναι 3,39 μέτρ. τὸ ἀνοιγμα αὐτῆς 3,21, τὸ δὲ βάθος 3 μέτρα. Οἱ δύο κάθετοι μονόλιθοι φέρουσιν εἰς τὰ πλάγια ἐλαφρὸν ἀνάγλυφον κόσμημα, ὁ δὲ τρίτος, ὅστις, θραυσθεὶς συνέχεται δι' ὀριζοντίου σιδηρᾶς καὶ ξυλίνης ράβδου, ὑποστηρίζει ἄνωθεν αὐτοῦ τὴν συνέχειαν τοῦ πλινθίνου τείχους, ὅπερ ἐξικνεῖται εἰς ὕψος 3,5 μέτρων ὑπὲρ τὴν πύλην ταύτην. Ἡ μεταία πύλη, ἣτις ἀπέχει τῆς ἐξωτερικῆς κατὰ 13 μέτρα, εἶναι λιθίνη στοά, ἀποτελουμένη ἐξ ὀγκολίθων μὴ συνεχομένων δι' ἀσβέστου, ἔχει μέγιστον ὕψος 4,23 μέτρα καὶ βάθος 4,07. Ἡ τρίτη τέλος, ἀπέχουσα κατὰ 7,73 μέτρ., ἀποτελεῖται ἢ μᾶλλον ἀπετελεῖτο, διότι νῦν κατέπεσεν, ἐξ ὀγκολίθων, οἵτινες συνεχόμενοι ἄνευ ἀσβέστου, ἀνέρχονται εἰς ὕψος 3,71. Ἐπὶ ἐνὸς λίθου, προέχοντος ὀριζοντίως ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τῶ εἰσιόντι πλευρᾶς, ἀναγινώσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν·

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΚΑΙCΑΡΙ ΜΑΥΡ... ΚΛΑΔΙΟ...
 ΚΑΙ ΤΗ ΙΕΡΑ CΥΝΚΛΗΤΩ ΚΑΙ ΤΩ ΔΗΜΩ ΤΟ...
 ΥΠΑΤΙΚΟΥ ΡΑΛΛΕΙΟΥ ΜΑΚΡΑΙΝΟΥ ΙΡΙ...

Ὁ λίθος, ὁ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, εἶναι τεθραυσμένος ἐκ δεξιῶν, θ' ἀπετέλει δὲ τὴν μετωπίδα τῆς ἐσωτερικῆς πύλης. Ἐπὶ ἐτέρου λίθου πεπτωκότος καὶ ἀνεστραμμένου, ὅστις εἶναι συνέχεια τοῦ προηγουμένου, ἀλλ' ἀτελής, ἀναγινώσκομε·

ΥΤΗΡΟΝ ΑΝΟΥ ΠΑΤ ΠΑΤΡΙΔΟC
 ΛΙΗΩΝ Η ΟΔΙC ΤΕΙΧΟC ΕΤΗ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡ
 ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡ...ΓΙCΤΟΥ

Ἐκ τούτων, καίτοι ἀτελῶν, ἐξάγεται ὅτι [ῥηκοδομήθη ἐπὶ Κλαυδίου τοῦ Β', ὅστις, γενόμενος αὐτοκράτωρ τὸ 268, ἀπέθανε τὸ 270 μ. Χ.

Ἀναχωροῦμεν ἐντεῦθεν, ἀκολουθοῦντες τὴν διεύθυνσιν τοῦ τείχους. Εἰς ἀπόστασιν 1126 μέτρων ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Μεσημβρίας συναντῶμεν τὴν πύλην τῆς Ἀνατολῆς, ἣτις καὶ καλεῖται πύλη τῆς Λεύκης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον,

ΕΙC ΝΙΚΛΙΑΝ

δι' ὃν ἐκλήθη ἡ μεσημβρινὴ πύλη Γενὴ Σεχίρ (ἴδε σελ. 49). Ἡ πύλη αὕτη ἀποτελεῖται, ὡς ἡ προηγουμένη, ἐκ τριῶν ἰδιαιτέρων πυλῶν. Τούτων ἡ πρώτη, ἔχουσα ὕψος 3,75, σχηματίζεται ἐκ δύο καθέτων καὶ ὀρθογωνίων λίθων, οἵτινες στηρίζονται ἐπὶ βάσεων ἰδιαιτέρων, ὡς μετωπίδα δὲ φέρει ξυλίνην δοκόν, ἀνωθεν τῆς ὁποίας ἀκολουθεῖ τὸ τεῖχος. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶ εἰσιόντι εἰσὶν ἐντετειχισμένοι δύο ἐπιτάφιοι λίθοι μετὰ κοσμημάτων καὶ ἕτερον ἀνάγλυφον παριστῶν μάχην. Ἡ μεσαία πύλη ἐν εἴδει στοᾶς ἐκ λίθων συνηρμοσμένων ἔχει μὲν ὕψος ἴσον τῇ πρώτῃ, βάθος 3,56, κεῖται δὲ εἰς ἀπόστασιν 15,92 ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς. Ἐν τῇ πύλῃ ταύτῃ φαίνονται ἔτι αἱ ἐσοχαί, αἵτινες ὑπεδέχοντο τοὺς καταρράκτας, δι' ὧν ἐκλείετο αὕτη. Ἡ ἐσωτάτη πύλη, θολωτὴ οὖσα, ἀπέχει τῆς δευτέρας 14 μέτρα καὶ φθάνει εἰς ὕψος ἀνάλογον πρὸς τὰς δύο προηγουμένας. Ὑπὸ τὸν θόλον αὐτῆς ὑπάρχουσιν εἰκόνες τινὲς ἁγίων, τῶν ὁποίων ὁμοιωτὰ πρόσωπα ἔχουσιν ἀποσβεσθῆ. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς πύλης ταύτης ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν εἶναι δυσδιάγνωστοι, ἐν τούτοις πολλὰ ψηφίσματα κατὰ τὰ μέρη ταῦτα οὐ μόνον τῆς ρωμαϊκῆς, ἀλλὰ πιθανὸν καὶ τῆς ἀρχαίας Νικαίας, ὑπάρχουσι ἐντετειχισμένα.

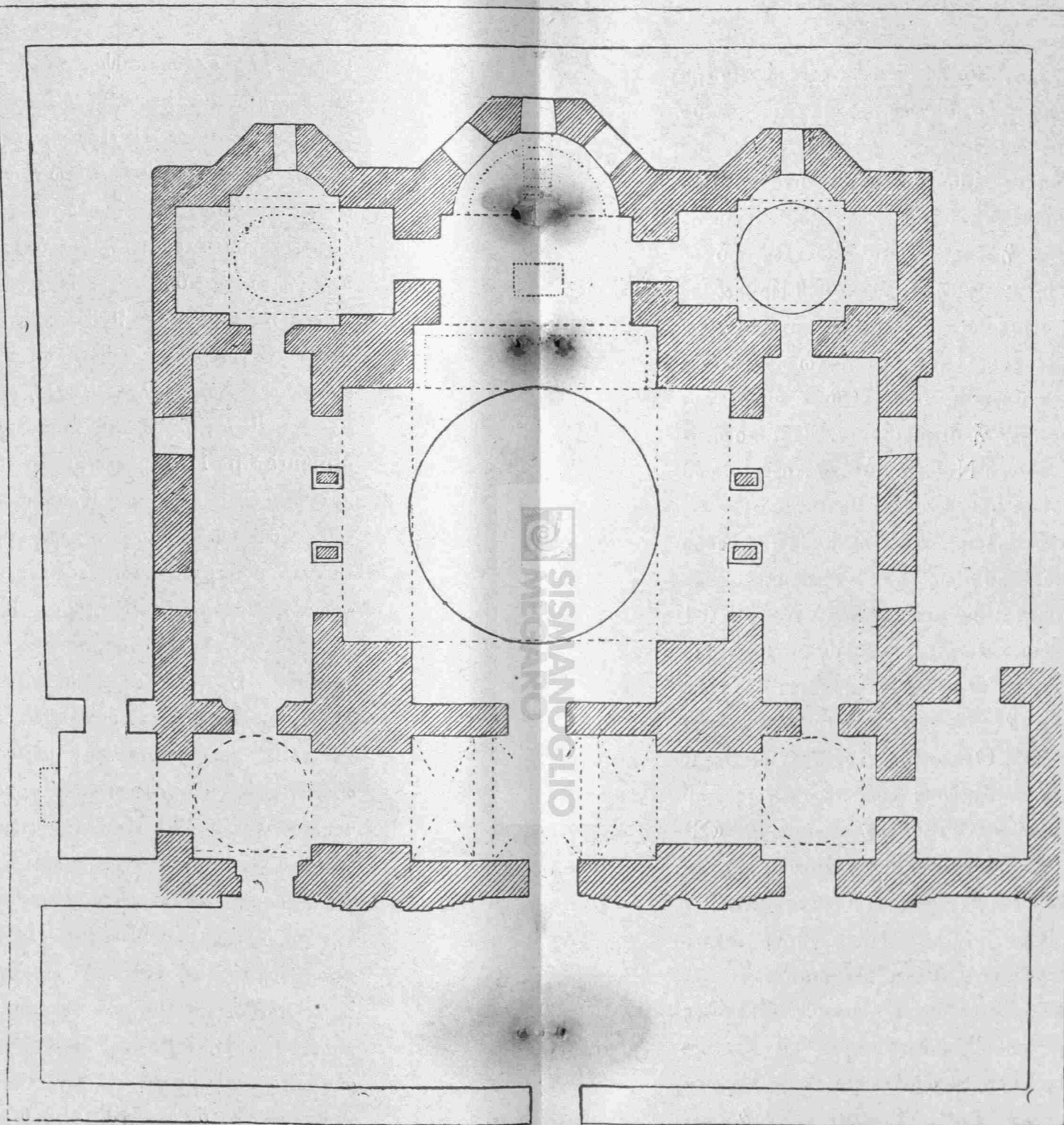
Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς πύλης ταύτης, ὑπὸ ὠραίας καὶ ἀμφιλαφεῖς πλατάνους πίπτει ἐν παφλασμῶ διαυγέστατον ὕδωρ ἀποτελοῦν μικρὸν καταρράκτην. Εἶναι τὸ ὕδωρ τοῦ ἀρχαίου ὑδραγωγείου, ὅπερ κατὰ τοὺς χρονολογίους ἐπιδιωρθώθη ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ.

Ἀφίνομεν καὶ τὴν πύλην ταύτην, ἣτις ἀποδίδεται τῶ αὐτοκράτορι Ἀδριανῶ (117—130 μ.Χ.) καὶ βαίνομεν πρὸς βορρᾶν. Ἐν τῇ πλευρᾷ ταύτῃ τοῦ τεύχους καὶ εἰς ἀπόστασιν 1120 μέτρων σταματῶμεν πρὸ τῆς βορείας πύλης (ἴδε σελίδα 22). Εἶναι ἡ πύλη δι' ἧς εἰσήλθομεν ἐρχόμενοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι ἡ πύλη, διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθωσι πάντες οἱ ἐκεῖθεν ἐρχόμενοι καὶ εἶναι ὄντως ὠραία πύλη.

Τρεῖς μεγάλοι μονόλιθοι κυκλικοὶ κίονες χρώματος τεφροῦ ἀποτελοῦσι τὸ πλαίσιον αὐτῆς. Τὸ ὕψος των εἶναι 3,21, ἡ δὲ περίμετρος 1,90· παρὰ τοὺς καθέτους μονολίθους καὶ ἐν τῶ τεύχει ὑπάρχουσι δεξιὰ μὲν τῶ εἰσιόντι ἀνάγλυφα ἵπποκενταύρων καὶ ἄλλων ἠκρωτηριασμένων σωμάτων, ἀριστερὰ δὲ σώματα τριῶν ἀκεφάλων γυναικῶν. Εἰς ἀπόστασιν 15,75 μ. ὑψοῦται ἡ μεσαία στοά, ἐπιμελῶς ἐργασμένη καὶ διατηρουμένη τῶν ἄλλων καλλίτερον. Εἶναι ὅλη

μαρμαρίνη, ἔχουσα ὕψος μέγιστον 3,82, βάθος δὲ 3,42 δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς πύλης ταύτης καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς προσόψεις ὑπάρχουσιν ἐπιμήκη τεχνικὰ κοιλώματα ἐν εἴδει κόγχης, ἀπεργαζόμενα αὐτῇ ὠραίας ἀναλογίας, εἰς ἐν τῶν ὁποίων, ἀριστερὰ τῶ εἰσιόντι, φαίνονται ἔχνη εἰκόνας τῆς Παναγίας εἰς φυσικὸν μέγεθος, δυσδιακρίτου πλέον καταστάσεως. Ἀνωθεν τῆς στοᾶς ταύτης ὑψοῦνται δύο ἕτεροι, ἡ μία ὑπὲρ τὴν ἄλλην ἐξ ὀπτῶν πλίνθων. Ἐν προμετωπίδι ἡ πύλη αὕτη ἔχει ἐν λεπτῶς ἐπεξεργασμένον ἀνάγλυφον κόσμημα. Ἡ ἐσωτάτη ἀπέχουσα 19,3 μέτρα ἐκ τῆς δευτέρας εἶναι ἀσκεπής, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο τετραγωνικὴ ἐκ λίθων, ὡς ἡ ἐσωτάτη πύλη Γενὴ Σεχίρ. Δεξιὰ τῶ εἰσιόντι, εἰς τὸ ὕψος τῆς πύλης κεφαλὴ μαρμαρίνη χάσκουσα, ἐν εἴδει ὑδρορροῆς, σώζεται ἔτι. Τὴν πύλην ταύτην περιγράφων ὁ Texier εἰς τὸ σύγγραμμά του («Asie Mineure» p. 105), περιπίπτει εἰς ἀνακριθείας, πρῶτον μὲν διότι ἀποδίδει τὴν κατασκευὴν τῆς εἰς τὸν Κλαύδιον Β', ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐγένετο ἐπὶ Ἀδριανοῦ, δεύτερον δὲ διότι ἡ περιγραφή, ἣν κάμνει τῆς Πύλης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὐδαμῶς ὁμοιάζει πρὸς τὴν σήμερον ὑψουμένην πρὸς βορρᾶν πύλην καὶ γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο. Καθ' ἡμᾶς κριτὰς ἴσως ὁ συγγραφεὺς νὰ συγχέῃ τὴν Πύλην τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν τῆς λίμνης, ἣτις ὄντως ὑπὸ Κλαυδίου Β'. ὡς καὶ ἡ νοτιὰ ἐκτίσθη. Εἰς τὴν αὐτὴν πλευρὰν, εἰς ἣν καὶ ἡ Πύλη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ τεῖχος ἔχει κατασκευασθῆ ἐκ μαρμάρου μετ' ἐπιμελείας καὶ χάριτος εἰς μῆκος 300 περίπου μέτρων. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἀναγινώσκονται παρ' αὐτῶ, φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἵτινες κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἐπεσκεύασαν τὸ τεῖχος τοῦτο, καίτοι τινὲς ἄλλοι φρονοῦσιν ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ τεύχους εἶναι ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα σώζονται ἔτι ἐκ τῆς ἐπὶ Λυσιμάχου Νικαίας. Προχωροῦμεν ἤδη πρὸς δυσμᾶς, ἔχοντες τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὴν λίμνην· οὐδὲν ἀξιοσημείωτον βλέπομεν ἐν τῶ τεύχει ἐκτὸς τῶν ἠρειπωμένων καὶ ἀραιῶν πύργων αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅταν πλησιάσωμεν πρὸς τὴν ὄχθη, βλέπομεν ὅτι τὸ τεῖχος παύει νὰ εἶναι διπλοῦν, τὸ ἐξωτερικὸν σταματᾷ καὶ μόνον τὸ ἔσω εἰς ἀπόστασιν 80—150 μέτρων ἀκολουθεῖ τὴν γραμμὴν τῆς ὄχθης. Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως ἐφυλάσσειτο ὑπὸ μιᾶς μόνης σειρᾶς τεύχους, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν διστάζομεν ν' ἀποδώσωμεν τὴν ἔλλειψιν ταύτην εἰς καιρικὰς μεταβολὰς καὶ συχνὰς τῆς λίμνης πλημμυ-

ρίδας, αἵτινες φαίνεται ὅτι εἰς ἀπομεμα-
 κρυσμένους χρόνους ὑπέσκαψαν ἐκ θεμελίων
 τὸ τεῖχος. Ἀκριβῶς ἀντικρὺ τῆς πύλης τῆς
 Λεύκης καὶ εἰς ἀπόστασιν 90 μέτρων ἀπὸ
 τῆς ὄχθης ὑπῆρχεν ἡ πύλη τῆς Λίμνης,
 ἣτις λέγουσιν ὅτι ἦτο ὁμοία τῆς τοῦ Γενί
 Σεχίρ, πλὴν οὐδὲν ἴχνος νῦν αὐτῆς σώζε-
 ται. Ἐν τούτοις οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν
 ὑπῆρχε, διότι ὁ Τεχίετ ἀναφέρει περὶ αὐ-
 τῆς εἰς πολλὰ μέρη τοῦ συγγράμματος αὐ-
 τοῦ· τίς ἦτο λοιπὸν ἡ ἀφορμὴ τῆς κατα-
 στροφῆς τῆς; βεβαίως οὐχὶ ἐπιδρομαὶ κα-
 τακτητῶν ἢ καιρικαὶ θύελλαι, ἀλλὰ κατ' ἐπι-
 τούτου ἀπλούστερον. Ἡ κατεδάφισις τῆς
 ἐκρίθη καὶ ἀπεφασίσθη, ὡς ἐμάθομεν, πρὸ
 ὀλίγων μόλις ἐτῶν ἐν' ἀνοιχθῆ μὲν ἀφ'
 ἐνὸς ὁδοῦ εὐρυτέρα πρὸς τὴν λίμνην, πορι-
 σθῶσι δ' ἀφ' ἐτέρου μερικοὶ ὕλην οἰκοδομή-
 σιμον! Ὅ,τι λοιπὸν ἐσεβάσθησαν οἱ αἰῶνες,
 δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνεχθῆ ἡ σύγχρονος γενεά,
 ἣτις διὰ τῆς νέας ταύτης ρυμοτομίας ἠθέ-
 λησε νὰ παράσχη εὐρυτέραν τοῖς ἀθιγγά-
 νοις πρὸς τὴν Νίκαιαν δίοδον. Διηνύσαμεν
 4, 5 χιλιόμετρα καὶ ἐμετρήσαμεν 238
 πύργους. Πρὸ τοῦ ὅμως ἀπομακρυνθῶμεν
 τῶν τειχῶν, ἀνερχόμεθα εὐχερῶς ἐπὶ ἐνὸς
 τῶν πύργων καὶ ἐκεῖθεν ἐπισκοποῦμεν γύ-
 ρω. Ἐμπρὸς μας ἐκτυλίσσεται μίᾳ χλοοφό-
 ρος καὶ πρασινίζουσα ἔκτασις. Εἶναι ἡ ἀρ-
 χαία Νίκαια, φέρουσα τὴν ἀθάνατον σφραγι-
 δα, ἣν ἐπέθηκαν αὐτῇ ἡ Δόξα καὶ οἱ αἰῶνες.

II Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Παρὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ
 τεύχους κεῖται ἡ ὀρθόδοξος Ἑλλ. συνοικία
 τῆς νεωτέρας Νικαίας· ἐκεῖ ἀναπαυόμενον
 ἐν εἰρήνῃ θέλομεν εὑρεῖ τὸν ναὸν αὐτῆς, ἀρ-
 χαῖον καὶ πολύτιμον κειμήλιον τῆς βυζαν-
 τινῆς τέχνης (ἴδε σελ. 25). Εἶναι τὸ καθ'
 αὐτὸ καλλιτεχνικὸν μνημεῖον τῆς πόλεως,
 ὅπερ οἱ αἰῶνες ἐκληροδότησαν εἰς τὴν σύγ-
 χρονον γενεάν, εἶναι ἡ ζῶσα ἀνάμνησις τῆς
 ἐποχῆς τῶν Συνόδων, εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ
 μέγα δίπλωμα τῆς ἀξίας, ἐφ' οὗ ὁ χρόνος
 ἔθεσε τὴν τελευταίαν σφραγίδά του. Μετα-
 βῶμεν εἰς προσκύνησίν του· εἶναι ἔργον,
 ὅπερ καὶ ἂν μόνον ἐκόσμη τὴν σημερινὴν
 Νίκαιαν, θὰ ἦτο ἱκανὸν νὰ κρατήσῃ τὸ
 ὄνομα τῆς πατρίδος του, εἰς ἣν περιωπὴν
 καὶ νῦν εὐρίσκειται. Ἐπισκέφθημεν αὐτὸν
 ἐρχόμενοι ἐκ τῆς μεσημβρινῆς τῶν τειχῶν
 πύλης· ὅταν δέ, διασκελίσαντες τὸν ἐξωτε-
 ρικὸν οὐδὸν αὐτοῦ εὐρέθημεν ἐντὸς τοῦ ἱε-
 ροῦ χώρου, ὅτε στρέψαντες τὸ βλέμμα ἀπὸ
 τῶν θόλων πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ ἐκ τοῦ ἔδα-
 φους εἰς τὰ τειχώματα εἶδομεν ὅ,τι ἐναπέ-
 μεινεν ἐκ τῆς ἀρχαίας διακοσμητικῆς, δὲν
 ἐκρατήθημεν· ἡ καρδία ἡμῶν συνεστάλη,
 ἡ δὲ ψυχὴ ἐγνώρισε τὴν καθαρωτέραν τῆς
 προσευχῆς. Καὶ εἶναι ὄντως ναός, ὅστις καὶ
 ὡς ἐκ τῶν ἀναμνήσεών του καὶ ὡς ἐκ τοῦ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ περιβάλλοντος δονεῖ τὴν ἀνθρωπίνην καρ-

διαν εις τὰς λεπτοτάτας αὐτῆς χορδὰς, γεννᾷ ἐν αὐτῇ τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα καὶ τὴν ψυχὴν, ἣτις οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ προσηυχῆθη, ἐξαναγκάζει τρυφερῶς εἰς καθαρὰν καὶ ἀγνήν τοῦ Ὑψίστου λατρείαν.

Αὐτὰ εἶναι τὰ πρῶτα αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ἐδοκιμάσαμεν, αὐτὰ νομίζω ὅτι εἶναι ἡ πρώτη ἐντύπωσις πάντων, ὅσοι ἐπισκέπτονται τὴν ἐκκλησίαν ταύτην μετὰ πίστεως καὶ ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἱερότητος, ἣν περικλείει. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι καθιερωμένος εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον· καθῆκον λοιπὸν ἐθεωρήσαμεν ὅπως, ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει μας εἰς Νίκαιαν, τελέσωμεν παράκλησιν ἐν αὐτῷ. Κατὰ προτίμησιν ἐψάλη ὁ Μέγας Παρακλητικὸς πρὸς τὴν Παναγίαν Κανὼν καὶ οἰότι αἱ στροφαὶ αὐτοῦ καὶ τὰ τροπάρια εἶναι κατανοητικώτατα καὶ διότι συνδέεται ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν ναὸν τοῦτον καὶ τὴν πόλιν, ἐν ἣ διατρέβομεν. Εἶναι ποίημα Θεοδώρου Δούκα τοῦ Λασκάρως, τοῦ τρίτου ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορος, τοῦ πολυμαθοῦς ἐκείνου ἀνδρός, ὅστις κατέλιπεν οὐκ ὀλίγα τεκμήρια τῆς περὶ τὰ γράμματα στοργῆς του. Οἱ ὕμνοι διεδέχοντο ἀλλήλους, ὁ εἰς κατανοητικώτερος τοῦ ἄλλου καὶ ἡ ἡχώ τοῦ κενοῦ ναοῦ ἀνέδιδε καθαρῶς τὰς καταλήξεις τῶν ψαλλομένων ᾠδῶν. Οἷος δὲ λυρισμός, οἷα χάρις καὶ δύναμις ὑπάρχει ἐν αὐταῖς! Φαίνεται ὅτι ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἀληθῶς πάσχουσαν καρδίαν καὶ εἶναι τοιαῦται, τὰς ὁποίας δύναται νὰ υἱοθετήσῃ κάθε μία ψυχὴ. Ὅταν π.χ. ἄρχεται διὰ τῆς ὠραίας εἰσαγωγῆς· «Τῶν λυπηρῶν ἐπαγωγὰ χειμάζουσι τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν καὶ συμφορῶν νέφη τὴν ἐμὴν καλύπτουσι καρδίαν Θεονύμφευτε», ὅταν παρέκει διερωτᾶται· «Καὶ ποῦ λοιπὸν ἄλλην εὐρήσω ἀντίληψιν; ποῦ προσφύγω; ποῦ δὲ καὶ σωθήσομαι;» καὶ τέλος ὅταν δι' ἐπιτυχοῦς ἀνθυποφορᾶς ἀναφωνῆ· «Σὲ τὴν ἀγνήν, Σὲ τὴν Παρθένον καὶ ἄσπιλον μόνην φέρω τεῖχος ἀπροσμάχητον καταφυγὴν σκέπην κραταίαν», ἡ δὲ Μητροπαρθένος Δέσποινα ἴσταται ἄνωθεν ἐν ὠραιότατῳ ὁμοιώματι, ἐπὶ τοῦ θόλου τοῦ ἱεροῦ, γλυκεῖα τὴν μορφήν, παρηγορος καὶ προσηγής, τίς ψυχὴ πάσχουσα καὶ κλυδωνιζομένη δὲν ἀναλύεται εἰς καθαρὰ δάκρυα, δὲν ἀντλεῖ ἀνακούφισιν καὶ παρηγορίαν; Ἐνταῦθα ἀκριβῶς κεῖται ἡ ἀξία τῶν συγγραφέων τῶν ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας μας· δὲν ἐνεφοροῦντο μόνον ἀπὸ ἀγνῆν καὶ θερμουργόν πίστιν, δὲν ἐγνώριζον μόνον νὰ ἐκφράζωσι διὰ λόγων τορνευτῶν ἐν τῇ ἀφελείᾳ των καὶ ἀριστοτεχνικῶν ἐν τῇ ἀπλότητι των ὅ,τι ἠσθάνοντο, ἀλλὰ καὶ κατορθοῦσι δι' ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν καὶ ἐτόνισαν, νὰ γεννώσιν εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὴν μᾶλλον ἀπαθῆ καὶ ψυχρὰν

ὅλα τὰ ὠραῖα αἰσθήματα· τὴν χαρὰν, τὴν συγκίνησιν, τὴν παρηγορίαν, τὴν συμπάθειαν, τὴν ἡμερότητα, τὴν γαλήνην. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Ὑμνοδοὶ μας καὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο κατώτερος αὐτῶν οὐδαμῶς καὶ ὁ ἐστεμμένος συγγραφεὺς τοῦ Κανόνος τῆς Παναγίας, ἀφοῦ τὸ ποίημά του, παρὰ τὸ βᾶρος τῶν ἐπτὰ αἰώνων, ὅπερ φέρει, δὲν ἐγήρασε καὶ δὲν θὰ γηράσῃ ἴσως ποτέ. Ἐτελείωσεν ὁμῶς ἡ εὐχὴ τῆς ἀπολύσεως ἀνεγνώσθη καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ ἐκτελέσωμεν καὶ ἕτερον ἡμῶν καθῆκον· τὴν μελέτην τῆς ἐκκλησίας, ἣτις μᾶς στεγάζει.

Ὁ ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Νικαίας ἔχει διπλὴν ἀξίαν διὰ τοὺς χριστιανούς καὶ διὰ πάντας τοὺς ἀρχαιοφίλους. Εἶναι ἐν ταύτῳ ἀναμνηστικὸν κειμήλιον καὶ κομψὸν καλλιτέχνημα σχεδίου καὶ διακοσμητικῆς βυζαντινῆς. Ἐκ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδίου αὐτοῦ (ἴδε σελίδα 106) κρίνομεν ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς τέχνης, καθ' ἣν ἡ Ἀνατολὴ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν νέων ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων ἐδημιούργησε τὸ περίπυστον ἐκεῖνο σχέδιον τῆς «μετὰ θόλου βασιλικῆς», τὸ ὁποῖον ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐξελιχθὲν εἰς «ὀκτάγωνον», εἰς «τρουλλωτὸν» ἢ εἰς «σταυροειδές», ἐχάρισεν ἀφειδῶς εἰς τὴν πατρίδα του τὰ ὠραιότερα καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τόσον δὲ εἶναι ἀρμόδιον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν θείαν λατρείαν, μεταδίδον τῷ εἰσιόντι εὐθὺς ἀμέσως τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἱερότητος καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας, ὥστε ταχέως ἡ χριστιανικὴ Δύσις παρέλαβεν αὐτό, ἐγκαταλείψασα τὸ κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ χρόνους ἐπικρατῆσαν οἰκοδομητικὸν σχέδιον τῆς ξυλοστέγου βασιλικῆς, ὅπερ καὶ ὡς ὑπομιμνήσκον τοῖς πιστοῖς εἰδωλοατρικὰς πανηγύρεις καὶ ἀγορὰς καὶ ὡς μὴ συνᾶδον πρὸς τὰ νέα ἰδανικὰ καὶ ἀνάγκας, ἤρξατο ἀπαρέσκον. Ἡ ἐκκλησία λοιπὸν τῆς Νικαίας εἶναι ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἤρξαντο συνδυάζουσαι ἐν ἀρμονίᾳ τὰς γωνιώδεις γραμμὰς τῶν βασιλικῶν πρὸς τὰς καμπύλας τῶν τρουλλωτῶν οἰκοδομημάτων· παριστᾷ ἓνα τῶν καλλιτέρων τύπων, ὅστις εἶναι ἀξιὸς μελέτης ἐπισταμένης καὶ ἀνεπηρέαστου. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ διαίρεται εἰς πέντε μέρη· τὸν νάρθηκα, τὰ τρία κλίτη καὶ τὸ ἅγιον βῆμα. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ νάρθηκος (ἴδε σελίδα 33) ἔχει μῆκος 23,35 μέτρων, ἡ δ' ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς 4,02. Ἐκ τοῦ νάρθηκος, ὅστις φέρει ἄνωθεν ὠραίας ἐκ ψηφιδωτοῦ εἰκόνας καὶ ἔδαφος ὁμοίως πεποικιλμένον, εἰσέρχεται τις εἰς τὸν κυρίως ναὸν διὰ τριῶν θυρῶν, ὧν ἡ μία μὲν

πρὸς τὸ κέντρον καὶ δύο πρὸς τὰ πλάγια κλίτη. Ὁ σηκός, εὐρύτατος, ὀδηγεῖ πρὸς τὸν βωμὸν καὶ καταλαμβάνει διὰ τοῦ εὗρους του ὅλην σχεδὸν τὴν πρόσοψιν τῆς κυρίας ἀψίδος· τὰ δύο πλάγια κλίτη, στενὰ σχετικῶς πρὸς τὸ ὄλον οἰκοδόμημα, χωρίζονται τοῦ κέντρου διὰ 4 μονολίθων κιόνων, οἵτινες, ἔχοντες διαστάσεις 2,18×0,22×0,59, φέρουσιν ἐπιθήματα, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσιν ἱερὰ μονογράμματα καὶ σύμβολα. Τὸ ἀπὸ τοῦ νάρθηκος μέχρι τοῦ ἱεροῦ μῆκος τοῦ κυρίως ναοῦ ἀνέρχεται εἰς 10,92 μέτρα, ὁ δὲ φωτισμὸς αὐτοῦ εἶναι δαψιλῆς ἐκ τῶν ἄνω καὶ τῶν πλαγίων. Τὸ ἱερὸν τέλος ἔχει τὰς ἰδίας ἀναλογίας τοῦ νάρθηκος (μῆκος 3,97), στεγαζόμενον πλαγίως μὲν ἀπὸ ἡμιθόλια, εἰς δὲ τὸ κέντρον ἀπὸ μεγάλης ἀψίδας, ἧς ἡ κόγχη εἶναι θαυμασίως, ὡς θέλομεν εἶπει, κεκοσμημένη. Ἐν συνόλῳ ὁ ναὸς οὗτος, τὸν ὁποῖον ἄλλως πολλαὶ καιρικαὶ καὶ ἄλλαι ἐπιδράσεις ἠλλοίωσαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, μέχρι τῆς σήμερον ἐτι διατηρεῖ πολλὴν ἀξίαν καὶ ὑπὸ ἀρχιτεκτονικὴν ἐποψιν, καίτοι μόνον ὁ νάρθηξ καὶ τὰ πλάγια κλίτη μετὰ τῆς κεντρικῆς ἀψίδος ἔμεινον ἀνέπαφα, τῶν ἄλλων μερῶν κατ' ἀνάγκην ἐπιδιορθωθέντων ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχεδίον, παρ' ὅλας τὰς ἐπενεχθείσας μεταβολάς, δὲν ἠλλαξε, διὰ τοῦτο εὐρίσκομεν ἐν αὐτῷ τὰς πρώτας ἐκδηλώσεις τοῦ Χριστιανικοῦ καλλιτεχνικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ ἐξεδηλώθη ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς νέας θρησκείας εἰς τε τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὴν διακόσμησιν τῶν ἐκκλησιῶν. Ἄλλ' ἂν ὑπὸ οἰκοδομητικὴν ἐποψιν ἡ ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως ἐν Νικαίᾳ ἀποτελεῖ ἐν ὥραϊον μνημεῖον, ὑπὸ διακοσμητικὴν συναρπάζει τελείως τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ παρατηρητοῦ. Διότι ὁ κτίτωρ τοῦ ναοῦ τούτου, μὴ θέλων ὅπως διὰ τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ μεγέθους προξενήσῃ κατάπληξιν, ἐπεμελήθη μετ' ἰδιαιτέρας φροντίδος τὸ τῆς διακοσμήσεως αὐτοῦ τόσον, ὥστε δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν, χωρὶς φόβον ὑπερβολῶν, ὅτι τὸ σύνολον τῶν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τοιχογραφιῶν, μωσαϊκῶν εἰκόνων, φατνωμάτων καὶ δαπέδων ἀπετέλει ἐν κορυφαίῳ ἀριστοτέχνημα, ἀληθὲς θαῦμα πλούτου καὶ ἐπιμελείας. Καὶ αἱ μέχρι σήμερον σωζόμεναι μωσαϊκαὶ εἰκόνες καὶ τὰ ἐκ μωσαϊκοῦ ἐπίσης ἐπιστρώματα (ἴδε σελίδα 112), τὰ τελευταῖα ταῦτα θραύσματα ἔλλιπῆ καὶ ἠκρωτηριασμένα, ἅτινα βεβαίως δὲν ἀποτελοῦσιν οὐδὲ πολλοστὸν τῆς ὅλης διακοσμήσεως μέρος, μένουσιν ὡς θαυμάσια δείγματα τῆς τέχνης, ἧτις ἔλαμψε ποτε ἐν αὐτῷ. Τοσοῦτῳ δὲ μᾶλλον ταῦτα εἶναι πολύτιμα, ὅσῳ κατέχουσι σπουδαίαν θέσιν με-

ταξὺ τῶν σπανίων, ἄλλως τε, ἔργων, τὰ ὅποια οἱ αἰῶνες διετήρησαν τῆς βυζαντινῆς διὰ ψηφιδωτοῦ εἰκονογραφίας. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ προβῶμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν μωσαϊκῶν τούτων, καλὸν θεωροῦμεν καὶ οὐχὶ παρέκβασιν νὰ εἴπωμέν τινα, ἐλάχιστα ἄλλως καὶ σύντομα, περὶ μωσαϊκῶν ἐν γένει καὶ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς των.

Ἡ διὰ ψηφίδων διακόσμησις ἀναφαίνεται κατ' ἀρχὰς ἐν Ἀνατολῇ, ἐνθα μεγάλως ἐποιοῦντο χρῆσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι μόνον ἀνυψώθη εἰς καλλιτεχνίαν. Ἐκεῖ μετὰ ζήλου ὄντως ἐπεδόθησαν εἰς τελειοποίησιν τῆς τέχνης ταύτης, ἧτις ἠρίθμει πολλὰ ἀριστοτεχνήματα, ἀτυχῶς μὴ διασωθέντα μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἄν ὅμως ἐλλείπωσιν ἔργα ψηφιδωτοῦ τῆς ἀρχαιοτέρας ἐλληνικῆς ἐποχῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ τῆς ρωμαϊκῆς. Τὸ μουσεῖωμα (musivum), μετενεχθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν Ρώμῃ, πολὺ ἠγαπήθη, ὥστε ἡ χρῆσις του διεδόθη ταχέως πανταχοῦ. Μετεχειρίζοντο αὐτὸ εἰς τὴν στρωσὴν δαπέδων, εἰς ἐπικάλυψιν τοίχων καὶ εἰς διακόσμησιν φατνωμάτων. Κατ' ἀρχὰς δια τῶν ψηφίδων παρίστανον ἀπλᾶ συμμετρικὰ σχέδια, γωνίας, κύκλους, τόξα, ρόμβους, μαιάνδρους, πολύγωνα ἐν συνδυασμῷ, μεθ' ὃ ἀπεικονίζον σκηνὰς τινὰς τῆς νεκρᾶς φύσεως· τοπεῖα, δένδρα κλπ. καὶ τέλος ἐπεισέδιδαν ἐξ αὐτοῦ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὴ ἱστορικὰ τοιαῦτα. Ἐξ ὅλων τούτων τῶν εἰδῶν διατηροῦνται ἐν τοῖς Μουσείοις Ἀθηνῶν, Κωνσταντινουπόλεως καὶ λοιπῆς Εὐρώπης καλλιτεχνικώτατα δείγματα, ἅτινα παρέχουσιν ἡμῖν ἰδέαν ἀσφαλῆ τῆς ἐπιδόσεως ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ὁ Βελερεφόντης τοῦ Μουσείου Saint-Germain, αἱ Περιστεραὶ τοῦ Πλινίου ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου, τὸ ἐν Πραϊνέστῳ εὑρεθὲν «Τοπεῖον τοῦ Νεῖλου» καὶ δὴ τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ Νεαπόλεως τηρούμενον ψηφιδωτὸν τῆς ἐν Ἀρβήλοις μάχης, ταῦτα πάντα μετ' ἄλλων ὁμοίων ἀποδεικνύουσι πόσον ἡ διὰ ψηφιδώσεως εἰκαστικὴ αὕτη τέχνη δύναται ν' ἀπομιμηθῇ τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν, ὑπερτεροῦσα καὶ τὰς ἐφ' ὕγροις τοιχογραφίας ὅταν εὑρεθῇ εἰς χεῖρας ἀληθοῦς καλλιτέχνου. Μὴ οὖσα δὲ κατωτέρα τῶν τοιχογραφιῶν, ὡς πρὸς τὴν ἀναπαράστασιν ὑπερτερεῖ αὐτῶν κατὰ τὴν διατήρησιν καὶ λαμπρότητα, διότι ἐνῷ αἱ τοιχογραφίαι ταχέως καθίστανται ἐξίτηλοι καὶ ἀμαυροῦνται, τὰ ψηφιδωτὰ ἀποτελοῦσι συμπαγῆς καὶ σταθερῶς λάμπον εἰκόνισμα. Κατασκευαζόμενα ἐκ μικροτάτων κύβων μαρμάρων πολυχρῶμων διὰ τὰ ζωηρὰ χρώματα, σμάλτου

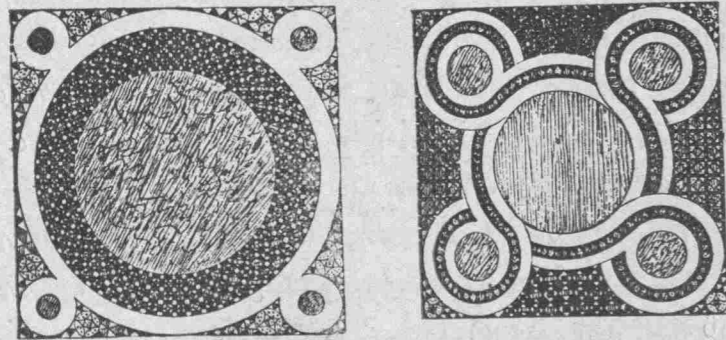
δὲ διὰ τὰ βαθέα, ἐστρώνοντο ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν μουσειωτῶν ἐπὶ καννα-
βωτῶν ὑφασμάτων, ἐκείθεν δὲ μετεφέροντο εἰς τὰ οἰκοδομήματα, τῶν ὁποίων
οἱ τοῖχοι, πρὸς ὑποδοχὴν καὶ συγκράτησιν αὐτῶν, ἐπεστρώνοντο δι' ἰδιαιτέρας
ἀμμοκονίας. Τὸ βάθος τῶν ψηφιδωτῶν εἰκόνων ἦτο κυανοῦν ἢ χρυσοῦν, ὅποτε
καὶ ἐτίθεντο φύλλα ἀληθοῦς χρυσοῦ, ἐπικεκολλημένα μεταξὺ δύο λεπτοτάτων
υἑλών, τοῦθ' ὅπερ ἔδιδε μεγαλειτέραν λαμπρότητα καὶ χάριν εἰς τὴν εἰκόνα.
Κατόπιν λοιπὸν τῶν προσόντων τούτων, τὰ ὁποῖα εἶχον αἱ ἐκ ψηφιδῶν εἰκόνες
καὶ τῶν συμπαθειῶν, ὧν ἀπέλαυον παρὰ τῇ τότε κοινωνίᾳ, οὔτε παράδοξον
οὔτε δυσεξήγητον εἶναι ὅτι ἡ νέα θρησκεία ἐνεκολπώθη τὴν τέχνην ταύτην καὶ
εἰσήγαγεν αὐτὴν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Ἡ εἰσαγωγή αὕτη ἐγένετο ἀπ' αὐτοῦ τοῦ
Δ' αἰῶνος, ἔχομεν δὲ ἱστορικὰς μαρτυρίας, αἵτινες πληροφοροῦσιν ἡμᾶς ὅτι ὁ
Κωνσταντῖνος, εὐνοϊκῶς διακείμενος πρὸς τὴν διὰ ψηφιδῶν διακόσμησιν τῶν
ἐκκλησιῶν, ἀπήλλαξε πάσης φορολογίας τοὺς μουσειωτὰς καὶ πολυτρόπως ἐνε-
θάρρυνεν αὐτοὺς καὶ ἠυκόλυε τὸ ἔργον τῶν. Ἐκτοτε χρονολογεῖται ἡ ὑπέρο-
χος θέσις, τὴν ὁποίαν ἡ καλλιτεχνία κατέλκεν ἐν τῇ θεῖᾳ λατρείᾳ, ὁμοίως δὲ
καὶ τὰ σπάνια καλλιτεχνήματα, τὰ ὁποῖα σπορῶδικῶς διετήρησαν μέχρις ἡμῶν
οἱ αἰῶνες. Ἡ σπουδαιότης τῶν καλλιτεχνημάτων τούτων καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν
τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν τῆς Καλλιτεχνίας εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε ἰδιαι-
τερον κλάδον ἢ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία ὤρισε πρὸς μελέτην καὶ ἔρευναν πάν-
των τῶν τοιούτων κειμηλίων, ἅτινα δυστυχῶς δὲν εἶναι πολλά, διότι αἱ μετα-
βολαὶ τοῦ χρόνου, αἱ ἐπιδρομαὶ καὶ ἡ αἵρεσις τῶν εἰκονομάχων, μεγάλως συνε-
τέλεσαν εἰς τὴν κατατροφὴν τῶν περισσοτέρων. Ἡ σπάνις λοιπὸν αὕτη καθι-
στᾷ πολύτιμον χρῆμα τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην, ἣτις κατέχει συλλογὴν τινα ἐξ
αὐτῶν. Μία τῶν ἐκκλησιῶν τούτων εἶναι καὶ ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεομή-
τορος ἐν Νικαίᾳ.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ἀπλῶς ὅτι ὁ νάρθηξ καὶ τὸ ἅγιον βῆμά εἰσι πλουσίως
κεκοσμημένα διὰ ψηφιδωτῶν εἰκόνων· ἤδη ἄς εἰσέλθωμεν εἰς εἰδικωτέραν περι-
γραφὴν αὐτῶν. Εὐθύς ὡς ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς θύρας εἰσδύσωμεν εἰς τὸν νάρ-
θηκα καὶ ὑψώσωμεν τὸ βλέμμα πρὸς τὸν θόλον αὐτοῦ, βλέπομεν ἐν ὠραῖον
σύνολον ἀγιογραφιῶν (ἴδε σελίδα 57)· τὸ κέντρον τούτων, τὸ ὁποῖον συμπίπτει
ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ θόλου, κατέχεται ἀπὸ διπλοῦν μέγαν σταυρὸν ἐγγεγραμ-
μένον εἰς κύκλον, οἱ ὀκτὼ βραχίονες τοῦ ὁποῦ, ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, φθά-

νοῦσιν ὡς ἀκτῖνες ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ κύκλου πρὸς τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ,
ἣτις, πλατεῖα οὔσα, ἀποτελεῖται ἐκ τρίχρου κομψοῦ κοσμήματος. Εἰς τὰς τέσ-
σαρας πλευρὰς τοῦ θόλου, τὰς ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς γωνίας τῆς ἐκκλη-
σίας, ἔχουσιν ἀποτυπωθῆ οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταί, καθήμενοι ἐν στάσει ἐμπνεύ-
σεως, παρ' αὐτοὺς δὲ κεῖνται τὰ καθιερωμένα αὐτοῖς σύμβολα· εἰς δὲ τὸν με-
ταξὺ τῶν δύο Εὐαγγελιστῶν χώρον, τουτέστιν εἰς τὰ μέρη τοῦ θόλου τὰ ἀντι-
στοιχοῦντα πρὸς τὰς τέσσαρας πλευρὰς τῆς ἐκκλησίας, εἰκονίζονται ὁ Ἰη-
σοῦς καὶ οἱ Θεοπάτορες Ἰωακείμ καὶ Ἄννα, οὔτοι ἐν προτομῇ. Αἱ μορφαὶ
τῶν προσώπων τούτων εἰσι φυσικαὶ καὶ ἐκφραστικώταται, ἡ στάσις αὐτῶν
ζῶσα· δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι κινουῦνται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀκίνησίᾳ τῶν. Ἐνὶ
λόγῳ ὁ θόλος οὗτος, ὁ ὁποῖος διατῶζει ἡμῖν ὠραῖον σύνολον ἀγιογραφιῶν,
δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔργον χειρὸς γενναίου τεχνίτου· Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον
αὐταί. Ἐν τῷ νάρθηκι, ἀκριβῶς ἀνωθεν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ πύλης καὶ εἰς τὸ
τόξεν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ αὕτη, φαίνονται τέσσαρες ἐκ τῶν προφητῶν· Ἰερε-
μίας, Ἡλίας, Μωϋσῆς καὶ Δαυὶδ, ἐν προτομῇ περικλειομένη ὑπὸ τεσσάρων
κύκλων. Ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκονται, συντελεῖ μεγάλως εἰς τὸ νὰ μὴ
ἐλκύσῃ τὸ βλέμμα, ἐν τούτοις δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι εἶναι τέχνης κατω-
τέρας ὑπὸ ἔποψιν δυνάμεως καὶ ἐκτελέσεως τῆς τῶν προηγουμένων· δὲν μᾶς
ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ εἴπωμεν περισσότερα περὶ αὐτῶν, διότι ἡ εἰκὼν τῆς
Μητροπαρθένου κατακτᾷ τὸ βλέμμα μας. Ἄνωθεν τῆς μεσαίας πύλης τοῦ
νάρθηκος, τῆς ἀγούσης πρὸς τὸν κυρίως ναὸν καὶ κραιβῶς ὑπὸ τὸ εὐρὺ τόξον,
ὅπερ αὕτη σχηματίζει, προφαίνεται ἡ Παναγία δεσπόζουσα τῆς εἰσόδου (σελ. 73).
Παρίσταται αὕτη ἐν ἡμικορμίῳ, εἰς φυσικὸν μέγεθος, φέρουσα τὰς χεῖρας ὑψηλὰ
ἐν στάσει προσευχῆς. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς εἰκόνος ταύτης, ἡ χάρις αὐτῆς καὶ ἡ
δύναμις εἶναι θαυμάσιαι. Εἰς τὸ χρυσοῦν ἔδαφος τῆς ὄλης εἰκόνος ἡ Παναγία
μὲ τὴν συμπαθῶς ὠχρὰν μορφήν της ἐν ἀνυποκρίτῳ στάσει δέσται. Ἡ κεφαλὴ
αὐτῆς, περιβαλλομένη ἀπὸ φωτοστέφανον, ἔχει ὠραιότητα, ἣτις θέλγει
ἀκυμάντως, οἱ μεγάλοι αὐτῆς ὀφθαλμοί, οἱ ἀτενίζοντες ζωηρῶς πρὸς ἓν σημεῖον
τὸν ἀντικρὺ κείμενον Χριστόν, ἡ εὐθεῖα καὶ λεπτὴ αὐτῆς ρίς, τὸ σύμμετρον
τέλος αὐτῆς πρόσωπον, πάντα ταῦτα, ἄρμονικὸν συμπλήρωμα τῆς τάσεως
τῶν χειρῶν, εἶναι ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συναρπάζουσι καὶ ἐν ταύτῳ ἐπιβάλλουσι
τὸν σεβασμόν. Ἡ περιβολὴ τοῦ σώματος εἶναι ἐπιτυχιστάτη· φέρει κυανοῦν

μανδύαν παρυφασμένον διὰ χρυσοῦ, ὅστις ἀπὸ κεφαλῆς περιβάλλει τὸν ὄλον κορμόν, αἱ πτυχώσεις αὐτοῦ πᾶσαι καὶ ἰδίαι παρὰ τὰς χεῖρας, τὴν κεφαλὴν, ἔχουσι μετὰ μεγίστης προσοχῆς ἐκτελεσθῆ καὶ κεῖνται ἐν λαμπρᾷ πρὸς ἀλλήλας διαρρυθμίσει. Τὸ ὄλον ἔργον τέλος, ἐκτελέσεως φυσικῆς, σοβαρᾶς καὶ μεγαλοπρεποῦς, προξενεῖ τοσαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε ἀνακόπτει τὸ βῆμα τοῦ ἐπισκέπτου, σταματᾷ τὸν νοῦν αὐτοῦ, ὑποδεικνύει, οὕτως εἰπεῖν, αὐτῷ εὐφραδέστατα

ΝΙΚΑΙΑ

ΜΩΣΑΪΚΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

διὰ τῆς σιγηλῆς φωνῆς του τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου καὶ φέρει αὐτὸν εἰς προσευχὴν καὶ κατάνυξιν. Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὴν εἰκόνα ταύτην, ὅτι εὐρίσκεται ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ ὑπάρχη. Εἰς μέρος ἐνῶ ἴσταντο κατὰ τὰς θείας τελετὰς οἱ κατηχούμενοι ἢ οἱ ἐν μετανοίᾳ καὶ ἀκριβῶς ἄνωθεν τῆς κεντρικῆς πύλης τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τοῦ μέρους, ὅπερ βλέπει πρὸς τὸν νάρθηκα, οὐδεμία ἄλλη εἰκὼν δύναται ὄντως νὰ καταλάβῃ θέσιν, ἢ ἡ δεομένη Παρθένος, ἣτις συμβολίζει καὶ συνδυάζει ἐν ταύτῃ τὴν προσευχὴν, τὴν προστασίαν, τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ ἔλεος. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς εἰκόνας ταύτης ὑπάρχουσι τὰ ψηφία ΜΗΡ-ΘΥ, ἐν τῷ βάθει δ' ἀναγινώσκεται ἐκ μωσαϊκοῦ ἢ ἐπομένη ἐπιγραφή:

+ ΚΕΒΟΗΘΗΩΣΩΔΩΛΩΝΙΚΗΦΩΡΩΠΑΤΡΙΚΙΩ

ΠΡΑΙΠΟΣΙΤΩΒΕΣΤΗ·ΚΑΙΜΕΓΑΛΩΕΤΑΙΡΙΑΡΧΗ

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καὶ τῆς θέσεως αὐτῆς εὐθὺς κατανοεῖται ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Πατρίκιος, ὅστις τιτλοφορεῖται διὰ τῶν ὑψηλῶν τίτλων· Πραιποσίτου, Βέστη καὶ μεγάλου Ἐταιριάρχου (ἢ, ὡς θὰ ἐλέγομεν νῦν ἡμεῖς, ἀρχιθαλαμηπόλου καὶ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ), εἶναι ὁ κτίσας καὶ διακοσμήσας τὴν ἐκκλησίαν ταύτην. Ἄλλὰ πότε; Τοῦτο μᾶς πληροφορεῖ μία ἐπιγραφή, ἣτις κεῖται εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ νάρθηκος (ἴδε σελίδα 33), κάτωθεν μιᾶς τοιχογραφίας, ἣτις, προηγουμένως οὗτα ἐκ ψηφιδωτοῦ, ἀντικατέστη διὰ χρωμάτων. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς:

Κωνσταντίνος ὁ μέγας
Πρῶτος βασιλεὺς τῶν Χριστιανῶν
καὶ κτίτωρ τῆς Ἐκκλησίας
ταύτης ἔτος σωτήριον τ' λ' β

περαιτέρω δέ:

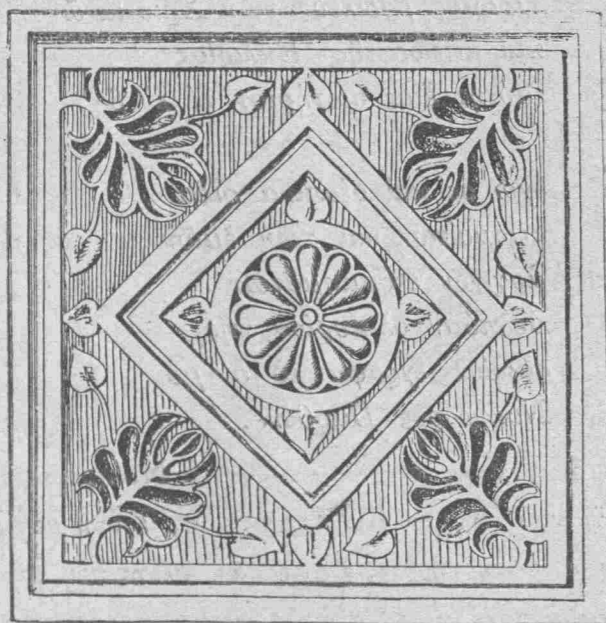
ἐγὼ σε καὶ δέσπινα οἶδα
κτισμάτων καὶ τῶν ἐμῶν
ἀρχηγὸν ἐνθυμημάτων
Δεσπότην δὲ κυρίαν τῆς
οἰκοίας ἔγραψα τὸ δ' μὸν
Νικηφόρος Παρθένε.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μαθηθάνομεν ὅτι ὁ Νικηφόρος Πατρίκιος ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν, ἐντολῇ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, 7 ἔτη μετὰ τὴν Α' Οἰκουμένην Σύνοδον. Ἄν νῦν διὰ τῆς δεξιᾶς μικρᾶς πύλης τοῦ νάρθηκος εἰσέλθωμεν εἰς τὸ ἀντιστοιχοῦν πλάγιον κλίτος, θὰ ἴδωμεν σαρκοφάγον ἐκ λευκοῦ μάρμαρου, φέροντα ὠραῖα ἀνάγλυφα κοσμήματα. Τὸ μάρμαρον εἶναι ἡμιδιαφανές, ὅταν δ' εἰσαγάγωμεν ἐντὸς τοῦ τάφου ἀνημμένον κηρίον, θέλομεν ἴδει ἐξωθεν ὠραῖον ἡμίφως διαχεόμενον, ἐφ' οὗ, ὡς ἐν βάθει, προβάλλουσιν αἱ ζωηρῶς σκιερὰὶ γραμμαὶ τῶν ἀναγλύφων. Αἱ διαστάσεις τοῦ σαρκοφάγου τούτου εἰσὶ 2,55x0,97x0,90, ἢ δὲ χρονολογία αὐτοῦ ὀρίζεται ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων ὡς τοῦ τετάρτου αἰῶνος· ἄνωθεν τοῦ σαρκοφάγου τούτου ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή:

Ἄναξ κραταῖος δεσπότης Κωνσταντίνος
μονὴν προνοίας ἀξίων τὴν ἐνθάδε δῶρον
δίδοσι εὐκλεεῖ Πατρικίῳ

Καθίσταται λοιπόν προφανές και βέβαιον ότι αυτός ο τάφος ανήκει εις τον Νικηφόρον, ὅστις κατα τὴν τότε βυζαντινὴν συνήθειαν ἠθέλησε νὰ ταφῆ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὴν ὁποίαν ᾠκοδόμησεν. Ἀφ' ἰνόμεν ἤδη καὶ τον τάφον τοῦτον καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὸ ἱερον διὰ τῆς νοτίας αὐτοῦ πύλης, ἀλλὰ πρὸ τοῦ εἰσελθωμεν, παρατηροῦμεν ἐξωθεν ἀκριβῶς τῆς εἰσόδου ταύτης δύο ὠραίους κομψοὺς στυλίσκους κυκλοτερεῖς καὶ μονολίθους, ἔχοντας ὕψος 1,13 καὶ περιφέρειαν ἄνω μὲν 0,35, κάτω δὲ 0,45. Οἱ στυλοὶ οὗτοι νῦν χρησιμεύουσιν ὡς βάσεις μανουαλίων, εἶναι δ' ὠραίου στιλπνοῦ μέλανος χρώματος. Βεβαίως δὲν εἶναι ἐκ μαρ-

ΝΙΚΑΙΑ

ΔΑΠΙΔΙΟΝ ΕΝ Τῇ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

μάρου, διότι τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν εἶναι λευκόν, μᾶλλον εἶναι ἐκ σμάλτου, τοῦ ὁποίου, ἄλλως τε, ἡ ἐπιξεργασία μεγάλως ἠύδοκίμει ποτέ ἐν Νικαίᾳ. Ἐν τῷ ἱερῷ βήματι λάμπουσιν ἕτεροι ψηφιδωταὶ εἰκόνες, αἵτινες συμπληροῦσι τὴν ἀρχαίαν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τούτου. Ἐνωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ εἰς τὴν κόγχην τῆς μεγάλης ἀψίδος, ἐπὶ χρυσοῦ βάθους, εἰκονίζεται ἡ Παναγία (ἴδε σελίδα 88) Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, ἣτις συμβολίζει τὸν οὐρανόν, ἀναπαρίσταται ἡ Παρθένος κατὰ τὴν ἐπικρατήσαντι ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων συνήθειαν, ἐν τούτοις ἡ

εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἔχει τι, ὅπερ εἶναι ἀσύνηθες καὶ τοῦτο εἶναι ἡ στάσις τῆς. Δὲν κάθηται, ἀλλ' ὀρθία κρατεῖ διὰ τῶν δύο αὐτῆς χειρῶν τὸν Χριστὸν βρέφος ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ στήθους αὐτῆς. Ἡ περιβολὴ τῆς κατὰ χρῶμα ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῆς Παναγίας τοῦ νάρθηκος, περιβάλλει ὁμως ἀφθονώτερον καὶ εὐρύτερον τὸ σῶμα αὐτῆς. Ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖον ὑποβαστάζουσι ἡ Θεομήτωρ διὰ τῆς μιᾶς χειρός, κρατεῖ διὰ τῆς ἑτέρας ἐκ τοῦ ὤμου, φέρει ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἓνα τόμον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς, ἐλαφρῶς ὑψωμένης, εὐλογεῖ τὸ Σύμπαν. Ἡ κεφαλὴ τῆς Μητρὸς καὶ τοῦ Τένου περιβάλλεται διὰ λάμποντος σταυρωτοῦ φωτοστεφάνου, ὅστις προσδίδει εἰς τὰς μορφὰς ἀμφοτέρων θείαν ἀγκαύγειαν, θαυμασίως ἐνισχυομένην διὰ τῶν χρυσῶν ἀκτίνων, αἵτινες ἐκφεύγουσιν ἐκ τοῦ βάθους ἐνὸς φωτεινοῦ ἡμικυκλίου, ἐπιχεόμεναι ἐπὶ τῆς Θεομήτορος. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς εἰκόνας ταύτης, οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, εἰμὴ ὅτι εἶναι θαυμασία. Ἄν εἰς τὴν προτομὴν τῆς Παναγίας τοῦ Νάρθηκος ἐγνωρίσαμεν τὴν Δεομένην καὶ τὴν Συαντιλήπτριαν, ἐνταῦθα ἀπαντῶμεν τὴν Μητέρα καὶ τὴν Βασίλισσαν. Οὐδὲν ἐξωτερικὸν σύμβολον, εἶναι ἀληθές, μᾶς γνωρίζει τοῦτο, οὔτε θρόνος, οὔτε σκῆπτρον, οὔτε πορφύρα ἢ μορφή τῆς Παρθένου Μητρὸς, ἡ στάσις τοῦ κορμοῦ ὑποβοηθούμενη καὶ διὰ τῶν εὐγράμμων πτυχώσεων τοῦ μανδύου, τὸ ζωηρὸν χρῶμα τοῦ βάθους καὶ τῶν προσώπων εἶναι τὰ προκαλοῦντα τὴν ἐντύπωσιν ταύτην, τὴν ὁποῖαν ἐντείνει καὶ ἡ ἐν τῷ χρυτῷ βάθει ἐπιγραφή· «† Ἐκ γαστρὸς πρὸ Ἐωτοφόρου ἐγέννησά σε». Εἶναι ἡ προφητικὴ ρῆσις τοῦ Δαυὶδ (Ψ. 109), ἣτις ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄναρχον τοῦ Θεανθρώπου καὶ οἶονεὶ διακηρύττει τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων, τὰ ὁποῖα ἐθέσπισεν ἐνταῦθα ἡ Ἀ' Οἰκουμένη Σύνοδος. Παρὰ τὴν ἐπιγραφήν ταύτην ἑτέρα ἐπὶ τοῦ τόξου τῆς ἀψίδος καὶ ἄνωθεν ὠραίου κοσμήματος ἀναγινώσκεται ἔχουσα ὡς ἐξῆς:

ΤΩ ΟΙ ΚΩΣΟΥ ΠΡΕΤΕΙΑ ΓΙΑΣ ΜΑΚΕ ΕΙΣ ΜΑΚΡΟΤΗΤΑ ΗΜΕΡΩΝ

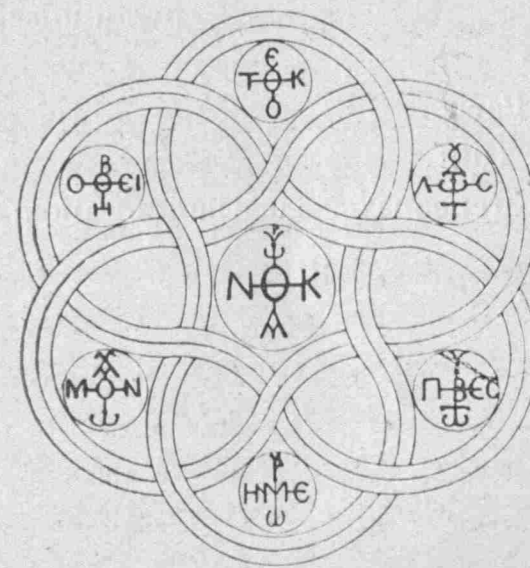
Εἰς τὸ κορύφωμα τοῦ ἰδίου θόλου παρίσταται ἑτέρα συμβολικὴ πλέον αὐτῆ εἰκὼν. Εἰς θρόνος εὐρύς, πλουσίως ἐστολισμένος, λάμπει ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτελῶν λίθων, ἐπὶ κυανοῦ βάθους φέρει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Σταυρὸν ἐπίσης δαψιλῶς κεκοσμημένα, ἐξ ὧν διαχέεται ἐν ἀκτίσιν οὐράνιον φῶς καὶ αἴγλη. Ἡ εἰκὼν αὕτη βεβαίως εἰκονίζει τὴν Ἐτοιμασίαν τοῦ Θρόνου καὶ τὴν μέλλουσαν δευτέραν

τοῦ Σωτῆρος ἔλευσιν, εἶναι δὲ τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐκφραστική, ὅσῳ, μὴ παριστά-
 νουσα οὐδὲν πρόσωπον, ἀφίνει τὴν διάνοιαν τοῦ θεατοῦ ἐλευθέραν νὰ τὸ ἀνα-
 πλάσῃ, ἀνάλογον πάντως πρὸς τὴν λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν τοῦ Θρό-
 νου καὶ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἀπροσίτου Φωτός. Ἴνα δὲ δειχθῇ ἐναργέστερον
 ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ θεία δύναμις, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ
 μεγάλου τόξου εἰκονίζονται ἀνὰ δύο ἄγγελοι, οἵτινες, φέροντες παρ' ἑαυτοῦς ἀνα-
 γεγραμμένα τὰ ὀνόματα « Ἀρχαί, Δυνάμεις, Κυριότητες, Ἐξουσίαι », παρι-
 στάνουσι τέσσαρα ἐκ τῶν ἐννέα ἀγγελικῶν ταγμάτων (Ἴδε σελίδα 81). Οἱ ἄγ-
 γελοι οὗτοι φέρουσιν εὐρεῖς πολυτελεῖς χιτῶνας ἰόχρους μετὰ χρυσῶν κοσμημά-
 των καὶ λευκὰς πτέρυγας, αἵτινες, ὑψούμεναι ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν των, φθάνουσι
 μέχρι τῶν ποδῶν. Ἐχουσιν ἐστραμμένον τὸ βλέμμα πρὸς τὸν λάμποντα θρό-
 νον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀναπέμπουσι τοὺς ὕμνους αὐτῶν· τοῦτο τοῦλάχιστον δη-
 λοῦσιν αἱ ἐπιγραφαί, ὧν ἡ μία ἐπὶ λαβάρου, κρατουμένου ὑφ' ἑνὸς ἀγγέλου,
 λέγει· « Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος », ἡ δ' ἑτέρα παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν· « Ἢ Καὶ
 προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι » (Ψ. 104). Εἶναι ὠραιοτάτη καὶ ἀμύ-
 μητος ἡ παράστασις αὕτη· ἡ θεία Δόξα καὶ Δύναμις δὲν δύναται ὑπ' ἀνθρώ-
 πων νὰ ἐκδηλωθῇ καλλίτερον καὶ δὴ δι' εἰκαστικῆς τέχνης. Ἡ Παναγία εἰς
 τὸ βάθος κρατεῖ τὸν ἐν τῇ γῆ γεννηθέντα διὰ τὴν σωτηρίαν μας Χριστόν, ὃν
 βλέπομεν μικρόν, νήπιον, ἄνθρωπον ἀληθῶς· ἀλλ' οὕτως τίς εἶναι; Ἡ ἑτέρα
 εἰκὼν, ἡ ὁποία δύναται νὰ λογισθῇ ὡς συμπλήρωμα τῆς πρώτης, μᾶς ἀπαντᾷ·
 Εἶναι Ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἡ χεὶρ ἀδυνατεῖ νὰ εἰκονίσῃ, εἶναι Ἐκεῖνος, τοῦ
 ὁποῖου ὁ θρόνος εἶναι φῶς ἀπρόσιτον καὶ ἀσύλληπτον, εἶναι Ἐκεῖνος, τὸν
 ὁποῖον οἱ ἄγγελοι συνεσταλμένοι προσκυνοῦσιν, ἄδοντες τὸν ὕμνον· « Ἅγιος,
 Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ πλήρης ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης Σου ».

Ἡ ἐκτέλεσις εἶναι τελεία, ἡ ἀρμονία ἀπαράμιλλος, ἡ διδασκαλία μεγάλη.
 Ὅταν οἱ χοροὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν ψάλλωσι τὸ « Οἱ τὰ Χερουβειμ μυστικῶς
 εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν Τριτάγιον ὕμνον προσᾄδοντες . . . »,
 ὅ,τι οἱ ἦχοι ἀδυνατοῦσι ν' ἀποδώσωσι καὶ ν' ἀποτυπώσωσιν εἰς τὴν φαντασίαν
 ἰδοῦ ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ ἱεροῦ, ἥτις ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της εἶναι περιφανῆς, συμ-
 πληροῖ καὶ θαυμασίως ἐκδηλώνει. Δυστυχῶς ἕτερόν τι ἐν τῷ ἱερῷ καὶ τῷ λοιπῷ
 ναῷ ψηφοθέτημα δὲν ὑπάρχει — ἐκτός τινων ψηφιδωτῶν δαπιδίων — ὁ χρό-
 νος ἔφθειρε τὰ λοιπὰ· ἐν τούτοις δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ καὶ ὅλα. Ἡ πλάξ

τῆς ἁγίας Τραπεζῆς (διαστάσεων 0,90x0,93) εἶναι ἀνάγλυφος, φέρει δὲ μονο-
 γράμματα, ἅτινα εἶναι—δι' ἡμᾶς τοῦλάχιστον —δυσεξήγητα. Βέβαιον ὅμως
 θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ πλάξ, ἐφ' ἧς καὶ οἱ πρὸ αἰῶνων Χριστιανοὶ ἱερεῖς
 καὶ ἀρχιερεῖς καὶ ἰσως καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐνεκαίνισαν τὴν ἐκκλησίαν, προσέ-
 φερον τὴν ἀναίμακτον θυτίαν τῷ Ὑψίστῳ. Παραθέτομεν ἐν μικρῷ τὴν εἰκόνα
 τοῦ σχεδίου τούτου, ὅπερ θὰ ἐλκύσῃ, δὲν ἀμφιβάλλομεν, τὴν περιέργειαν τοῦ
 ἀναγνώστου. Ἐν τῷ ἱερῷ ὁμοίως ὑπάρχουσι καὶ πλάκες τινὲς ἐνεπίγραφοι,
 κομισθεῖσαι ἐξωθεν, μία τῶν ὁποίων ἔχει ὡς ἐξῆς· « Πύργος Μιχαὴλ μεγάλου
 βασιλέως ἐν Χῳ αὐτοκράτορος ἔτος ΣΤΕΣ' ». Ἄν νῦν τὴν σημειουμένην χρο-

ΝΙΚΑΙΑ

ΣΧΗΜΑ ΚΑΙ ΜΟΝΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΛΓ. ΤΡΑΠΕΖΗΣ

νολογίαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου τρέψωμεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς, ἔχομεν 858 μ. Χ.,
 ἄρα ὁ περὶ αὐτοῦ ὁ λόγος βασιλεὺς εἶναι Μιχαὴλ ὁ Γ'.

Ταῦτα εἰχομεν, ν' ἀναφέρωμεν, περιγράφοντες τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν ταύ-
 την, θὰ ἦσαν δὲ τοσαῦτα μόνον ἂν ἡ προσγινομένη εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο μνημεῖον
 ἀδικία δὲν μᾶς ἠνάγκαζε νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ ἐτι. Ἡ ἱερὰ ἐκκλησία αὕτη
 τῆς Παναγίας ἐν Νικαίᾳ διττῶς καθ' ἡμᾶς ἀδικεῖται. Παρ' ὅλην τὴν σπου-
 δαιότητα τῆς οἰκοδομητικῆς αὐτῆς, παρ' ὅλην τὴν λαμπρότητα τῶν σωζομέ-
 νων ἐτι μωσαϊκῶν, παρ' ὅλας τὰς ἀναμνήσεις, ἅς προκαλεῖ, δυνάμεθα νὰ εἴπω-

μεν ὅτι εἶναι τὸ μόνον Χριστιανικὸν μνημεῖον, ὅπου ἐλάχιστα ἐμελετήθη. Ἡθελήσαμεν νὰ εὐρωμεν ὅσας σελίδας ἐνέπευσεν εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους τοῦ κόσμου ἡ

ώραία αὕτη ἐκκλητικὴ καὶ ἐζητήταμεν πενταχρῶ. Ἐκτὸς δὲ σημειώσεων τινῶν τοῦ Texier εἰς τὸ ἔργον «Asie Mineure», (I 50—51) καὶ πενιχρᾶς τιμῆς ὑπομνηματίτεως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης τοῦ Kondakof (t. I p. 13—17) καὶ ἑνὸς ἀρθροῦ τοῦ Charles Diehl, δημοσιευθέντος εἰς τὸ «Byzantinische Zeitschrift» (t. I, 1892), ἀναδημοσιευθέντος δὲ εἰς τὸ «Etudes Byzantines» (Paris, 1895 σελ. 353—369), μόνον εἰς, ὁ Γερμανὸς Wulff, ἀφιέρωσεν ἕνα τομὸν δι' αὐτήν. «Die Koimesis Kirche in Nicäa und ihre Mosaïken» (Strasbourg 1903), ἀλλ' οὔτε ἐκ τῶν ἡμετέρων τις, ἃ δὲν ἀπατώμεθα, ἐξέδωκε πραγματεία τινά. Μηπως ἀρά γε δὲν ἀξίζει τὸν κόπον; Ἢ ἐφρόνουν τοῦτο προθύμως, ἵνα δικαιολογήσω τὴν ἔλλειψιν ταύτην, ἀλλ' ὅμως, βλέπων τὴν ἐπιμονήν, μεθ' ἧς τινες ἐνδιατρίβουσι περὶ ἄλλα, ἅτινα πολλαπλῶς μελετηθέντα καὶ ἐξονυχισθέντα οὐδὲν καινὸν δύνανται νὰ προσφέρωσιν, ἀπορῶ πῶς δὲν ρίπτουσι καὶ ἕν βλέμμα πρὸς τὸ οἰκοδομημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον πολλὰ θέλει χαρίσει αὐτοῖς διδάγματα καὶ ὠφελείας ἂν καταλλήλως ἐρωτηθῆ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτό· ἡ ἐκκλητικὴ αὕτη καὶ γενικῶς ἡ Νίκαια ἀδικεῖται ἐξ ἄλλου· ὅλα ὅσα ἐγράφησαν περὶ αὐτῆς οὔτε ἐξηκριβωμένα εἶναι οὔτε σαφῆ. Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Νίκαιαν ξένοι, ἐρχόμενοι συνήθως διὰ Προύσης, φθάνουσι εἰς τὴν πόλιν περὶ τὴν 3 1/2 μ. μ., ἀναχωροῦσι δὲ τὴν ἐπαύριον λίαν πρωτὶ μένοντες οὕτως ἐν Νικαίᾳ 4 περίπου ὥρας, φωτιζομένας ὑπὸ τοῦ ἡλίου.

Τί δύναται νὰ γίνῃ ἐντὸς τεσσάρων ὥρῶν; Τὰ πάντα ἴσως. ἐκτὸς τῆς μελέτης ἀρχαίων μνημείων. Ἄν λοιπὸν μετὰ τοιοῦτο ταξιδίον γράψωσι τι, θὰ γράψωσιν ἀνακριθείας ἢ θ' ἀντιγράψωσιν ἀτλῶς τοὺς προηγηθέντας. Ἀλλ' ἐκ τοιούτων βεβαίως ἀνακοινώσεων οὔτε ἡ ἐπιστήμη ὠφελείται οὔτε ὁ λαὸς διδάσκεται. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰδικῶς, τὸ πῶς ἔγραψεν ὁ Texier καὶ ὁ Kondakof, ἀφῶμεν τὸν Diehl νὰ μᾶς εἴπῃ. Οὗτος, περὶ τῶν μωσαϊκῶν αὐτῆς ποιούμενος τὸν λόγον, λέγει (τελ. 356) «Deja signalées par Texier, mais decrites par lui d'une manière peu complète et singulièrement inexacte, mentionnées par Kondakof en des termes qui semblent attester une connaissance plus qu'insuffisante du monument ces mosaïques longtemps mal connues méritent une étude attentive et parmi les œuvres si peu nombreuses que nous a leguées l'art Byzantine elles ont droit à une place éminente». Ὁμολογεῖ δηλαδὴ ὅτι οἱ δύο οὗτοι Texier καὶ Kondakof ἔγραψαν ἀνακριβῶς καὶ ἀνεπαρκῶς περὶ τοῦ μνημείου τούτου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Diehl, ἂν ἔγραψε λεπτομερέστερον, δὲν ἐφθασεν ὁμῶς ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπεν· ἐπισκεφθεὶς τὴν Νίκαιαν τὸ 1884 εὗρε τὰ μωσαϊκὰ αὐτῆς ἐπιβεβαρυμένα ἀπὸ ἕν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον στρώμα καπνοῦ καὶ αἰθάλης—ὁ καθαρισμὸς τῶν ἐγένετο βραδύτερον—καὶ συνεπῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ καὶ ἐκ τούτου ὄλην τὴν χάριν τῶν ἔργων αὐτῶν. Ἴνα δὲ δεῖξωμεν τὴν σπουδήν, μεθ' ἧς τὰ πάντα παρατηρήσαν, ἀναφέρομεν ὅτι τὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ νάρθηκος ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία μνημονεύει τὸ ἔτος τῆς οἰκοδομήσεως τῆς ἐκκλησίας ΤΑΒ', οὐδεὶς ἐκτὸς τοῦ Wulff διέκρινε, πάντες δ' ἐπιμένουσι ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἠγέρθη 6 ἢ 8 αἰῶνας μετὰ ταῦτα, τὰ δ' ἐν αὐτῷ μωσαϊκῶ ὅτι ἀνάγονται εἰς τὸν ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνα. Οὐδαμῶς ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ἀρχαιολογικὰς συζητήσεις, εἰς ἃς οὐδὲν ἐφόδιον φέρομεν, ἀλλὰ καὶ χάριν τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἀληθείας ἐπιτραπήτω νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐξῆς· Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἥτις καθαρῶς ὑποδεικνύει τὸ ἔτος τῆς ἰδρύσεως, δικτὶ δὲν ἀναγράφεται εἰς τὰ ἐλάχιστα, ὡς εἵπομεν, περὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἔργα; Δύο τινὰ δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὡς αἰτία τοῦ γεγονότος τούτου· ἢ ὅτι δὲν τὴν παρατήρησαν ἢ ὅτι δὲν ἔκρινον αὐτὴν ἀξιόπιστον. Βεβαίως, ἂν συνέβη τὸ πρῶτον, δὲν δυνάμεθα νὰ κολακεύσωμεν τοὺς ἀρχαιολόγους τούτους διὰ τὴν παρατηρητικότητά των· ἂν ὅμως πάλιν ἐγένετο τὸ δεύτερον, ἃς ἐπιτραπῆ ἡμῖν νὰ ἐρωτήσωμεν· ἀρά γε τὸσόν

ὄθνεϊα καὶ ὑποβολιμαία ἐκρίθη, ὥστε νὰ μὴ ἀναγραφῆ καὶ νὰ μὴ ἀξιωθῆ ἔστω καὶ ἀναιρέσεως; Ἡ ἐπιστήμη καὶ δὴ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔχει τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν συγκατάβασιν ν' ἀναπληροῖ ἡκρωτηριασμένας καὶ ἐξηλειμμένας ἐπιγραφὰς καὶ ἐκ τῆς μικροτέρας αὐτῶν γραμμῆς νὰ οἰκοδομῆ ὑποθέσεις χρονολογιῶν καὶ νὰ συμπληροῖ σελίδας ὀλοκλήρους τῆς ἱστορίας· αἱ γραμμαὶ αὗται τῆς ἐν Νικαίᾳ τοιχογραφίας διατὶ ἄρα γε ἐκρίθησαν κατώτεραι καὶ τοῦ μᾶλλον ἐφθαρμένου πανίου καὶ τῆς μᾶλλον λελωθῆμένης ἐπιγράφου κεράμου; Ἄν πάλιν ἐκρίθη ὑποβολιμαία, ἐρωτῶμεν αὐτούς· κατὰ τί ἄρα γε φρονοῦσιν ὅτι ἡ γράψασα αὐτὴν χεὶρ ἐζήτει νὰ ὠφελῆθῃ, ἀφοῦ βεβαίως δὲν θὰ περιμένε ποτε τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐργατίδος τῆς περιφῆμου τιάρως τοῦ Σαΐταφέρνου;

Ἐξ ὅλων τούτων τῶν ὑποθέσεων οὐδεὶς δύναται νὰ μᾶς πληροφορήσῃ τί ἀληθῶς συνέβη εἰς τὸ πνεῦμα τῶν περὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης γραψάντων, οἵτινες, χανόμενοι εἰς εἰκασίας καὶ τεχνικὰ συμπεράσματα, ἀποφαίνονται ὁ μὲν Texier ὅτι εἶναι τοῦ IB' αἰῶνος, ὁ δὲ Diehl μετὰ τοῦ Wulff ὅτι ἡ οἰκοδόμησις τῆς ἐγένετο κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἀλλ' ὅμως προσθέτουσι, δύναται καὶ ὁ Νικηφόρος οὗτος, ὃν ὀνομάζουσι μόνον διακοσμητὴν τῆς ἐκκλησίας, νὰ εἶναι σύγχρονος τοῦ Κωνσταντίνου Η' (1025—1028) ἢ καὶ πολὺ μεταγενέστερος, ἀφοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα (1059—1067) ἡ Νίκαια ἔπαθεν ἀπὸ μέγαν σεισμόν, ὡς ἀναφέρει Μιχαὴλ ὁ Ἀτταλιάτης. Ταῦτα φρονοῦσιν οἱ ἐν λόγῳ ἀρχαιολόγοι· ἤδη κατ' ἀνάγκην ἄς κατέλθωμεν εἰς τοὺς συλλογισμοὺς αὐτῶν, ἐν ἀποδείξωμεν δι' αὐτῶν καὶ μόνων, μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιγραφὴν, ὅτι ἡ ἐκκλησία δύναται νὰ εἶναι τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ δὴ τοῦ 332 μ. Χ. Λέγουσι λοιπὸν ἡμῖν ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως εἶναι θολωτὴ καὶ, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μετεχειρίζοντο βασιλικὰς μὲ γωνιώδεις στέγας καὶ παράπλευρα τόξα, δὲν δύναται ν' ἀναχθῆ εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἀλλὰ εἰς τοῦτο δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ μετὰ θόλου βασιλικὴ ἐγεννήθη καὶ εἶναι δημιούργημα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος, ἀπὸ δὲ τῆς Ἀνατολῆς μετηνέχθη εἰς τὴν Δύσιν, ἣτις ἤρξατο ποιουμένη χρῆσιν αὐτῆς βραδύτερον. Διότι, συμφώνως πρὸς τὰ νέα πορίσματα τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, οὐχὶ ἡ Δύσις, ἀλλ' ἡ Ἀνατολὴ εἶναι ἡ διδάξασα τὴν Χριστιανικὴν τέχνην, ἡ Ἀνατολὴ εἶναι ἐκείνη, ἣτις μετέβαλε καὶ διερρῦθισε τὸν νάρθηκα καὶ τὰ κλίτη τῶν βασιλικῶν, ἢ

Ἀνατολὴ τέλος εἰσήγαγεν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὴν διὰ μωσαϊκῶν διακόσμησιν, ἔτι δὲ καὶ τὸν σταυρωτὸν φωτιστὴν. Ἄν δὲ ἐνομισθῆ πρὸς στιγμὴν τὸ ἐναντίον, ἂν ἐθεωρήθῃ ὅτι ἡ Δύσις εἰσήγαγε τὴν τέχνην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῦτο ἐπήγαγεν ἐκ τῆς σπάνεως ἐν Ἀνατολῇ χριστιανικῶν μνημείων καὶ τῆς ἑλλειποῦς μελέτης τῶν ὑπαρχόντων. Ὅταν ὁμως ἡ Μ. Ἀσία, ἡ Συρία καὶ ἡ Αἴγυπτος ἤρξαντο ἐρευνώμεναι, ἀπεκαλύφθη ἡ ἀλήθεια, ἀποδοθείσης τῆς τιμῆς εἰς τὰς χώρας αὐτάς, αἵτινες, ὡς εὐρισκόμεναι εἰς μεγίστην ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Δύσεως, ἠδύναντο νὰ ἐπιδράσωσι καὶ ἐπὶ τὴν καλαισθησίαν αὐτῆς. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν πλείοτερα, παραπέμπομεν μόνον τὸν βουλόμενον εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Strizgowski «Orient oder Rome», ἐνθα δι' ἐρευνῶν καὶ ἐπιστημονικωτάτων ἐπιχειρημάτων δείκνυσι τὴν προτεραιότητα τῆς Ἀνατολῆς. Κατόπιν λοιπὸν τούτων τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Νικαίας ὡς τοῦ Δ' αἰῶνος; Ἡ Νίκαια ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐγνώρισε τὴν εὐνοίαν βυζαντινῶν καὶ μεγιστάνων, οἵτινες μεγάλως ἐκόσμου αὐτὴν διὰ πολλῶν εὐαγῶν καθιδρυμάτων ἐκ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς πρὸς τὴν ἔδραν τῆς Α' Συνόδου, ἔχομεν δ' ἐπιστημονικὰς ἀποδείξεις, ὅτι ἐν Νικαίᾳ ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἡ τέχνη παρήγαγεν ἀριστοτεχνήματα, παράδειγμα δὲ τούτου ἔστω τὸ λαμπρὸν ἀνάγλυφον, ὃπερ νῦν εἶναι ἐν τῷ Μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο (1,42 ὕψ. καὶ 1,25 πλάτ.) παριστᾷ τὸν Χριστὸν ἐν μέσῳ τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου. Αἱ γλυφαὶ του, τὰ κοσμήματα, ἡ τεχνοτροπία, ἡ στάσις καὶ αἱ πτυχώσεις εἶναι ἀμίμητα, γενομένης δὲ συγκρίσεως καὶ παραβολῆς πρὸς ἄλλα ἔργα καὶ δὴ πρὸς τεμάχια ἀκρωτηρίου ἐκ Νικαίας, πρὸς τὴν σαρκοφάγον τῆς Σελευκείας (Μουσεῖον Κων/πόλεως), ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ὡς καὶ τινὰ κιονόκρανα, εὐρεθέντα ὁμοίως ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιβλέπτου, ἀνήκουσιν εἰς τὸν Δ' αἰῶνα, προερχόμενα ἐκ Νικαίας. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ αὐτὸς ὁ σαρκοφάγος, ὁ ἐναποκείμενος νῦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Νικαίας, συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἰδέας μας. Οὗτος εἶναι τοῦ Δ' αἰῶνος, ὡς μαρτυροῦσι πάντες καὶ αὐτὸς ὁ Texier· ἀνὴ δ' ἀιαμνησθῶμεν ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ κτίτορες τῶν ἐκκλησιῶν συνειθίζον ἢ μᾶλλον ἐθεώρουν δικαίωμα νὰ θάπτωνται ἐντὸς τῶν ναῶν, οὐς ἐκτίσαν, τίς θὰ μᾶς κωλύσῃ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ σαρκοφάγος οὗτος εἶναι τοῦ κτίσαντος τὴν ἐκκλησίαν ταύτην; Ἀλλὰ θὰ προσθῶσιν ἴσως ὅτι δὲν ἔχομεν γνωστὸν Πατρίκιον ἢ Πραιπόσιτον Βέστην καὶ μέ-

γαν Ἐταιριάρχην Νικηφόρον, εἰμὴ τὸν ἀπαντῶμενον εἰς τὸν Κεδρηϊόν, σύγχρονον τοῦ Κωνσταντίνου Η' (1025 μ. Χ.). Ἡ παρχήρησις ὁμοῦ αὐτῆ δὲν μᾶς φαίνεται πολὺ βρεῖα καὶ οὐσιώδης, διότι δὲν εἶναι παράξενον νὰ μὴ γνωρίζωμεν ὀνόματα τινα πατρικίων, οὐδὲ δυνάμεθα, ἐρευνῶντες πάσας τὰς ἱστορικὰς πηγὰς ἡμῶν, νὰ καταρτίσωμεν πλήρη κατάλογον αὐτῶν. Ἡ Ἱστορία καὶ δὴ ἡ τῆς Βιθυνίας μάλιστα, μᾶς ἔχει συνηθίσει εἰς τοιαύτας ἐλλείψεις. Δὲν γνωρίζομεν ὀνόματα ὑπάτων, δὲν δυνάμεθα νὰ προτδιορίσωμεν χρονολογίας σπουδαίων γεγονότων, ἀγνοοῦμεν οὐκί σπανίως ὀνόματα βρασιλέων, τί περίεργον λοιπὸν ἂν δὲν εἴμεθα πληροφορημένοι περὶ ἑνὸς πατρικίου, ἔστω καὶ ἂν οὗτος ἔκτισε μίαν ἐκκλησίαν; Ὡστε ἡ ἀγνοία Νικηφόρου τινὲς πατρικίου δὲν μᾶς ἀναγκάζει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτος.

Ὅσον ἀφορᾷ πάλιν εἰς τὸν μέγαν σεισμόν, τὸν γενόμενον τὸ 1025 καὶ εἰς προγενεστέρως ἐποχάς, δυνατὸν μὲν εὖτος νὰ ἦτο σφοδρὸς, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν καμμίαν μαρτυρίαν, ὅτι κατέτρεψε τελείως τὴν πόλιν, παρ' ὅσα καὶ ἂν λέγη Μιχαὴλ ὁ Ἀτταλιάτης, ὅστις ἀνήκει εἰς τὴν προμνησθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν τάξιν τῶν ὑπερβολικῶν συγγραφέων, ἀποδείξεις δὲ τούτου ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ τῇ Νικαίᾳ. Τὰ τείχη τῆς δὲν θὰ ὑπῆρχον, αἱ πύλαι, αἱ κατασκευασθεῖσαι τὸν Β' καὶ Γ' αἰῶνα, ἔπρεπε νὰ μὴ ὑψῶνται ὡς νῦν, αἱ δὲ μετωπίδες τῶν νὰ κεῖνται ἐρριμέναι, ἠκρωτηριασμέναι ἢ καὶ τεθριμματισμέναι. Ἐκτὸς δὲ τῶν πυλῶν καὶ τοῦ τείχους καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀρχαῖον οἰκοδομημα ἔπρεπε νὰ ὑφίσταται· καὶ ὁμοῦ, οὐ μόνον τοιαῦτα ἀπαντῶμεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀλλὰ καὶ ἕνα ὑπερύψηλον Ὀβελίσκον ἐκ 5 τριγωνικῶν λίθων ἐπαλλήλων, ὧν ἡ βᾶσις εἶναι σχετικῶς πρὸς τὸ ὕψος μικρά. Ὅθεν ἐξάγομεν ὅτι, ὅπως ἐκεῖνα διατηρήθησαν, ἠδύνατο κατὰ πολὺ μεγαλεῖτερον λόγον νὰ διατηρηθῇ καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως. Κατόπιν λοιπὸν πάντων τούτων τῶν τεχνικῶν λόγων, οὐδὲν κωλύει ἡμᾶς νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη εἶναι τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ μάλιστα, ἀφοῦ καὶ ἡ ἐπιγραφή τοῦ νάρθηκος ἀναφέρει τὸ 332 ὡς ἔτος ἰδρύσεως. Ἐν τούτοις δὲν θέλομεν νὰ λογισθῶμεν ὅτι ἀρνούμεθα πᾶσαν αὐτῆς ἐπιδιόρθωσιν· τούναντίον φρονοῦμεν ὅτι κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰῶνων πολλάκις ἐπεσκευάσθη καὶ θ' ἀνεκοσμήθη· ἴσως δὲ τινα κοσμήματα νὰ εἶναι νεώτερα· τοῦτο, ἄλλως τε, δεχόμεθα ὡς βέβαιον, ὅπερ ὁμοῦ δὲν καθιστᾷ ὀλιγώτερον τοιοῦτον, ὅτι ἀριθμεῖ βίον 16 ὄλων αἰῶνων.

Ἐπειδὴ ἐπονητόμεθα λόγον περὶ ἐπιδιορθώσεων καὶ μεταλλαγῶν, σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καὶ δὴ τὸ 1807, ἐπὶ Ἐπισκόπου Δαυιήλ, ἐγένετο ἀνακαινίσις τοῦ ναοῦ τούτου, ὅτε καὶ παρεδόθη εἰς λειτουργίαν τοῖς πιστοῖς. Ἐκτοτε ἄρχεται ἡ νέα περίοδος τῆς ἐκκλησίας ταύτης. Ἐπειδὴ τὸ γεγονός τούτο δὲν εἶναι ἐκ τῶν στερουμένων διαφέροντος, καταχωρίζομεν ἐνταῦθα τὰς σχετικὰς ἐπιγραφάς, ἐχούσας οὕτως· ἄνωθεν τῆς δεξιᾶς μικρᾶς πύλης τοῦ ναοῦ ἐπὶ πλακός· «Δι' ἐπιστάσης τοῦ Σεβασμίου μοι γέροντος ἁγίου Νικαίας Κυρίου Δαυιήλ ἐπιστάτης ἐπὶ τῇ ἀνακαινίσει τοῦ ἁγίου ναοῦ τούτου 1807 ὁ Πρῶτος Χρῦσανθος». Καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου εἰς πλάκῃ ἐπίσης· «Ἀνακαινίσθη οὗτος ὁ ναὸς παρὰ ἀρχιθῦτου Δαυιήλ ΑΩΖ' Ἰωάννης Κ».

Τοιοῦτος λοιπὸν εἶναι ἐν ὄχρᾳ περιγραφῇ ὁ ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας ἐν Νικαίᾳ, ὅστις, παρ' ὄλην τὴν ροὴν τῶν αἰῶνων, διαμένει καὶ θὰ διαμείνῃ ὡς ἐν τῶν πολυτιμοτέρων κειμηλίων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας.

III ΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ

Ἐν Νικαίᾳ, ὡς εἶπομεν, ἐγένοντο δύο Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι. Αἱ Σύνοδοι αὗται συνεδρίασαν εἰς δύο διάφορα οἰκοδομήματα· ἡ Α' ἐν τῇ βασιλικῇ στοᾷ παρὰ τὴν λίμνην, ἡ Ζ' ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Μεταβῶμεν εἰς ἀμφοτέρας τὰς θέσεις ταύτας, ἵνα ἴδωμεν ὅ,τι ἐπαφῆκε μέχρις ἡμῶν ὁ χρόνος.

Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς λίμνης καὶ παρὰ τὴν γωνίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ἣν σχηματίζει ἡ νοτιὰ καὶ ἡ δυτικὴ αὐτοῦ πλευρά, ἐκιντο τὰ βασιλεια, «Ἐν τῷ μεσαιτάτῳ οἴκῳ» τῶν ὁποίων τὸ Συνέδριον τῶν 318 ἁγίων Πατέρων συνεδρίασεν. Ἐκ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον κατὰ καιροὺς ἀνεκοσμεῖτο εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἱεροῦ γεγονότος, ὁ χρόνος οὐδὲν ἀφῆκεν ἡμῖν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν· κῆποι μόνον θαλεροὶ μορεῶν κοσμοῦσι διὰ τοῦ πρασίνου τῶν χρώματος τὸ ἔδαφος, ὅπερ θ' ἀπέμενε ἄλλως ψιλὸν καὶ ἔρημον. Ἡ λίμνη, λείχει περιπαθῶς τὴν ἀκτὴν καὶ ὁ ἐλαφρῶς ἐκ τῶν πέριξ

ὄρέων ζέφυρος, διὰ τῶν φύλλων διερχόμενος, ψάλλει τὸ αἰώνιον ἄσμα αὐτοῦ. Μεταβάλλοντες ἐκεῖ, οὐδὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὐρωμεν σχετικὸν πρὸς τὴν Α'. Οἰκου-
μενικὴν Σύνοδον· μερικοὶ μόνον ὀγκόλιθοι ἐκ τῶν τειχῶν εἰσιν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ
ἐρριμμένοι καὶ περαιτέρω εἰς ὑπερμεγέθους πλάτανος, τοῦ ὁποῦ οἱ κλάδοι,
ἐκτεινόμενοι πρὸς τὴν λίμνην καὶ τὴν ξηράν, ρίπτουσιν ἀμφιλαφεὴ σκιὰν εἰς τὰ
πέριξ. Ἐκαθίσταμεν παρὰ τὸν γεγηρακότα κορμὸν του καὶ μὴ ἔχοντες ἕτερον
τι νὰ προφέρωμεν, ἀπηγγείλαμεν ἐκ μέσης καρδίας τὸ Σύμβολον τῆς ἁγίας
ἡμῶν Πίστεως. Ἡ συγκίνησίς μας ἦτο μεγάλη. Ἀνελογιζόμεθα ὅτι ἐν τῇ
αὐτῇ ἐν ἧ ἡμεῖς ἐκαθήμεθα θέσει, πρὸ 16 αἰῶνων ἄνδρες σοφοί, ἄνδρες ἐμπνεύ-
μενοι ὑποθεμοτάτης καὶ ἀγνῆς πίστεως, συνέταξαν τὸ Σύμβολον τοῦτο, τὸ
ὁποῖον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μετελαμπάδευσε τὰ ἅγια δόγματα τῆς ἀμώμου
ἡμῶν θρησκείας· ἀνελογιζόμεθα ὅτι ὡς νῦν καὶ τότε πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν
ἀνδρῶν ἐκείνων ἐξετυλίσσετο τὸ αὐτὸ θέαμα τῆς καταφύτου πεδιάδος καὶ τῆς
ἡρέμου λίμνης. Ἐκτοτε πολλὰ γεγονότα ἔλαβον χώραν εἰς τὰ μέρη ταῦτα.
Ὁ χρόνος μετέβαλε καὶ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μνημεῖα, ἐξήλειψε τὰς ἐνεπιγρά-
φους πλάκας καὶ ἀπέκρουσε τὰ ἀνάγλυφα, ἀνέτρεψε δὲ τέλος τὴν τύχην τῶν
ἰθῶν, ἐν τούτοις δὲν ἠδυνήθη ν' ἀλλοιωθῇ τὸ Σύμβολον τοῦτο, ὡς δὲν ἠδυ-
νήθη νὰ ἐξαλείψῃ τὰ αἰώνια τῆς φύσεως μνημεῖα. Ἡ πεδιάς, ἡ αὐτὴ πάντοτε,
φαιδρὰ ἀπλοῦται, ἡ λίμνη ὡς πρὶν λείχει μεθυστικῶς τὴν ἀμμώδη ἀκτὴν καὶ
οἱ πέριξ λόφοι καὶ βουνοὶ περιθέουσιν, ὡς ὠραῖον πλαίσιον, τὴν ὅλην εἰκόνα.
Ἰπάρχουσι βεβαίως εἰς ὀλόκληρον τὴν Βιθυνίαν τοποθεσίαι ὠραῖαι, τοποθεσίαι
μαγικαί, τινὰς τῶν ὁποίων εἶδομεν ἐρχόμενοι καὶ ἑτέρας θὰ γνωρίσωμεν ἔτι,
ἐν τούτοις ἡ τοποθεσία αὕτη, ἡ παρὰ τὴν λίμνην τοποθεσία τῆς Νικαίας, ἡ
ἐπεκτεινομένη ἐφ' ὅλης τῆς παραλίας, ἡρεμος, γλυκεῖα, ἀπλῆ καὶ ἀπέριττος,
κατακτᾷ τὸ βλέμμα καὶ τὴν ψυχὴν. Ὅπισθεν ὑψοῦνται τὰ τείχη τῆς ἀρχαίας
πόλεως, ἐμπρὸς ἐκτείνεται τὸ ὑγρὸν πεδίον τῆς ἀρχαιοτέρας Ἀσκανίας. Τί
ποιητικὴ! τί ὠραία λίμνη! Εἶδον καὶ ἄλλας ἀλλαχοῦ, ἐστεροῦντο ὁμως τῆς
γάριτός της. Ἡ πρόοδος δὲν ἔθεσε βέβηλον χεῖρα ἐπ' αὐτήν. Διετηρήθη μέχρι
τοῦ νῦν παρθένος· οὔτε τεχνητὰ διώρυχες μετεγγίζουσι τὸ ὕδωρ της, οὔτε
ἀτμόπλοια, ἀμαυροῦντα διὰ τοῦ καπνοῦ των τὴν διαυγῆ ἀτμόσφαιραν, διατρί-
ζουσιν αὐτό· ἐν μόνον ἡ δύο μικρὰ πλοιάρια μετ' ἰσαριθμῶν λέμβων ἐκτελοῦσι
τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίων καὶ τὴν ἀλιεῖαν, τοιοῦτοτρόπως δὲ ἡ ποιησις

διετηρήθη καὶ αἱ ἀναμνήσεις δὲν ἐφυγαδεύθησαν· μένει ὡς εἶχεν ἀπὸ τῆς
ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν Συνόδων...

Ἀκολουθοῦμεν ἤδη τὴν παραλίαν, βαίνοντες πρὸς βορρᾶν· δεξιόθεν ἡμῶν
ἐκτείνονται τὰ τείχη, εἰσερχόμεθα δὲ διὰ τῆς ἄλλοτε πύλης τῆς Δύσεως,
λαμβάνοντες τὴν κεντρικὴν καὶ εὐρείαν ὁδόν, ὅτε μετὰ δεκάλεπτον πορείαν
συναντῶμεν εἰς τὰ δεξιὰ ἡμῶν τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Εἶναι ἡ βασιλικὴ
τῆς Ζ' Συνόδου.

Ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου (ἴδε σελίδα 48) ὁ χρόνος ὀλίγιστα ἐπεφύλαξε·
τέσσαρας τοίχους ὕψους 3 μέτρων, ἀνευ στέγης, ἀνευ ἐπιγραφῶν καὶ εἰκό-
νων. Καὶ ἐκ τῶν ἐλαχίστων ὁμως, ἅτινα διασώζονται σήμερον, φαίνεται ὅτι
ἦτο κομψὴ καὶ ἀρχιτεκτονικῶς ὠραία ἐκκλησία, διατηροῦσα ἐν τῷ σχήματι
της—25,5 μ. μῆκος πρὸς 19,5 πλάτος—ποιάν τινα ἐλαφρότητα, χάριν καὶ
ἁρμονίαν περὶ τὰς γραμμάς. Ἦτο, ὡς εἰκάζεται, βασιλικὴ μετὰ θόλου,
πλουσίως δὲ κεκοσμημένη διὰ ψηφιδωτῶν καὶ εἰκόνων, δὲν δυνάμεθα ὁμως
ἀκριβῶς νὰ προδιορίσωμεν τὴν ἐποχὴν της. Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται
βέβαιον, εἶναι ὅτι ὑπὸ τοὺς θόλους καὶ τὰς στοὰς αὐτῆς οἱ 367 πατέρες
τῆς Ζ' Συνόδου συνῆλθον καὶ ἐψήφισαν τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν, αἰτίνας καὶ τῆς
θείας λατρείας διετήρησαν τὴν λαμπρότητα καὶ τῆς ἱερᾶς καλλιτεχνίας δὲν
ἀνέκοψαν τὰς πτήσεις. Ἐνταῦθα ἡ εἰκονομαχία ἐπισήμως κατεδικάσθη καὶ
αἱ ἅγαι εἰκόνες τιμητικῶς ὑψώθησαν πάλιν εἰς τοὺς ναοὺς. Ἡ Νικαία δύνата
νὰ μεγαλύνηται. Ἐν αὐτῇ οὐ μόνον συνεκλήθησαν δύο ἱεραὶ Σύνοδοι, ἀλλ'
ἐσημειώθη ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, τὸ Α καὶ τὸ Ω, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

IV ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἐτερον μνημεῖον ἐν Νικαίᾳ, τὸ ὁποῖον πρέπει τις νὰ ἐπισκεφθῇ, εἶναι τὸ
θέατρον ἢ μᾶλλον τὰ εἰσώτια αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ὁ χρόνος ἠυδόκητε νὰ κληρο-
δοτήσῃ εἰς ἡμᾶς. Τοῦτο εἶναι ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ εἶναι αὐτό, περὶ τοῦ ὁποῦ
ὁ Πλίνιος ἐν τῇ 39 ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἀναφέρει. Ὅταν ὁ ὑπατοὺς αὐτοῦ μετέβη

εις Βιθυνίαν, τὸ θέατρον κατεσκευάζετο ἔτι καὶ εἶχεν ἐγείρει πολλὰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς στερεότητος αὐτοῦ, παρ' ὅλα τὰ δαπανηθέντα χρήματα. Ὁ Πλίνιος ἔκρινε τότε καλὸν νὰ πληροφορήσῃ τὸν Τραϊανὸν περὶ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ καὶ νὰ ζητήσῃ ἀρχιτέκτονα καὶ ὁδηγίας. Ἀλλὰ προτιμότερον εἶναι νὰ παραθέσωμεν τὸ σχετικὸν τῆς ἐπιστολῆς μέρος. «Μεγαλειότατε, γράφει, τὸ θέατρον τῆς Νικαίας κατὰ μέγα μέρος κατεσκευασμένον, ἀλλ' ἔτι ἀτελές, ἔχει καταβροχθίσει ἤδη 10 ἑκατομ. σσετέρτσια, ἂν πρέπη νὰ δώσῃ τις πίστιν εἰς ὅ,τι λέγουσι (διότι οἱ λογαριασμοὶ εἰσέτι δὲν ἐξηλέχθησαν), φοβοῦμαι δὲ μὴ ὅλως ματαίως, διότι τὸ οἰκοδόμημα παρουσιάζει πελώρια χάσματα καὶ ρωγμάς, εἴτε ἐξ αἰτίας τοῦ μαλακοῦ ἐδάφους, εἴτε διότι οἱ λίθοι τοῦ εἶναι λεπτοὶ καὶ εὐθραυστοὶ. Δέον λοιπὸν νὰ σκεφθῇ τις ἂν πρέπη ν' ἀποπερατωθῇ ἢ νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἢ καὶ νὰ κατεδαφισθῇ, διότι τὰ ἐρείσματα καὶ τὰ θεμελιώματα, δι' ὧν προσεπάθησαν νὰ τὸ ἐπιδιορθώσωσι, μοὶ φαίνονται ἥττον ἀσφαλῆ καὶ πλέον πολυέξοδα. Οἱ ἰδιῶται πολλὰ ὀφείλουσιν ἐξ ὑποσχέσεων πρὸς τὸ θέατρον τοῦτο, ἥτοι νὰ κατασκευάσωσι προπύλαια, βασιλικὰς καὶ στοάς. Πᾶσαι ὁμῶς αἱ ἐργασίαι αὗται ἀναβάλλονται ὡς ἐκ τῆς στασιμότητος τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ θεάτρου. Οἱ κάτοικοι τῆς Νικαίας ἤρχισαν ὁμοίως πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου ν' ἀνοικοδομῶσι τὸ γυμνάσιον καταστραφέν ὑπὸ παρκαϊᾶς καὶ δὴ ἐπὶ σχεδίου πολὺ εὐρυτέρου καὶ μετὰ μεγαλειτέρων ἐξαρτημάτων τῶν τοῦ προηγουμένου. Τὰ ἔξοδα εἶναι ἀρκούντως πολλὰ, φόβος δ' ὑπάρχει μὴ καὶ ταῦτα ὧσιν ἀνωφελῆ, διότι τὰ οἰκοδομήματα στεροῦνται καὶ τάξεως καὶ ἐνότητος. Ἐπὶ πλέον δὲ εἰς ἀρχιτέκτων, ἀληθῶς ὁ ἀντίζηλος ἐκείνου, ὅστις ἀνέλαβε τὸ ἔργον, βεβαιοῖ ὅτι οἱ τοῖχοι, καίτοι ἔχουσιν 22 ποδῶν πλάτος, δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ ὑποβαστάσωσι τὸ βάρος τῆς οἰκοδομῆς, διότι ἔχουσι πληρωθῆ ἐκ χαλίκων καὶ στεροῦνται τοῦ ἐξ ὀπτῶν πλίνθων περιβλήματος. . . . » Ταῦτα ἀναφέρει ὁ Πλίνιος περὶ τοῦ γυμνασίου καὶ τοῦ θεάτρου τῆς Νικαίας, ἅτινα ἀνεκτίζοντο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ γυμνάσιον, οὐδὲν, ἔστω καὶ ἐρείπιον, ἀπέμεινε μέχρις ἡμῶν, ἀγνοεῖται δὲ καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ—καίτοι κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Στράβωνος θὰ ἔκειτο εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως—διὰ δὲ τὸ θέατρον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι μανθάνομεν παρὰ τοῦ Πλινίου περισσότερα ἐκείνων, τὰ ὅποια πληροφοροῦμεθα ἐκ τῶν ἐρειπίων.

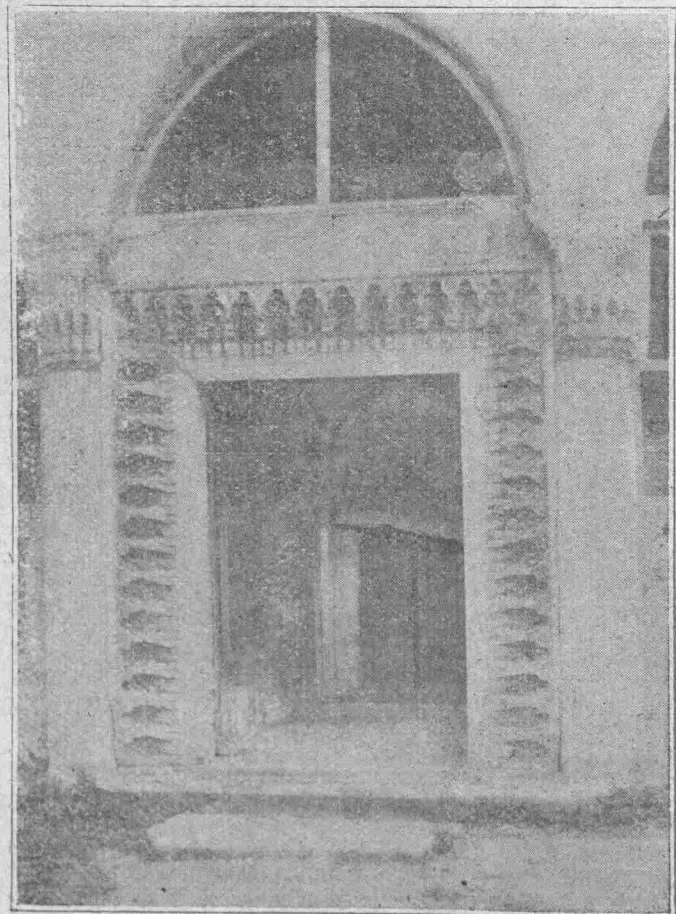
Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν 6 σπήλαια ἢ λιθό-

κτιστοὶ στοαί, κατεσκευασμέναι ἐκ λίθων συνηρμοσμένων κατὰ τὸ θολωτὸν σύστημα, σώζονται. Τοῦ ὕψους ἐκάστου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς — ὡς νῦν αὕτη εὐρίσκεται — εἶναι 2,70, τὸ εὖρος 4 μ. καὶ τὸ μῆκος 6,32. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ στοαὶ αὗται εἶναι κατεσκευασμέναι ὁμοιοτρόπως καὶ μὲ μικρὰς τινὰς διαφορὰς ἔχουσι τὰς ἰδίας ἀναλογίας πρὸς ἀλλήλας. Μία τούτων ἔχει καὶ συνέχειαν ἐξικνουμένην εἰς μῆκος 12,69 μ. ἐπὶ πλέον, ἥτοι τὸ ὀλικὸν μῆκος, αὐτῆς ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσόδου εἶναι 19 μέτρα. Τὸ εὖρος τῆς δευτέρας στοᾶς εἶναι 9,20, τὸ δὲ ὕψος ὁμοιον τῇ πρώτῃ, ὅπερ ὁμῶς, ὡς ἐκ τῆς ἐπικλίσεως τοῦ ἐδάφους, φαίνεται διπλάσιον. Εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 4 στοᾶν ἡ ἐσωτερικὴ συνέχεια αὐτῆς καταλήγει εἰς ἀνοιγμα 1 τετραγ. μέτρου· τοῦτο φαίνεται ὡς ὑπόνομος, ἐξικνουμένη νῦν ἐλευθέρως μέχρι 3 μέτρων. Εἰσήλθομεν ἐντὸς καὶ τετραποδητί, διανύσαντες τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα, εὐρέθημεν κάτωθι θολίσκου, τοῦ ὁποίου αἱ πλευραὶ καὶ ἡ κορυφή φέρουσιν ἄφθονα ὄστᾶ ζῶων καὶ δὴ προβάτων, αἰγῶν κτλ., πέραν τοῦ θόλου τούτου δὲν εὐρομεν διέξοδον, δι' ὃ ἠναγκάσθημεν νὰ ἐπιστρέψωμεν, ἐπειγόμενοι ἔτι πλέον ἐκ τῆς δυσοσμίας, ἥτις ἀναδίδεται ἐκ τῆς ὑπογείου ταύτης δευτέρας. Κατὰ τὰ ἄλλα τὰ σπήλαια ταῦτα οὐδὲν ἕτερον ἄξιον παρατηρήσεως παρουσιάζουσιν, εἶναι δὲ οἰκοδομαί, εἰς ἃς δὲν ἀπαντᾷ τις οὔτε ἐνεπίγραφον οὔτε ἀνάγλυφον λίθον, τὸ μόνον, ὅπερ προκαλεῖ ἐντύπωσιν τινὰ, εἶναι ἡ στερεότης καὶ ἡ συναρμογὴ των. Ἀλλὰ τίς ἦτο ἡ χρῆσις τῶν στοῶν τούτων; ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν θεάτρων, ἅτινα καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ σώζονται τῆς ἰδίας ἐποχῆς — καὶ εἰς πολὺ καλλιτέραν τοῦ τῆς Νικαίας κατάττασιν—δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι τὰ λείψανα ταῦτα τοῦ θεάτρου τοῦ Πλινίου δὲν ἀποτελοῦσι τὸ καθ' αὐτὸ θέατρον τῆς Νικαίας, ἀλλ' ἐξαρτήματα αὐτοῦ. Τὸ κυρίως θέατρον τῆς Νικαίας καθ' ἡμᾶς θὰ ἔκειτο ὀλίγα μέτρα νοτιώτερον τῶν σπηλαίων, ταῦτα δὲ θὰ ἦσαν ἀποδυτήρια τῶν ἀθλητῶν ἢ κλωβοὶ θηρίων. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, μία ἀνασκαφὴ εἰς τὰ μέρη ταῦτα θ' ἀπεδείκνυε πολὺ περισσότερα τῶν ἀπλῶν εἰκασίων, ἃς δυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ἡκιστα ἐπωφελῶς.

Ἡ ΤΗΔΕ ΚΑΚΕΙΣΕ

Ἡ Νίκαια ὀλόκληρος, ὡς εὐρίσκεται νῦν, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἓν μέγα ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Πανταχοῦ ὅπου καὶ ἂν στρέψῃ τις τὸ βλέμμα, ὅπου καὶ ἂν φέρῃ τὸ βῆμα, ἐδῶ μὲν θα συναντήσῃ ἓν κιονόκρανον, παρέχει ἓνα σπόν-

ΝΙΚΑΙΑ

Ἡ ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΤΕΜΕΝΟΥΣ

δυλον, ὀλίγον περαιτέρω μίαν ἐπιγραφὴν ἢ ἓν τεθραυσμένον ἀνάγλυφον. Κατὰ τοὺς περιπάτους ἡμῶν ἀνά τὴν πόλιν, οὐχὶ σπανίως ἐβλέπομεν εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν ἀρχαίων τι μάρμαρον καὶ εἰς τὰς θύρας, ἀντὶ πικραστάτου, ἓν τεμά-

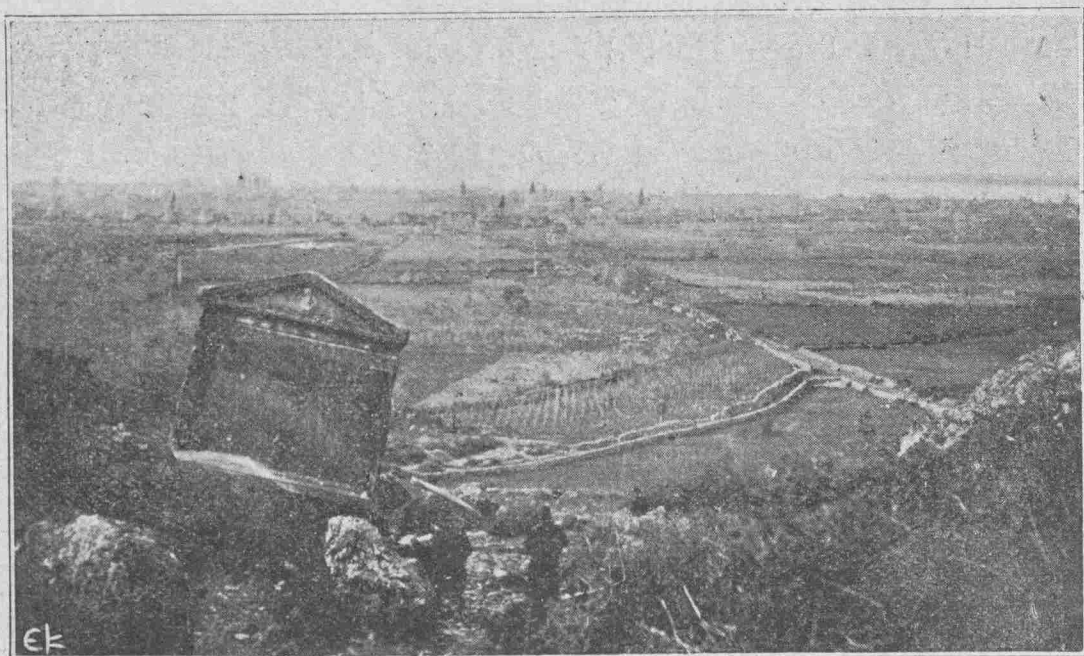
χιον ἐπιτυμβίου πλακός. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν τεμαχίων, ἅτινα κείνται ἐσκορπισμένα τῆδε κάκεισε καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα διαφόρων ἐποχῶν διατηροῦνται ἔτι (ἴδε σελ. 65, 80, 96) ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Δὲν θὰ ὀμιλήσωμεν οὔτε περὶ τῶν μὲν, οὔτε περὶ τῶν δέ· ἀπαιτεῖται καὶ τόπος πολὺς διὰ μίαν λεπτομερῆ περιγραφὴν καὶ πολὺμηνος ἴσως ἐν Νικαίᾳ διατριβὴ πρὸς μελέτην αὐτῶν· ἀλλ' ἂν ὁμως, παραλείποντες ταῦτα, δικαιολογώμεθα, θὰ εἴμεθα τελείως ἀδικαιολόγητοι ἂν ἀφίνομεν ἄνευ σημειώσεώς τινος τρία μνημεῖα τῆς Νικαίας, τὰ ὅποια εἶναι ὄντως ἄξια ἀναγραφῆς καὶ ἐπισκέψεως. Ταῦτα εἶναι τὸ Πράσινον Τέμενος, ὁ Σαρκοφάγος καὶ ἡ Στύλη τοῦ Κασσίου.

Δύο Πράσινα Τεμένη ἔχει ἡ Βιθυνία· τὸ ἓν ἐν Προύσῃ καὶ τὸ ἕτερον ἐν Νικαίᾳ. Ἀμφότερα εἶναι περικαλλῆ καὶ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τῆς τουρκικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀμφότερα εἰς τὸ εἶδος τῶν προξενούσιν ἐντύπωσιν καὶ διαθέτουσιν εὐμενῶς τοὺς ἐπισκέπτας αὐτῶν· εἶναι, ἄλλως τε, κτίρια, ἅτινα καὶ ἐν συνόλῳ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις μαρτυροῦσι λεπτότητα ἐργασίας καὶ ἀτομικότητα πνεύματος, τὸ περιβάλλον δὲ συμπληροῖ τὴν καλλονὴν τῶν. Περὶ τοῦ Πρασίνου τῆς Προύσης ἐγράφησαν πολλά· καὶ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Pierre Loti ἐνεπνεύσθη ὥραίας ἐντυπώσεις ἐξ αὐτοῦ, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ «Revue de Paris», ἐνῶ περὶ τοῦ τῆς Νικαίας ἴσως οὔτε μία γραμμὴ· καὶ ὁμως δὲν ἀξίζει τοιαύτης σιγῆς· ἂν δὲν ἔχῃ τὸν ὄγκον τοῦ τῆς Προύσης καὶ τὰ Φαβεντιανὰ ἐκείνου, ἔχει ἄλλα τινά, ἅτινα τὸ καθιστῶσιν ἐξ ἴσου σπουδαῖον. Ἐν πρώτοις εἶναι κατὰ ἔτη τινὰ ἀρχαιότερον ἐκείνου. Τὸ Πράσινον Τέμενος τῆς Προύσης ἐκτίσθη τὸ 820 τῆς Ἑγείρας ἐπὶ Σουλτάν Μεχμέτ, τὸ δὲ τῆς Νικαίας ἡμισυν σχεδὸν αἰῶνα πρὶν ἐπὶ Μουράτ τοῦ Α' ὑπὸ τοῦ βεζύρου αὐτοῦ Χαῖρ Ἐδδὶν πασᾶ τὸ 775, εἶναι ἐκτισμένον ἐκ λευκοῦ λίθου (μῆκος 24×12 πλάτος), κομψότατον τὴν κατασκευὴν καὶ τὰς ἀναλογίας. Πρὸ τῆς κυρίας εἰσόδου αὐτοῦ ὑπάρχει ὥραϊον προπύλαιον ἐκ μαρμάρου· τὸ προπύλαιον τοῦτο, ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν πυραμοειδῶν στοῶν, φέρει εἰς τὸ μέσον λεπτοτάτης ἐπεξεργασίας πύλην μετὰ λαμπροῦ πλαισίου. Δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν αὐτῆς ὑψοῦνται δύο κίονες μονόλιθοι, φέροντες ἀραβικῆς τέχνης κιονόκρανα. Παρὰ τὴν βάσιν τῶν στοῶν 6 μάρμαρα (2,5×1,38 μ.), ἐπιτυχῶς κεκομμένα εἰς διαφανές, ἀποτελοῦσι τὸν ἐξώστην τῶν προπυλαίων· τὰ δικτυωτὰ οὕτως εἰπεῖν μάρμαρα ταῦτα ἔχουσι σχήματα ὁμοιοειδῆ, περιέργου καὶ κομψῆς ἐκτελέσεως. Ἄνωθεν εἰς τὸ

ὕψος τῶν τοίχων περιθέει ἐν λεπτῆς τέχνης κόσμημα. Ἐν γένει ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸ μνημεῖον τοῦτο τῆς Νικαίας εὐχερῶς θέλει παρατηρήσει ὅτι ἐξ ἴσου ἐδόθη προσοχὴ οὐ μόνον εἰς τὴν γενικὴν τοῦ συνόλου κατασκευὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἐκτελέσεως. Τὸ Πράσινον Τέμενος τῆς Νικαίας εἶναι ὁ μεγαλείτερος ἀδελφὸς τοῦ τῆς Προύσης, ὅστις ὁμοίως δὲν ἐγήρασε ποσῶς.

*Ἄν ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὴν πύλην τῆς Λεύκης καὶ βαδίσωμεν τὴν πρὸ ἡμῶν

ΝΙΚΑΙΑ

Ο ΜΕΓΑΣ ΣΑΡΚΟΦΑΓΟΣ

διὰ μέσου κήπων ἀνοιγομένην εὐθείαν ὁδὸν, διευθυνόμενοι πρὸς ἓνα μικρὸν λόφον, ὅστις φαίνεται ἀπέναντί μας, μετὰ εἰκοσάλεπτον ὥραϊον περίπατον θὰ ἀπαντήσωμεν ἕτερον μνημεῖον τῆς Νικαίας· εἶναι ὁ περίφημος Σαρκοφάγος αὐτῆς (ἴδε ἄνωτέρω). Ὀγκωδέστατος καὶ ἐξ ἑνὸς μόνον λίθου κατασκευασμένος ἔχει σχῆμα ναΐδιου, φέρων ἐπὶ τῆς κυρίας προσόψεως αὐτοῦ γωνιῶδες κορύφωμα, ὑποβασταζόμενον ἀπὸ δύο ἀναγλύφους παραστάτας. Αἱ διαστάσεις

τοῦ Σαρκοφάγου τούτου, αἵτινες δίδουσιν ἰδέαν τοῦ ὄγκου του, εἶναι; 3,10 μέτρ. τὸ πλάτος τῆς κυρίας προσόψεως, 4,15 τὸ ὕψος αὐτοῦ μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς γωνίας, τὸ δὲ μέγιστον σωζόμενον βάθος 2,23. Ὁ Σαρκοφάγος οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ὀπισθεν τεθραυσμένος, φέρει δὲ καὶ πολλὰς ἔτι ρωγμάς. Πέριξ κεῖνται τὰ ὀγκώδη θραύσματα αὐτοῦ. Ὡς δ' ἐκ τῆς κεκλιμένης αὐτοῦ θέσεως, ἐν ἣ εὐρίσκεται νῦν καὶ τῆς πέριξ ἐρήμου καὶ πετρώδους τοποθεσίας, κρίνεται ὅτι οὗτος ὡς κεῖται δὲν εἶναι ἐν τῇ θέσει, ἐν ἣ προωρίσθη, διότι οὐδὲν σημεῖον ἀρχαίας νεκροπόλεως ὑπάρχει περὶ αὐτόν, ἐκτὸς ἂν ἀποδείξη τὸ ἐναντίον ἐνεργηθησομένη τυχὸν ἀνασκαφὴ περὶ τὰ μέρη ταῦτα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν χρονολογίαν, εἰς ἣν ἀνάγεται, οὐδεμίαν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει διαφωτίζουσα ἡμᾶς· ἐν τούτοις εἶναι ἀρχαιότατος. Ὅπως ὁμοίως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὁ Σαρκοφάγος οὗτος παρέχει πολλὰς ὠφελείας εἰς τὴν Νικαίαν· ἐξαναγκάζων τὸν ἐπισκέπτην τῆς πόλεως ταύτης νὰ ἐκδράμη μέχρι τῆς θέσεως ἐκείνης, παρέχει αὐτῷ καὶ τὴν γενικὴν τῆς Νικαίας ἀποψιν, ἣν, ὡς ἐκ τῆς ἐπιπέδου τῆς πόλεως θέσεως, δυσχερῶς ἤθελεν ἐπιζητήσει τις ἄλλοθεν. Εἶναι δὲ ἐκ τοῦ ὑψώματος τούτου ἡ θέα τῆς πόλεως μαγικὴ· ἐν μέσῳ τῶν ὠχροπρασίνων κήπων, οἱ ὅποιοι περιβάλλονται ἀπὸ ἐκτεταμένους ἀγρούς καὶ λειμῶνας, ἡ νεωτέρα πόλις εὐρυχώρως πλέει ἐντὸς τῶν ἀρχαίων τειχῶν· παρ' αὐτὴν ἐκτείνεται ἡ ὠραία Ἀσκανία, θεσπέσιον συμπλήρωμα τῆς ἀρμονίας τῆς ὄλης εἰκόνας. Οὐδὲν ταραττει τὴν ἡρεμίαν τοῦ συνόλου, οὐδεὶς θόρυβος δονεῖ τὴν ἀτμόσφαιραν. Ὁ ἐκνευριστικὸς πάταγος τῶν μηχανῶν, ἡ δαιμονιώδης ταραχὴ τῶν μεγαλοπόλεων, δὲν ἀκούονται ἐδῶ εὐτυχῶς. Τὸ οὖς ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔζησαν καὶ ζοῦν εἰς μεγαλοπόλεις — καὶ εἶναι οὗτοι πάντες οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν ἀρχαίαν Νικαίαν δύναται ν' ἀναπαυθῆ ἑνταῦθα καὶ τὸ βλέμμα ν' ἀπολαύσῃ μίαν εἰκόνα, τῆς ὁποίας τὴν καλλονὴν ἐντείνει ἡ γαλήνη. Ἐνταῦθα ὁ βίος ρεεῖ ὡς ρυαξ ἐν μέσῳ πεδιάδος, δὲν γνωρίζει ἐξαιφνιδίους καὶ ἀποτόμους συγκινήσεις, δὲν γνωρίζει φροντίδας ἐκνευριστικῆς. Βλέπω μακρὰν τὸν ἀγρότην νὰ ἐξέρχεται τῆς εὐρείας πύλης καὶ νὰ μεταβαίνει με βῆμα μεμετρημένον καὶ βραδὺ εἰς τὸν ἀγρόν του—εἶναι πρωία—καὶ ἀμέσως ἔρχεται εἰς τὴν φαντασίαν μου ὁ κάτοικος τῶν μεγαλοπόλεων· ὅποια διαφορά! Εἰς τὸ βλέμμα τοῦ ἐνὸς θὰ ἴδῃ τις τὴν ταραχὴν, τὴν ἀνησυχίαν, τὴν κατατρύχουσαν αὐτὸν αἰωνίαν ὑπερευαισθησίαν καὶ ὑπερδιέγερσιν· εἰς τοῦ ἄλλου τὴν ἡρεμίαν, τὴν γαλή-

νην και την πεποίθησιν. Ο πολίτης ζῆ ὑπερπηδῶν τὰ κωλύματα, τὰ ὅποια ὁ ἴδιος ἐδημιούργησεν ἐαυτῷ· ὁ ἀγρότης παρακάμπτει τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἡ φύσις μόνη τῷ παρουσιάζει, χωρὶς ν' ἀνησυχῆ και τρομάζῃ διὰ τὸ μέλλον.

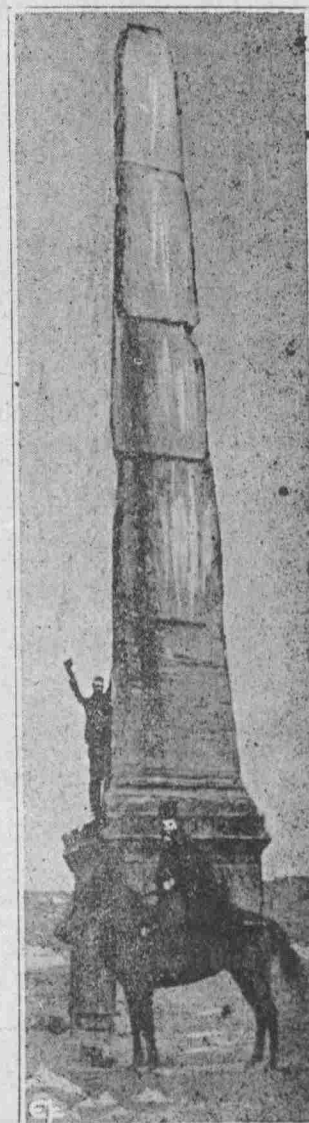
Ἐπὶ τῇ θέᾳ ταύτῃ τῆς ἀκυμάντου ζωῆς ἠσθάνθη τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τοῦ Goethe· «*Quand mon sang s'agite et bouillonne, il n'y a rien qui fasse mieux taire tout ce tapage que la vue d'une creature comme celle ci, qui dans une heureuse paix parcourt le cercle étroit de son existence, trouve chaque jour le nécessaire, et voit tomber les feuilles sans penser à autre chose, sinon que l'hiver approche*» Τοὺς στίχους τούτους εἶχον ἀναγνώσει πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ τοὺς ἐνόησα τώρα μόλις, ὅτε ἐγνώρισα ἐκ τοῦ πλησίον τὰ θέλητρα τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς και τὰ ὄνειρα τῶν ὀπαδῶν της. Καὶ ἐν ταύτῳ σκέπτομαι ἄρα γε τίς τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων καταστάσεων εἶναι μᾶλλον ἀρμοδία διὰ τὸν ἄνθρωπον; Τίς τῶν δύο διαφόρων τούτων βίων διεγράφη ὑπὸ τῆς οὐρανίας χειρὸς δι' ἡμᾶς; Ὁ ἐγωῖσμός μου, ὡς ἀνθρώπου τῶν πόλεων, δὲν μὲ ἀφίνει νὰ καταφρονήσω τὸν βίον, τὸν ὁποῖον διαγόμεν ἐκεῖ, ἀλλὰ και ἡ ἀλήθεια μὲ ἀναγκάζει νὰ μὴν ὑποβιβάσω και τὴν ἀξίαν τοῦ βίου, ὅστις διαρρέει ἐμπρὸς μου. Καὶ ἀκριβῶς εἰς μίαν ἀνάμιξιν και εἰς συγκερασμὸν τῶν δύο τούτων καταστάσεων ἴσως ἤθελεν εὐρεθῆ ἡ εὐτυχία, ἣτις διαφεύγει ἡμᾶς...

Κατήλθομεν ἐκ τοῦ λόφου και κατευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἐν ἑτερον μνημεῖον μᾶς περιμένει. Εἰς ἀπόστασιν πέντε περίπου χιλιομέτρων ἐντεῦθεν ὑψοῦται ἡ στήλη τοῦ Κασσίου. Ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα ἐκεῖ εἶναι εὐθεία και γραφική, διὸ τὴν διανύομεν πεζῇ εὐχαρίστως. Ἐν μέσῳ τῆς πεδιάδος και εἰς ἀπόστασιν 7 σχεδὸν χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς λίμνης μία ὡς μέγιστη και πανύψηλος μαρμαρίνη κυπάρισσος τείνει τὴν κορυφὴν της πρὸς τὸν οὐρανὸν ἡ στήλη αὕτη. Ἐπὶ βάσεως τετραγωνικῆς ὕψους 2,70 μέτρ., ἣτις φέρει πρὸς τὴν δ. πλευρὰν 3 βαθμίδας, ὑψοῦται ὁ κυρίως ὀβελίσκος, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ 5 τριπλεύρων λίθων, ἐπιτεθειμένων ἐπ' ἀλλήλους, μὴ στηριζομένων ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν τετραγωνικὴν βᾶσιν, ἀλλὰ διὰ τριπλεύρου στηλοβάτου. Τὸ εὖρος ἐκάστου λίθου εἶναι 1,25 μ., τὸ δὲ ὕψος 2,02, ὥστε ἂν προσθέσῃ τις και τὸ ὕψος τοῦ στηλοβάτου (0,47 μ.) και τῆς βάσεως, εὐρίσκει ὅτι τὸ ὅλικόν ὕψος

τοῦ ὀβελίσκου εἶναι περὶ τὰ 14 μέτρα. Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ πρώτου πρὸς τὰ κάτω τριγωνικοῦ λίθου ἀναγινώσκειται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή·

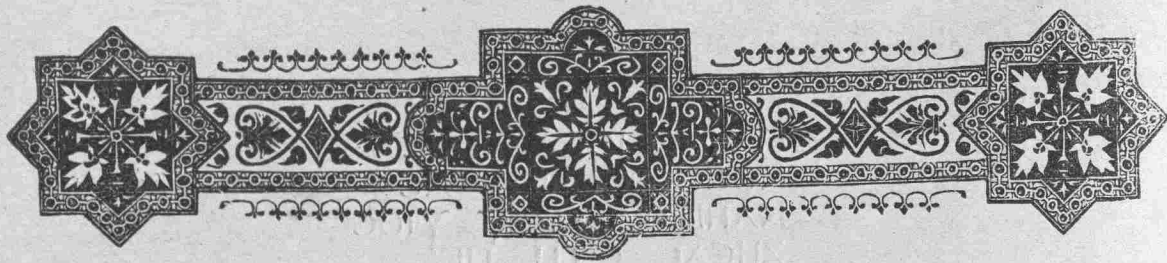
Γ. ΚΑCΣΙΟC ΦΙΛΙC
ΚΟC ΚΑCΣΙΟΥ ΑC
ΚΛΗΠΙΟΔΟΤΟΥ ΥΙΟC
ΖΗΣΑC ΕΤΗ ΠΓ

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη, ἣτις παρέχει ἡμῖν τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ ὀβελίσκος ἐγένετο εἰς μνήμην τοῦ Κασσίου Φιλίσκου, μᾶς φέρει εἰς σκέψεις περὶ τίνος

CΤΗΛΗ ΚΑCΣΙΟΥ

ἄρα γε Κασσίου ἀναφέρει. Ἡ ἱστορία γνωρίζει πολλοὺς Κασσίους· τὸν ὕπατον Κάσσιον (50 π. Χ.), τὸν Gajus Cassius Longinus, τὸν ὀπαδὸν τοῦ Πομπηίου (42 π. Χ.), ἕτερον Κάσσιον ἀδελφὸν τοῦ Γαίου Κασσίου, ἓνα τῶν δολοφόνων τοῦ Καίσαρος και τὸν νομοδιδάσκαλον Κάσσιον, ὅστις ἔδρασεν ἐπὶ Νέρωνος. Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι δὲν πρόκειται περὶ οὐδενὸς τῶν ἀνωτέρω. Ἡ ἐπιγραφή ἴσως ἀναφέρεται εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ἀσκληπιοδότου, ὅστις ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος διὰ τὴν φιλίαν του πρὸς τὸν ποιητὴν Σοράννον, ὅμως δὲν εἶναι παρακεκινδυνευμένον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν Δίωνα Κάσσιον, ὅστις και Νικαεὺς ἦν και ὑπὲρ τὰ 80 ἔτη ἔζησε και εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀπέθανεν ἐν τῇ πατρίδι του, ἐνθα διήνησε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του συγγραφέων. Ἄν δὲ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν βίον και τὴν κοινωνικὴν θέσιν αὐτοῦ, ὁμοίως δὲ και εἰς τὴν ὑπόληψιν, ἣς ἀπέλαυε παρὰ τῶν συμπατριωτῶν του, δυνάμεθα νὰ ἐνισχυθῶμεν ἐν τῇ ὑποθέσει ἡμῶν ταύτη. Ὀπωδῆποτε ὅμως και ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα ὁ ὀβελίσκος ἀνήκει εἰς τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα· εἶναι λοιπὸν μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει τὸν σεβασμὸν. Εἶδε νὰ διέρχωνται πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ τόσοι λαοὺς και παρηκολούθησε τόσα γεγονότα.

Δ'

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΒΙΘΥΝΙΑ

Etudier et aimer le passé ne nous empêche pas d'être hommes de nos temps.

G. Leygues.

Ἐρρίψαμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας, ἐπεσκοπήσαμεν τὰ λείψανα τῆς ἐνδόξου αὐτῆς Μητροπόλεως, ἐπέθημεν ἕνα ἀσπασμὸν ἐπὶ τῶν μνημείων ταύτης καὶ σπείσαντες ὡς ἐπὶ βωμοῦ ἐπὶ τῆς τέφρας τοῦ παρελθόντος ἐν δάκρυ, ἀπερχόμεθα. Προτοῦ ὁμως ἀπέλθωμεν, πρὸ τοῦ χωρισθῶμεν τῶν ἱστορικῶν τούτων χωμάτων, στρέψωμεν γύρω καὶ ἴδωμεν ὅ,τι ἐναπέμεινεν ἔτι. Παρὰ τὰ ἱστορικὰ ταῦτα μνημεῖα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐνδοξα τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας ἐδάφη ὑπάρχει ἡ νεωτέρα Βιθυνία, ἐν ἣ εὐρίσκονται ἀνθοῦσαι ὁμογενεῖς κοινότητες, ἀποτελούμεναι ἀπὸ συμπαγῆ ἑλληνικὸν πληθυσμόν. Ἄξιζοι λοιπόν, ὅπως ἀπασχολήσωμεν τοὺς ἀναγνώστας μας ἐπ' ὀλίγον περὶ αὐτῶν ἢ ἀγάπη, ἄλλως τε, τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ μελέτη τῶν μνημείων αὐτοῦ, οὐδαμῶς κωλύει ἡμᾶς τοῦ νὰ εἴμεθα ἄνθρωποι τῶν χρόνων μας, οὐδαμῶς ἀπαγορεύει νὰ ἐρευνῶμεν καὶ τὸ παρὸν καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Τούναντίον μάλιστα

νομίζομεν ὅτι τότε μόνον ἡ μελέτη τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς ἀρχαίας εὐκλείας ἔχει μεγαλειτέραν ἀξίαν καὶ εἶναι μᾶλλον καρποφόρος, ὅταν συνοδεύηται καὶ ἀπὸ τὴν ἐκ παραλλήλου μελέτην καὶ ἐπισκόπησιν τῆς συγχρόνου ἡμῶν καταστάσεως. Καὶ ἐκ τῆς διπλῆς ταύτης ἐρεύνης ὄντως πολλὰ θέλομεν καρπωθῆ, διότι ἀφ' ἐνός μὲν θὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀληθῆ ἡμῶν θέσιν, τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἀδυναμίας, τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰς ἐλλείψεις μας· ἀφ' ἐτέρου δὲ θὰ εὐρωμεν λαμπρὰ παραδείγματα καὶ ὠφελίμους ὁδηγίας ἐκ τῶν σελίδων τοῦ παρελθόντος, τὸ ὅποῖον δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτί, οὐδ' ὅτι ἀπέθανε χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἐλπίς ποτε ν' ἀναζήσῃ.

Πολλοί, ἀποβλέποντες πρὸς τὴν σημερινὴν ἡμῶν μετριότητα, ἀρέσκονται νὰ ἐρευνῶσι καὶ νὰ θωπεύωσι μὲν τὸ παρελθόν, παντελῶς δ' ἀπαξιῶσι νὰ ἐκτιμήσωσι καὶ τὴν σύγχρονον ἡμῶν κατάστασιν· ἐκ τοῦ τοιούτου τῆς ἐργασίας αὐτῶν συστήματος πολλὰ δύνανται νὰ προκύψωσι δεινά, ἀφ' ἐνός μὲν τὸ ὀλέθριον ἐλάττωμα τῆς ἐπὶ πατραγαθία ἀλαζονείας, ἀφ' ἐτέρου δ' ἡ ἐκ ταύτης πηγάζουσα ἀδράνεια καὶ ἀνορεξία πρὸς δημιουργὸν καὶ καρποφόρον ἐνέργειαν. Τὸ τοιοῦτο γεγονός παρατηροῦντες ἄλλοι καὶ τὰ βλαβερὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἀναμετρῶντες, φθάνουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρέπει ν' ἀποσκορακίσωμεν πᾶσαν ἐρευναν τοῦ παρελθόντος, νὰ θάψωμεν ὑπὸ λήθην τὴν ἀρχαιοφιλίαν μας καὶ νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ κηρύξωμεν τὰ δύο ταῦτα συστήματα ὡς ἐξ ἴσου σφαλερά, διότι ἀμφότερα πρὸς ἐπιτυχίαν μονομερῶν πόθων προβαίνουν εἰς θυσίας, αἰτινες μεγάλως παραβιάπτουσι τὴν εὐσταθεὴ πρόοδον ἡμῶν. Τὸ πτηνὸν δὲν δύναται νὰ ἵπταται διὰ τῆς μιᾶς τοῦ πτέρυγος, ὅσον δήποτε μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ καὶ ἂν εἶναι αὐτῇ· τὸ ἄρμα ἀναγκάζεται νὰ διαγράψῃ περὶ ἐν σημείον κύκλους ὅταν στερηθῇ τὸ ἕτερον τῶν τροχῶν αὐτοῦ. Πῶς ἡμεῖς λοιπόν πιστεύομεν ὅτι διὰ μιᾶς μονομεροῦς ἐργασίας θὰ δυνηθῶμεν νὰ προσδεύσωμεν; Καὶ ἂν εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐπιδιδόμενοι εἰς θεραπείαν νεκροῦ παρελθόντος καθιστάμεθα ἀδρανεῖς, εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς καὶ ἀναμφισβήτητον ὅτι, ἀποβάλλοντες καὶ καταδικάζοντες αὐτό, στερούμεθα σοφοῦ συμβούλου καὶ θαυμαστοῦ προτύπου, πρὸς ὃ νὰ δυνάμεθα νὰ κανονίζωμεν τὰ βήματά μας. Ἄς τάμωμεν λοιπόν τὴν μέσσην, ἄς ἐπιδοθῶμεν ἐξ ἴσου εἰς τὴν ἐρευναν τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, μὴ παρα-

λείποντες συγχρόνως νὰ ἐργαζώμεθα καὶ διὰ τὸ μέλλον· ἅς χωρήσωμεν εὐελπιστοῦντες πρὸς τὰ πρόσω, ἐπισκοποῦντες τὰ σφάλματά μας καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀπλέτου φωτὸς τῆς ἀρχαιότητος· ἅς ἐμπορώμεθα ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ παρελθόν, τῆς ἀγάπης τοῦ παρόντος [καὶ τῆς λελογισμένης ἐλπίδος διὰ τὸ μέλλον. Ἡ ἀρχαιότης ἅς χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον, ὡς ἰδανικόν, ὁ δὲ αἰὼν μας ὡς τὸ στάδιον τῆς δόξης, εἰς τὸ ὁποῖον κατερχόμενοι ἀναφωνήσωμεν·

Ἄμμες γ' ἐσόμεθα πολλῶ κάρρονες.

Ι ΑΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ

Ἡ σύγχρονος Βιθυνία διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς τὰς νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ Προύσης καὶ εἰς τὴν ἀνεξάρτητον διοίκησιν Νικομηδείας, ἐκκλησιαστικῶς δὲ εἰς τέσσαρας Μητροπόλεις· Νικομηδείας, Νικαίας, Χαλκηδόνος καὶ Προύσης, τῶν ὁποίων οἱ Μητροπολίται φέρουσι τὸν τίτλον «*Ἐξάρχου πάσης Βιθυνίας*». Κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. χρόνους μία κυρίως ὑπῆρξεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ τῆς Βιθυνίας Μητρόπολις· ἡ τῆς Νικομηδείας, κατόπιν δὲ καὶ ἐπὶ διαφόροις εὐκαιρίαις προήχθησαν εἰς Μητροπόλεις καὶ αἱ λοιπὰί τρεῖς. Οὕτως ἡ Νίκαια ἐγένετο Μητρόπολις τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα, εὐθὺς μετὰ τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἡ Χαλκηδὼν κατὰ τὴν Ζ', εἰς τιμὴν τῆς Δ' Συνόδου, τελευταῖον δ' ἡ Προῦσα κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα. Ἐκτὸς ὅμως τούτων, ὑπῆρχεν ἐν Βιθυνίᾳ καὶ ἡ Μητρόπολις τῆς Κλαυδιουπόλεως, ἣτις δὲν ὑφίσταται πλέον. Ἡ τάξις τῶν Μητροπόλεων δὲν ἐτηρεῖτο πάντοτε ἡ αὐτή, ἀλλὰ μετέηλλασε κατόπιν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων. Οὕτως, ἐνῶ ἡ Προῦσα κατὰ τὸν ἑνατον αἰῶνα ἦτο ἑκατοστὴ τὴν τάξιν, ἐπὶ Ἀνδρονίκου μνημονεύεται εἰκοστή, ἐν δὲ τῷ καταλόγῳ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ αἱ Βιθυνικαὶ Μητροπόλεις ἀναγράφονται ὡς ἐξῆς· Ζ' ἡ τῆς Νικομηδείας, Η' τῆς Νικαίας, Θ' Χαλκηδόνος καὶ ΙΖ' τῆς Κλαυδιουπόλεως. Νῦν ἡ τάξις τῶν Μητροπόλεων τούτων κατὰ τὸ Συνταγμάτιον ἔχει οὕτω· Ε' τῆς Νικομηδείας, ΣΤ' Νικαίας, Ζ' Χαλκηδόνος καὶ ΙΓ' Προύσης.

Δὲν θὰ ὀμιλήσωμεν ἐνταῦθα οὔτε περὶ τῆς πρώτης τῶν Μητροπόλεων τούτων λαμπρότητος, οὔτε περὶ τῆς ἐκτάσεώς αὐτῶν· ἀναφέρομεν μόνον δι' ἐκάστη εἶχε πολλὰς ὑποτελεῖς ἐπισκοπὰς. Οὕτως ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Νικομηδείας ὑπήγοντο οἱ ἐπίσκοποι Πραϊνέτου, Ἐλενουπόλεως, Βασιλειουπόλεως, Ἀδριανῶν, Σωρεοῦ, Δασκυλλίου, Δαφνουσίας, Κίου καὶ Ἀπολλωνιάδος. Ὑπὸ τὸν Νικαίας αἱ ἐπισκοπαὶ Μυρλείας, Μελιτουπόλεως, Ἀπαμείας, Νουμερικουῦ. Ὑπὸ τὸν Ὀνωριάδος (Κλαυδιουπόλεως) Ἡρακλείας, Ἀδριανουπόλεως, Ὑπείου, Προυσιάδος καὶ Τείου. Ὑπὸ τὸν Προύσης ἡ τῆς Ἀπαμείας μόνον τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος δὲν μνημονεύεται ἐπισκοπή τις.

Καίτοι τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν σύγχρονον Βιθυνίαν, ἐν τούτοις δὲν νομίζομεν ἄσκοπον ὅπως καταχωρήσωμεν ἐνταῦθα τὸν κατάλογον τῶν Μητροπολιτῶν αὐτῆς, δεικνύοντες οὕτω τὴν σειρὰν, ἣν κατέχουσιν οἱ σήμερον ἐκκλησιαστικῶς προεστῆταί αὐτῆς. Ἐν τῇ δημοσιεύσει ταύτῃ δὲν δυνάμεθα ν' ἀποκρύψωμεν τὰς πολλὰς μας ἀμφιβολίας περὶ τῶν ὀνομάτων Μητροπολιτῶν τινῶν καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχιερατείας αὐτῶν διὰ πολλοὺς μὲν λόγους, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν καταστρεφὴν πολλῶν, ἂν μὴ ὄλων, τῶν κωδίκων τῶν ἐν λόγῳ Μητροπόλεων. Οὐχ ἤττον ἢ μᾶλλον πιθανὴν σειρὰν τῶν Ἀρχιεπισκόπων τούτων εἶναι ἡ ἐξῆς·

Νικομηδείας : 1) Πρόχωρος, εἰς τῶν ἐπτὰ διακόνων τῶν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων διορισθέντων—2) Εὐχνδρος—3) Ἄγνωστος—4) Ἀνθιμος ἢ κατ' ἄλλους Κύριλλος ἱερομάρτυς—5) Εὐστόλιος, μετὰσχὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου—6) Εὐσέβιος, ἀρειανόφρων, παρακαθίσας ἐν τῇ Α' Οἰκουμ. Συνόδῳ—7) Ἀμφίων—8) Εὐσέβιος, τὸ δεύτερον—9) Ἀμφίων, ἐκ νέου διορισθεὶς μετὰ τὴν ἔξορίαν τοῦ Εὐσεβίου—10) Κεκρόπιος, περὶ τὸ 358—11) Μαρθώνιος—12) Ὀρίαν τοῦ Εὐσεβίου—13) Εὐφράσιος—14) Πατρίκιος—15) Γερόντιος—16) Πανσόφιος—17) Διόδωρος—18) Ἰμέριος—19) Εὐνόμιος, περὶ τὸ 442—20) Στέφανος Α' 518—21) Θαλάσσιος 536—22) Ἰωάννης, σύνοδος τῆς Ε' Οἰκουμ. Συνόδου—23) Ἰωσήφ—24) Πέτρος Α', μέλος τῆς ΣΤ' Οἰκουμ. Συνόδου—25) Ἰωάννης Β', παρευρεθεὶς ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Ἱερείας—26) Κωνσταντῖνος Α'—27) Πέτρος Β', μέλος τῆς Ζ' οἰκουμ. Συνόδου—28) Ἄγνωστος—29) Θεοφύλακτος Α'—30) Ἰωάννης Γ'—31) Γεώργιος—32) Στέφανος Β' περὶ τὸ 997—33) Ἀντώνιος 1035—34) Βασίλειος Β' ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ—35)

Κωνσταντίνος Β'—36) Νικήτας—37) Ἰωάννης Δ'—38) Θεοφύλακτος Β' 1146—39) Μιχαήλ 1166—40) Ἰωάννης Ε' 1232—41) Ἄγνωστος—42) Καρακάλλας—43) Ἄγνωστος—44) Μιχαήλ—45) Διονύσιος Α'—46) Τιμόθεος—47) Σισίνιος 1574—48) Κύριλλος 1641—49) Νεόφυτος—50) Γαβριήλ 1696—51) Μελέτιος 1707—52) Πάριος 1721—53) Σεραφείμ 1734—54) Κύριλλος Β' 1751—55) Νικηφόρος 1769—56) Ἀθανάσιος 1796—57) Πανάρετος 1821—58) Ἀνθιμος Β' 1837—59) Διονύσιος—60) Φιλόθεος ἀπὸ τοῦ 1877.

Νικαίας—1) Θεόγνις, ἀρειανόφρων—2) Χρῆστος—3) Θεόγνις, τὸ δεύτερον—4) Εὐγένιος, ἀρειανόφρων 355—5) Ὑπάτιος Α'—6) Δωρόθεος, μέλος τῆς Β' Οἴκου. Συνόδου—7) Ἀναστάσιος Α'—8) Πέτρος—9) Ἀσπίων—10) Ἀναστάσιος Β', 518—11) Στέφανος, μέλος τῆς Ε' Συνόδου—12) Θεόφιλος—13) Φώτιος μέλος τῆς ΣΤ' Συνόδου—14) Γεώργιος—15) Ἀναστάσιος Γ'—16) Ὑπάτιος Β', μέλος τῆς Ζ' Οἴκ. Συνόδου—17) Ἰγνάτιος—18) Ἰγγερ—19) Πέτρος Β'—20) Θεοφάνης, ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Γραπτοῦ—21) Νικηφόρος—22) Ἀμφιλόχιος—23) Γρηγόριος—24) Ἰωάννης—25) Ἀλέξανδρος—26) Δανιήλ—27) Κωνσταντίνος 1022—28) Θεόδωρος—29) Εὐστράτιος—30) Νικήτας—31) Λέων—32) Γεώργιος 1166—33) Γεράσιμος Α'—34) Νικόλαος—35) Θεοφάνης Β'—36) Ἄγνωστος—37) Θεοφάνης ΣΤ'—38) Ἄγνωστος—39) Βησσαρίων—40) Νεόφυτος—41) Σταυράκιος—42) Κύριλλος—43) Πορφύριος—44) Ναθαναήλ—45) Μεθοδιος—46) Ἰωαννίκιος—47) Γεννάδιος—48) Ἀνθιμος—49) Γεράσιμος—50) Γαβριήλ—51) Καλλίνικος—52) Δανιήλ—53) Ἰωαννίκιος—54) Μιχαήλ—55) Ἰεροθεος—56) Ἰωσήφ—57) Ἰωαννίκιος—58) Διονύσιος—59) Ἰερώνυμος—60) Σωφρόνιος—61) Ἰερώνυμος, τὸ δεύτερον.

Χαλκηδόνος.—1) Θεόκριτος—2) Μάριος—3) Θεόδουλος, μέλος τῆς Β' Οἴκ. Συνόδου—4) Φιλόθεος—5) Κυρίνος—6) Εὐλάλιος—7) Ἐλευθέριος—8) Ἄγνωστος—9) Μαρκανδός—10) Φωτεινός—11) Κωνσταντίνος, μέλος τῆς Ε' Οἴκ. Συνόδου—12) Νικήτας—13) Πρόβος—14) Ἰωάννης, μέλος τῆς ΣΤ' Οἴκ. Συνόδου—15) Σταυράκιος—16) Κοσμᾶς—17) Ἰωάννης Β'—18) Βασίλειος—19) Ζαχαρίας—20) Βασίλειος, τὸ δεύτερον—21) Ζαχαρίας, τὸ δεύτερον—22) Νίκων—23) Δανιήλ—24) Ἰωάννης Γ'—25) Θεόδωρος—26)

Νικήτας Β'—27) Ἄγνωστος—28) Λέων—29) Μιχαήλ—30) Κωνσταντίνος Β'—31) Νικόλαος—32) Ἄγνωστος—33) Ἰάκωβος—34) Ὑπέριος—35) Εὐθύμιος—36) Ἄγνωστος—37) Ἐπίσης—38) Ἰωασαφάτ—39) Ἰσαάκ—40) Διονύσιος Α'—41) Παχώμιος—42) Ἰερεμίας—43) Διονύσιος Β'—44) Κλήμης 1687—45) Γαβριήλ 1702—46) Παρθένιος 1721—47) Ἰωαννίκιος—48) Γεράσιμος—49) Ἀνθιμος—50) Ἀγαθάγγελος 1825—51) Ζαχαρίας—52) Ἰερόθεος—53) Γεράσιμος—54) Καλλίνικος—55) Ἰωακείμ—56) Γερμανός.

Προύσης.—1) Ἀλέξανδρος, ἱερομάρτυς—2) Πατρικίος, ἱερομάρτυς—3) Γεώργιος, εἰς τῶν συνέδρων τῆς Α' Οἴκ. Συνόδου—4) Τιμόθεος, ἱερομάρτυς—5) Εὐστάθιος, μέλος τῆς Β' Οἴκ. Συνόδου—6) Πέτρος, ἐκ τῶν τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου—7) Στέφανος—8) Θεόκτιστος, παρακαθήσας ἐν τῇ Ε' Οἴκ. Συνόδῳ—9) Πολυχρόνιος, μέλος τῆς ΣΤ' Συνόδου—10) Θεόδωρος, μέλος τῆς Ζ' Συνόδου—11) Νικήτας—12) Κοσμᾶς—13) Λέων περὶ τὰ 1232—14) Νικόλαος 1256—15) Νικόλαος, μετονομασθεὶς Νεόφυτος 1283—1327 [Ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Προύσης καὶ μετ' αὐτὴν δὲν ὑπῆρχε Μητροπολίτης]—16) Ἄγνωστος—17) Γρηγόριος 1565—18) Νεόφυτος Β'—19) Ἰωασαφάτ 1604—1634—20) Χρῦσανθος 1642—21) Κλήμης—22) Παρθένιος—23) Μελέτιος, ἐν ἔτος ἀρχιερατεύσας—24) Γαβριήλ—25) Διονύσιος—26) Παρθένιος—27) Καλλίνικος—28) Κύριλλος—29) Γρηγόριος 1778—30) Μελέτιος 1760—31) Ἀνθιμος 1777—32) Ἰωαννίκιος—33) Πανάρετος 1817—34) Γεράσιμος 1820—35) Νικόδημος 1824—1833—36) Ἀνθιμος—37) Χρῦσανθος 1836—38) Κωνσταντίνος 1846—39) Νικόδημος 1870—40) Ναθαναήλ—41) Δωροθεος.

Κλαυδιονπόλεως (Ὀρωριάδος)—1) Ἀντώνιος—2) Καλλικράτης—3) Γερόντιος—4) Ὀλύμπιος—5) Καλόγηρος—6) Καρτέσιος—7) Ὑπάτιος—8) Ἐπίκτητος—9) Βικέντιος—10) Κυπριανός Α'—11) Νικήτας—12) Κυπριανός Β'—13) Ἰγνάτιος—14) Ἰωάννης Α'—15) Ἄγνωστος—16) Ἰωάννης Β'—17) Γρηγόριος—18) Ἰωάννης Γ'—19) Ἰωάννης Δ'—20) Ἄγνωστος περὶ τὸ 1221.

II ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ

Πρώτη τῆ τάξει μεταξύ τῶν Βιθυνικῶν Μητροπόλεων ἔρχεται ἡ τῆς Νικομηδείας, ἣτις καὶ ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ μεγαλειτέρου τῆς Βιθυνίας μέρους, περιλαμβάνουσα 64 ὁμογενεῖς κοινότητος. Ἡ ἐπαρχία αὕτη διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα· τὸ τῆς Νικομηδείας καὶ τὸ τῆς Ἀπολλωνιάδος· αἱ δ' εἰς ἕκαστον τούτων ἀνήκουσαι κοινότητές εἰσιν αἱ ἑξῆς :

1. *Νικομηδείας*.— Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὠραίου καὶ ἱστορικοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου ἐπὶ γραφικῆς τοποθεσίας, κεῖται τὸ ὠραῖον τοῦ Νικομειδους κτίσμα· ἂν δὲν εἶναι πλέον πρωτεύουσα βασιλείου καὶ ἔδρα αὐτοκρατόρων δὲν παύει ὅμως ἔτι καὶ νῦν νὰ εἶναι ὠραία πόλις, συγκεντροῦσα πολλὴν ναυτιλιακὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τοῦ Χαϊδάρ-πασᾶ ἀφ' οὗ ἀπέχει 92 χιλιόμετρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τοῦ Ἴκονίου καὶ Ἀγκύρας. Ἡ Νικομηδεία εἶναι πρωτεύουσα ἀνεξαρτήτου διοικήσεως, ἔχει δὲ 25,000 περίπου κατοίκων Μωαμεθανῶν, Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης ἀριθμεῖ 225 οἰκογενείας, κατοικοῦσας τὸ παράλιον καὶ μᾶλλον κεντρικὸν τῆς πόλεως μέρος. Οἱ ὁμογενεῖς τῆς Νικομηδείας ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὸ ἐμπόριον ἐντοπίων προϊόντων· σίτου, βαμβάκων, μετάξις, καπνοῦ, ἔνθις εὐδοκιμοῦσιν. Ἡ κοινότης αὕτη, κάλιοι μικρά, ἐν τούτοις διακρίνεται διὰ τὰ φιλογενῆ καὶ φιλόμουσα αὐτῆς αἰσθήματα, πολλὰ προσφέρουσα καὶ τὰ μάλιστα μοχθοῦσα πρὸς πλήρωσιν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς ἀναγκῶν. Διατηρεῖ 2 ναοὺς, ἕνα ἐν τῇ πόλει εἰς μνήμην τοῦ ἁγ. Βασιλείου καθιερωμένον, ἕτερον ἐν ὠραίᾳ καὶ περιφανεῖ ἐξοχικῇ θέσει, ἐκτισμένον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Νικομηδέως μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος, οὗ τινος πανηγυρικὴ τελεῖται ἡ μνήμη. Κοινοτικαῖς δαπάναις λειτουργοῦσι δύο σχολεῖα· Ἀστικὴ πεντάτακτος σχολὴ καὶ Παρθεναγωγεῖον μετὰ Νηπιαγωγείου. Ἐν τῇ Ἀστικῇ σχολῇ, ἐν ἣ διδάσκουσι 5 διδάσκαλοι μετὰ τοῦ διευθυντοῦ καὶ παιδονόμου, φοιτῶσι περὶ τοὺς 40 μαθηταί, ἐν δὲ τῷ Νηπιοπαρθεναγωγείῳ 70 μὲν νήπια, 30 δὲ μαθήτριάς ὑπὸ τρεῖς διδασκαλίσσας· διὰ τὴν συντήρησιν καὶ λειτουργίαν τῶν σχολῶν τούτων δαπανῶνται ἑτησίως περὶ τὰς 250 λίραι Τουρκ., αἵτινες

προέρχονται ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς κοινοτικῆς περιουσίας καὶ ἐκ συνδρομῶν. Ἡ Νικομηδεία, ὡς προέφημεν, εἶναι ἔδρα Μητροπολίτου, ἣς προΐτταται ἀπὸ τοῦ 1877 ὁ Μητροπολίτης Φιλόθεος Βρυέννιος, ὁ γερὰς καὶ περίπυστος ἱεράρχης, ὅστις εὐρωπαϊκῆς ἀπολαύει φήμης διὰ τὴν πολυμαθεῖαν καὶ σοφίαν αὐτοῦ, διαπρέπει δὲ ὡς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, πολλὰ καὶ περισπούδαστα συγγράψας ἔργα. Ἀπὸ τοῦ 1908 βοηθὸς ἐπίσκοπος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ εἶναι ὁ ἅγιος Χαριουπόλεως κ. Κωνσταντῖνος, ἀπὸ Καλλιουπόλεως ἔλκων τὸ γένος, ὅστις ἐπὶ ἐξουσίᾳ ὡς ἀρχιδιάκονος εἰργάσθη παρὰ τῷ αὐτῷ Μητροπολίτῃ. Ὁ ἅγιος Χαριουπόλεως ὑπὸ πολλοῦ καὶ θερμοῦ ἐμπορεῖται ζήλου, δραστηρίως ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπαρχίας ἐργαζόμενος.

2. *Νεοχωρίου*. Τὸ Νεοχώριον, ἀντικρὺ σχεδὸν τῆς Νικομηδείας κείμενον, ἀριθμεῖ 235 περίπου οἰκογενείας· ἔχει ναὸν εἰς μνήμην Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, ἱερεῖς δύο καὶ Δημοτικὴν σχολὴν ἀρρένων, ἐν ἣ διδάσκει 1 διδάσκαλος, φοιτῶσι δὲ περὶ τοὺς 70 μαθητάς. Ἐτησίᾳ σχολικῆ δαπάνῃ 30 λίραι Τουρκ. Παρὰ τὴν κωμόπολιν ὑπάρχουσι ἐρείπια ἀρχαίων παρεκκλησίων καὶ πηγὴ θερμῶν ὑδάτων. Λίτσα καλουμένη.

3. *Καρατεπέ*. Ἡ κοινότης αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 215 οἰκογενειῶν· διατηρεῖ ἐκκλησίαν Ἀγίου Δημητρίου μετὰ 2 ἱερέων καὶ Δημοτικὴν σχολὴν μεθ' ἑνὸς διδασκάλου, ἐν ἣ φοιτῶσιν 25 μαθηταί. Ἐτησίᾳ σχολικῆ δαπάνῃ 30 λίραι.

4. *Μιχαλίου*, ἔχουσα 300 οἰκογενείας, ἐκκλησίαν Ἀγίου Γεωργίου μετὰ 2 ἱερέων, Δημοτικὴν σχολὴν μεθ' ἑνὸς διδασκάλου καὶ 60 μαθητῶν, πρὸς μόρφωσιν τῶν ὁποίων δαπανῶνται λίραι 30. Παρὰ τὴν κωμόπολιν ὑπάρχουσι παρεκκλήσια καὶ ἀγιάσματα· Παναγίας, Ἀγίου Ἰωάννου, Ἀγίας Μαρίνης.

5. *Ἐσμέ*. Τὸ χωρίον ἱδρύεται ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς ὄχθης τῆς Βοάνης λίμνης, τούτου δ' ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης ἀριθμεῖ 150 οἰκογενείας καὶ διατηρεῖ ἐκκλησίαν Ἀγίου Ἀθανασίου μεθ' ἑνὸς ἱερέως, Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 70 μαθητῶν. Ἐτησίᾳ σχολικῆ δαπάνῃ λίραι 35. Παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχει παρεκκλήσιον Ἁγίου Λάζαρος.

6. *Ἀδᾶ Παζαρίου*. Ἡ πόλις, κειμένη πρὸς β. ἀ. τῆς Βοάνης λίμνης, συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Νικομηδείας· εἶναι ἔδρα ὑποδιοικήσεως καὶ ἔχει 35,000 κατοίκους. Ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁμογενῆς κοινότης ἀριθμεῖ 365 οἰκογενείας, διηρημένας εἰς δύο ἐνορίας μετὰ δύο ναῶν Παναγίας καὶ Προφῆ-

του Ἡλίου. Διατηρεῖ Ἀστικήν σχολὴν μετὰ 4 διδασκάλων καὶ 130 μαθητῶν, προσέτι δὲ Παρθεναγωγεῖον μετὰ Νηπιαγωγείου, ἐν οἷς διδάσκουσι μὲν 3 διδασκάλισσαι, φοιτῶσι δὲ 140 μαθήτριάι καὶ νήπια. Ἡ κοινότης ἔχει διὰ προσδοκῶν κτημάτων προκίση τὰς σχολὰς αὐτῆς, ὑπὲρ ὧν δαπανῶνται ὑπὲρ τὰς 230 λίραι.

7. **Σαπάνιζας.** Ἡ κοινότης αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 50 οἰκογενειῶν· ἔχει ἐκκλησίαν τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου καὶ 1 Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 25 μαθητῶν. Σχολικὴ δαπάνη 15 λίραι.

8. **Σέρδιβαν.** Ἐχει 320 οἰκογενείας, ναὸν εἰς μνήμην τοῦ Προφήτου Ἡλιού μεθ' ἑνὸς ἱερέως, Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 110 μαθητῶν. Δαπάνη σχολικὴ λίραι 30. Περὶ τὸ χωρίον ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς παρεκκλήσια καὶ ἀγιάσματα· Ἀγίας Κυριακῆς, Ἀγίας Μαρίνης, Ἀγίου Γεωργίου καὶ Ἀγίου Νικολάου.

9. **Ἐσούισσας.** Τοῦ χωρίου τούτου, κατοικουμένου τὸ πλεῖστον ὑπὸ Μωαμεθανῶν, ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης ἀριθμεῖ 35 οἰκογενείας, αἵτινες διατηροῦσιν ἐκκλησίαν Συμεῶν τοῦ Στυλίου καὶ Γραμματοδιδασκαλεῖον, ἐν ᾧ φοιτῶσι, 25 μαθηταί· σχολικὴ δαπάνη 12 λίραι.

10. **Γιασλί Κεϊσί.** Σύγκειται ἐξ 125 οἰκογενειῶν· ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ Προδρόμου μετὰ δύο ἱερέων καὶ Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ δύο διδασκάλων καὶ 60 μαθητῶν. Δαπάνη λίραι 35. Ἡ κοινότης αὕτη μετὰ τῶν ἐπομένων 9 ἀποτελεῖται ἐκ ἀποίκων Λαζῶν, οἵτινες πρὸ 25 ἐτῶν, μεταναστεύσαντες ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Νεοκαισαρείας καὶ Τραπεζοῦντος, κατόκησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. θαλάσσης.

11. **Παραλί.** Ἐξ 60 οἰκογενειῶν, ἐκκλησίαν 1 τοῦ Προδρόμου, 2 ἱερεῖς, γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 48 μαθητῶν. Δαπάνη 18 λίραι.

12. **Τσαιάλοβας.** Οἰκογένειαι 13, παρεκκλήσιον τοῦ Προδρόμου· δὲν διατηρεῖ ἰδιαιτέραν σχολὴν.

13. **Καρὰ Πιλί.** Οἰκογένειαι 38, ἐκκλησία τοῦ Προδρόμου, μετὰ 2 ἱερέων, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 25 μαθητῶν. Ἐξοδα λίραι 10.

14. **Κιρσελί.** Οἰκογένειαι 105. Ἐχει ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μετὰ 2 ἱερέων, Γραμματοδιδασκαλεῖον, ἐν ᾧ φοιτῶσι 40 μαθηταί καὶ δαπανῶνται λίραι 16.

15. **Σουπατάκ.** Οἰκογένειαι 50, ἐκκλησία Πέτρου καὶ Παύλου, 1 ἱερεὺς, Γραμματοδιδασκαλεῖον 30 μαθητῶν, ἔξοδα 14 λίραι.

16. **Ἀκιάς καὶ Κιουπλίς.** Οἰκογένειαι 60, ἐκκλησία 2 Ἀγίους Νικόλαος καὶ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, ἱερεῖς 2, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 30 μαθητῶν, ἔξοδα 12 λίραι.

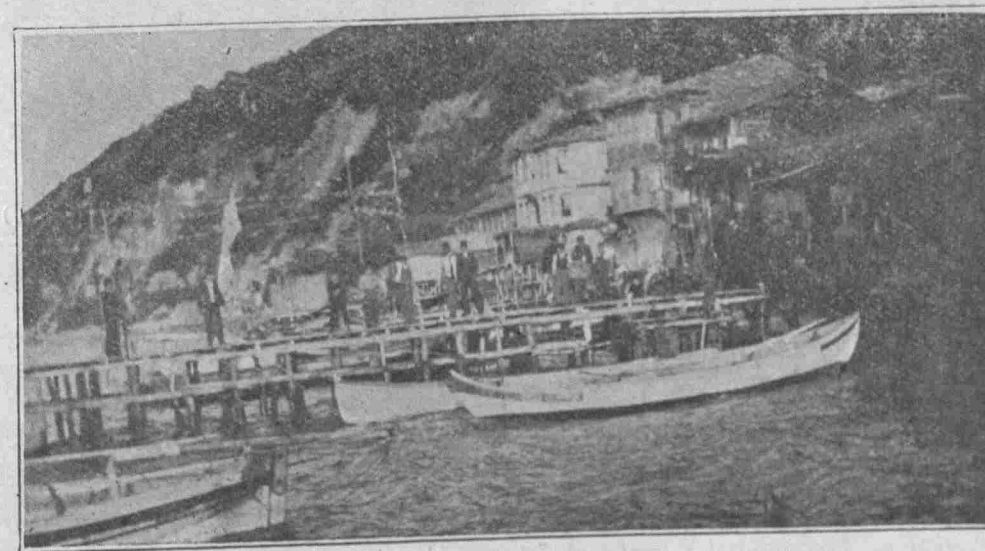
17. **Κεσιανὲ Πουνάρ.** Οἰκογένειαι 90, ἐκκλησία Ἀγίου Κωνσταντίνου, ἱερεῖς 2, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 50 μαθητῶν, ἔξοδα 12 λίραι.

18. **Κουροῦ Δερέ.** Οἰκογένειαι 85, ἐκκλησία Ἀγίου Γεωργίου μεθ' ἑνὸς ἱερέως, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 40 μαθητῶν, ἔξοδα 16 λίραι.

19. **Τσοπάν Γιατάκ.** Οἰκογένειαι 50, ἐκκλησία Ἀγίου Γεωργίου, μεθ' ἑνὸς ἱερέως καὶ Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 25 μαθητῶν, ἔξοδα 12 λίραι.

20. **Ἀρδὶς Πιλί.** Οἰκογένειαι 80, παρεκκλήσια 3 Ἀγ. Κωνσταντίνος, Ἀγ. Χαράλαμπος, Ἀγ. Δημήτριος, ἱερεὺς 1, Γραμματοδιδασκαλεῖον, μαθηταί 35, δαπάνη λίραι 16.

21. **Κοντζέ.** Ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου κείμενον τὸ χωρίον τοῦτο, διακρίεται διὰ τὴν τοποθεσίαν καὶ τὸ εὐαερον αὐτοῦ· κατοικεῖται

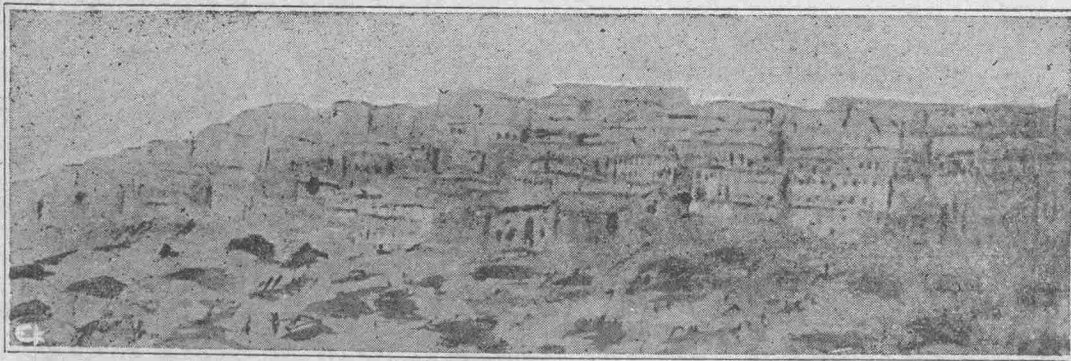
Ἡ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΟΥ ΚΟΝΤΖΕ

κεῖται ὑπὸ 210 οἰκογενειῶν, πασῶν ὁμογενῶν, αἵτινες διατηροῦσιν ἐκκλησίαν εἰς μνήμην Γρηγορίου τοῦ Νεοκαισαρείας μεθ' ἑνὸς ἱερέως καὶ Δημοτικὴν σχολὴν

ἐν ἣ διδάσκονται 45 μαθηταὶ ὑφ' ἑνὸς διδασκάλου· ἔχει προσέτι καὶ Νηπιοπαρ-
θυναγωγεῖον μετὰ δύο διδασκαλισσῶν, ἐν ᾧ φοιτῶσι περὶ τὰ 60 νήπια μετὰ 20
μαθητριῶν. Διὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολῶν τούτων δαπανῶνται 80 λίραι ἐτη-
σίως. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπερκειμένου λόφου σώζοντα εἰρείπια παρεκκλησίου
καὶ ἀρχαίων κινστερνῶν, ἕνεκα δὲ τοῦ ὠραίου κλίματος καὶ τῆς παραλίου
θέσεως τοῦ χωρίου συρρέουσιν εἰς αὐτὸ κατὰ τὸ θέρος πολλαὶ οἰκογένειαι ἐκ τῶν
μεσογείων πρὸς ἀναψυχὴν καὶ θαλάσσια λουτρά.

22. *Ἡρακλείου.* Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ Κοντζέ καὶ ὑψώματος γρα-
φικοῦ κεῖται τὸ Ἡράκλειον. Καίτοι οὐδὲν ἱστορικῶς ἐπακριβὲς γνωρίζομεν περὶ
τῆς ἐποχῆς τοῦ συνοικισμοῦ τῆς κωμοπόλεως ταύτης, ἐν τούτοις θεωρεῖται
βέβαιον ὅτι καὶ περὶ τα μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὑπῆρχε καὶ ἔφερε τὸ αὐτὸ οἶον

ΒΥΘΙΝΙΑ

ΤΕΠΕΚΙΟΥ

καὶ νῦν ὄνομα. Τὴν πληροφορίαν ταύτην παρέχει ἡμῖν ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ ἐξω-
φύλλου ἀρχαίου Εὐαγγελίου, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς κωμοπόλεως φυλαττομένου, ἣτις
ἔχει ὡς ἐξῆς: «† 1685 Μαΐου 12 εἶρθα ἡς τῷ Ἀράκλη ἐγὼ πρωτοσύγκελος
Νίκανδρος ἱερομόναχος ἐκ τῆς περιφήμου κρήτης εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πανιερω-
τάτου κς'' κς'' μελετίου». Ἐν τούτοις ὁμοίως ἡ ὀνομασία Ἡράκλειον φαίνεται
μεταγενεστέρα, διότι κατὰ παράδοσιν εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο εἰς
παλαιότερους χρόνους ὠνομάζετο Ἅγιος Γεώργιος ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ὁμωνύμου
ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ὁμοίως ἔχνη μὲν δὲν σώζονται, ἀλλὰ δείκνυται ἡ θέσις ἐπὶ
καὶ νῦν, συνοικία Ἅγ. Γεωργίου καλουμένη. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνισχύει
ἡμᾶς ἡ ἱστορικὴ πληροφορία ὅτι ὁ Ἰωάννης ΙΑ' πατριάρχης Κων/πόλεως, ὁ

ἐπικαλούμενος Βέκκος, ἀπελαθεὶς τοῦ θρόνου διὰ τὰ λατινόφρονα αἰσθηματὰ
τοῦ τὴν 26 Δεκεμβρίου 1282, ἀφοῦ ἐπὶ καιρὸν ἔμεινεν ἐγκλειστος ἐν τῇ μονῇ
τῆς Παναχράντου, ὠδηγήθη εἰς Προῦσαν, μεθ' ὃ εἰς τὸ κατὰ τὸν Ἀστακητὸν
κόλπον φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐνθα καὶ ἀπέθανεν. Ἄν νῦν σχετίσωμεν
τὴν πληροφορίαν ταύτην πρὸς τὴν ἐπιτοπίαν ἐν Ἡρακλείῳ παράδοσιν καὶ πρὸς
τὴν τοποθεσίαν τῆς κωμοπόλεως, ἣτις ὄντως εἶναι λίαν κατάλληλος ὅπως
κτισθῆ φρούριον προστατεύον τὰ μεσόγεια ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης κινδύνων,
δυναμέθα νὰ ὀρίσωμεν ὅτι τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον εἶναι αὐτὸ τὸ φρούριον τοῦ
Ἁγίου Γεωργίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμωσεν ὡς τελευταία φυλακὴ καὶ τάφος τοῦ
Βέκκου. Πότε ὁμοίως ἔχασε τὴν ὀνομασίαν Ἅγιος Γεώργιος καὶ πότε προσέ-
λαβε τὴν τοῦ Ἡρακλείου, δὲν εἶναι γνωστὸν. Ἐπὶ ἐντύπου Εὐαγγελίου, ἐκδό-
σεως 1588, ἀναγινώσκειται ἡ ἐξῆς ἀφιέρωσις: «Καγὼ Κυριάκος καὶ δομέστιχος
ὁ λεγόμενος Νικομηδιανὸς ἀφιέρωσα τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον διὰ τὴν γνησίαν μου
θυγατέρα Ἀρχόντισσα καὶ διὰ τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν καὶ ἀμαρτωλὴν εἰς τὸ
Ἅγιον Γεώργιον εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ εἴτις τὸ διασεισὴ νὰ ἔχη τὴν ἀρὰν τῶν
τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ θεοφόρων πατέρων». Καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης
πληροφορούμεθα οὐ μόνον ὅτι κατὰ τὸν ΙΣΤ' ἢ ΙΖ' αἰῶνα ἡ κωμόπολις ὠνομά-
ζετο ὅπως καὶ νῦν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκκλησίαν εἰς τιμὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου εἶχεν,
ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἡπόιας καὶ τὸ ὑπάρχον φρούριον κατὰ τὴν βυζαντινὴν
συνήθειαν ὠνομάζετο. Καὶ ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου· ὅσον δ'
ἀφορᾷ εἰς τὴν σημερινὴν κωμόπολιν, αὕτη ἀριθμεῖ 215 οἰκογενείας, συντη-
ρούσας Ἀστικὴν σχολὴν μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 45 μαθητῶν καὶ Νηπιαγω-
γεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 80 νηπίων ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἡ ἐτησίαι
σχολικὴ δαπάνη ὑπερβαίνει τὰς 120 λίρας. Ἡ ἐκκλησία τῆς κωμοπόλεως
τιμωμένη εἰς μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐνεκαινίσθη τὸ 1860. Ἡ
κοινότης ἔχει προικίσει τὰ σχολεῖα διὰ πολλῶν κτημάτων καὶ διὰ μεταξοκλω-
στηρίου, ὅπερ φέρει καθαρὸν εἰσόδημα 60—80 λιρῶν ἐτησίως.

23. *Φουλαντζικίου.* Ὄταν περιεγράφομεν τὸ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς
Νίκαιαν ταξίδιον, ὠμιλήσαμεν περὶ τῆς κωμοπόλεως ταύτης· ἐνταῦθα συμπλη-
ρωματικῶς ἀναφέρομεν τὰ ἐξῆς· Ἡ κοινότης ἀποτελεῖται ἐκ 375 περίπου οἰκο-
γενειῶν, ἔχει ἐκκλησίαν καὶ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μετὰ δύο ἱε-
ρέων. Ἐν τῇ Ἀστικῇ σχολῇ φοιτῶσι περὶ τοὺς 80 μαθηταί, διδασκόμενοι ὑπὸ

2 διδασκάλων, ἐν δὲ τῷ Νητιοπαρθεναγωγείῳ ἰσάριθμοι μαθητρίαι καὶ νήπια ὑπὸ μιᾶς διδασκαλίας. Ἡ ἐτησία δαπάνη τῶν σχολῶν εἶναι 90 λίραι. Ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ φιλομούσων συνέστη καὶ εὐδοκίμως λειτουργεῖ «Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης», τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τῶν σχολείων καὶ ἡ βοήθεια τῶν ἀπόρων μαθητῶν· διὰ τοῦ μέτρου δὲ τούτου, ὅπερ κρίνομεν ἀνώτερον παντὸς ἐπαίνου, ἡ κοινότης ἐντὸς ὀλίγου πολλὰς θὰ καρπωθῆ ὠφελείας, διότι οὕτω καὶ τὰ σχολεῖα αὐτῆς θὰ καταστῶσιν ὑλικῶς ἀνεξάρτητα καὶ τὰ τῆς παιδείας ζωογόνα νάματα θὰ κατανέμονται εὐρύτερον καὶ δαψιλέστερον.

24. *Κιζερβενι*. Νοτιοδυτικῶς τοῦ Φουλαντζικίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 2½ ὥρων ἀπ' αὐτοῦ, κεῖται ἡ κωμόπολις αὕτη, κατοικουμένη ὑπὸ 450 οἰκογενειῶν. Οὔτε περὶ τῆς ἰδρύσεως οὔτε περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς κωμοπόλεως, ἀλλ' οὔτε καὶ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν κατοίκων αὐτῆς γνωρίζομεν τι θετικόν· ποικίλαι διαδόσεις φέρονται, αἵτινες ὁμοῦ δὲ εἶναι ἕτερον ἢ μῦθοι. Ἐν τούτοις ἀξιόπερίεργος εἶναι ἡ ἰδιορρυθμία τῆς γλώσσης τῶν κατοίκων, καὶ τῆς περιβολῆς τοῦ γυναικείου φύλου, διότι λαλοῦσι κρᾶμά τι διαλέκτου εἰς εὐδειαν γνωστὴν γλῶσσαν ἀνήκον, περιβάλλονται δὲ δι' ἐνδυμασίας, ἧς τὸ σύνολον εἶναι ἥμισυ γραφικόν· τὸ παράδοξον δὲ συνίσταται καὶ εἰς τοῦτο ὅτι, οὐδὲν τῶν περιχώρων λαλεῖ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, οὐδὲ ἐνδύεται παρομοίως. Ἐν τῇ κωμοπόλει ὑπάρχει ἓ' παμμέγεθες χάνιον ἐκ πέτρας κατασκευασμένον, ὅπερ, ὡς ἀναφέρουσιν ἔγγραφοί τινες πληροφοραί, Μωαμεθανός τις Τεκελί Μεχμέτ πασᾶς πρὸ 450 ἐτῶν ἔκτισε πρὸς ξενισμόν τῶν ὁδοιπόρων. Ἐκ τούτου δὲ ὡς καὶ ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ ὀνόματος τῆς κωμοπόλεως, συμπεραίνομεν ὅτι αὕτη ἐχρησίμευσέ ποτε ὡς ταχυδρομικὸς σταθμός. Νῦν ἡ κοινότης διατηρεῖ ἐκκλησίαν εἰς μνήμην τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς μετὰ δύο ἱερέων, πρὸς δὲ Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 2 διδασκάλων, ἐν ἧ φοιτῶσι περὶ τοὺς 110 μαθηταί. Ἐξοδα λίραι 50.

25. *Ἐιμαλείου*. Ἡ κοινότης αὕτη ἀριθμεῖ 250 οἰκογενείας, διατηρούσας ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Δημητρίου μεθ' ἑνὸς ἱερέως καὶ Γραμματοδιδασκαλεῖον, εἰς ὃ φοιτῶσιν 60 μαθηταί. Ἐτησία σχολικὴ δαπάνη λίραι 25.

26. *Σαφρανίου*. Το Σαφράνιον εἶναι χωρίον ἡλικίας οὐχὶ μεγαλειτέρας τῶν 100 ἢ 110 ἐτῶν, ἀπετελέσθη δὲ ἐξ ἀποίκων Ἡπειροθεσσαλῶν, ὀνομασθὲν οὕτω διότι πρὸ τοῦ συνοικισθῆ κατέχετο τὸ μέρος τοῦτο ὑπὸ τινος μωαμεθανοῦ, ὅστις, ὡς ἔχων πολλὰ ποίμνια, ἐκαλεῖτο Σαφράν. Ἐν τούτοις, καίτοι ἡ

ἰδρυσις τοῦ χωρίου κατέρχεται μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, δὲν φαίνεται ἡμῖν ἀπίθανον ὅτι κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ὑπῆρχον ἀρχαιοτάτοι συνοικισμοί· καὶ ἡ ἰδέα μας αὕτη ἐνσχύεται καὶ ἐκ τῶν εὐρισκομένων ὑπὸ τὴν γῆν ἐρειπίων ναῶν καὶ ἐκκλησιῶν, ἅτινα ὁμοῦ ἐν δέοντι καιρῷ δὲν ἐμελετήθησαν. Νῦν ἀναγινώσκομεν εἰς δύο πλάκας, εὐρεθείσας εἰς ἀπόστασιν ¼ τῆς ὥρας ἐκ τοῦ χωρίου, ἐντετειχισμένας δὲ ἐν τῇ προσόψει τῆς σχολῆς·

«ΜΗΝΟΔΩΡΟΣ ΕΙΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΙ ΜΗΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΜΗΗΜΗΟΝ Ο ΚΑΤΕΛΑΣ Η ΛΥΜΗΝΑΜΕΝΟΣ Η ΘΡΑΥΣΑΣ ΤΗΝ ΣΤΗΛΗΝ ΤΑΥΤΗΝ ΑΠΟΛΟΙΤΟ ΚΑΚΩ ΜΟΡΩ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΑΥΤΟΥ». Καὶ «ΤΑΤΑ ΘΥΓΑΤΗΡ ΜΗΗΙΟΥ ΓΥΝΗ ΔΕ ΣΩΣΙΟΥ ΧΑΙΡΕ, ΜΥΡΤΙΝΗ ΓΥΝΗ ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ ΧΑΙΡΕ».

Σήμερον ἡ κοινότης Σαφρανίου ἀποτελεῖται ἐξ 110 οἰκογενειῶν, ἔχει ἐκκλησίαν Ἀγίου Δημητρίου μεθ' ἑνὸς ἱερέως καὶ Δημοτικὴν Σχολὴν μετὰ 50 μαθητῶν. Σχολικὰ ἔξοδα 20 λίρ. Τὸ χωρίον τοῦτο διαπρέπει ἐπὶ ἐπιτυχεῖ ἐκτροφῇ μεταξοσκωλήκων πρὸς ἀναπαραγωγὴν.

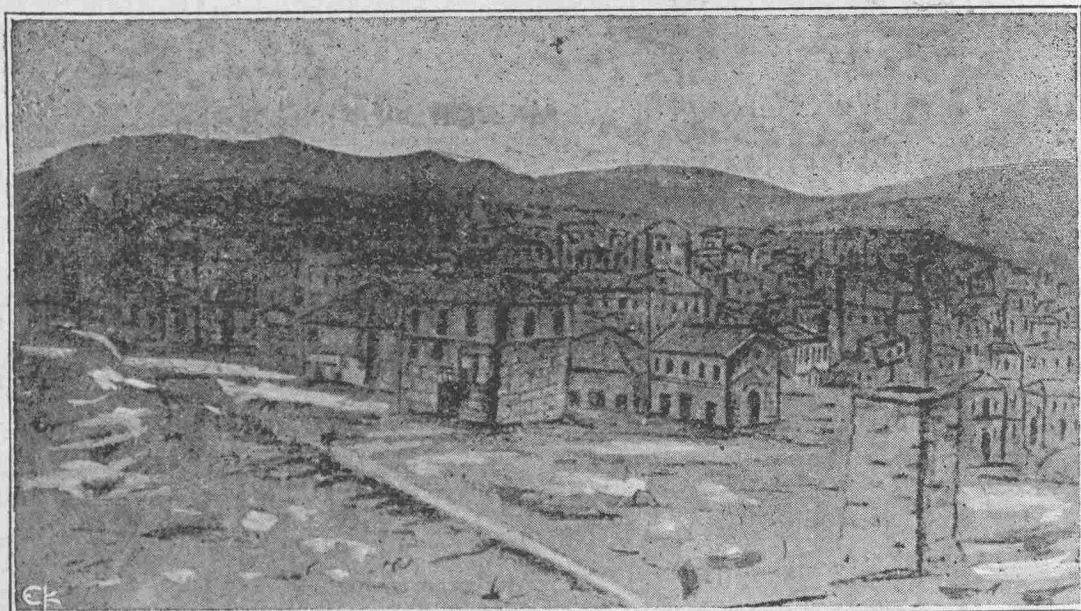
27. *Ἄγιου Χαράλαμπος*. Ἡ κοινότης αὕτη ὀνομάζεται οὕτω· ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, ἧτις εἶναι καθιερωμένη εἰς μνήμην τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπος· τὸ χωρίον ὁμοῦ εἰς τὰς ἐπισήμους κυβερνητικὰς πράξεις καλεῖται Χ' Μεμέτ Τσιφλίκ. Ἀποτελεῖται ἐξ 130 οἰκογενειῶν καὶ διατηρεῖ Γραμματοδιδασκαλεῖον, ὑπὲρ οὗ ἐξοδεύονται ἐτησίως 20 λίραι.

28. *Καδίκοι*. Ἡ κωμόπολις αὕτη ἀπέχει μίαν περίπου ὥραν ἐκ Γιάλοβας, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 220 οἰκογενειῶν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι Αἰτωλοακαρναῖες, ἀποικοὶ οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν μεταναστεύσαντες ἐκεῖ, ἀσχολοῦνται δὲ, ὡς καὶ πάντες οἱ περίοικοι, εἰς ἐκτροφὴν μεταξοσκωλήκων, γεωργίαν καὶ ἐμπόριον. Ἡ ἐκκλησία, κτισθεῖσα τὸ 1777, εἶναι καθιερωμένη εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Ἡ κοινότης διατηρεῖ διὰ δαπάνης 25 λιρῶν Δημοτικὴν Σχολὴν, ἐν ἧ φοιτῶσι περὶ τοὺς 40 μαθηταί. Πρὸς Β. τῆς κωμοπόλεως καὶ εἰς 10 λεπτῶν ἀπόστασιν ὑπάρχει τοποθεσία Παληοκκλησίαι καλουμένη, ἐν ἧ εὐρίσκονται ἱχνη ἀρχαίων τειχῶν καὶ μάρμαρα, ὧς τινὰ ἐνεπίγραφα. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι

ΕΙΣ ΝΙΚΑΙΑΝ

κατά τὴν ἐποχὴν τῶν Βυζαντινῶν, ὅτε τὸ Δρέπανον, ἢ Ἑλενόπολις, ἢ Σωτηρούπολις καὶ ἄλλαι τινες πόλεις ἤνθουν καὶ συνεκέντρουν τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ σημερινὸν Καδικιοῖ θὰ ἦτο ἀρχαία

ΒΙΘΥΝΙΑ

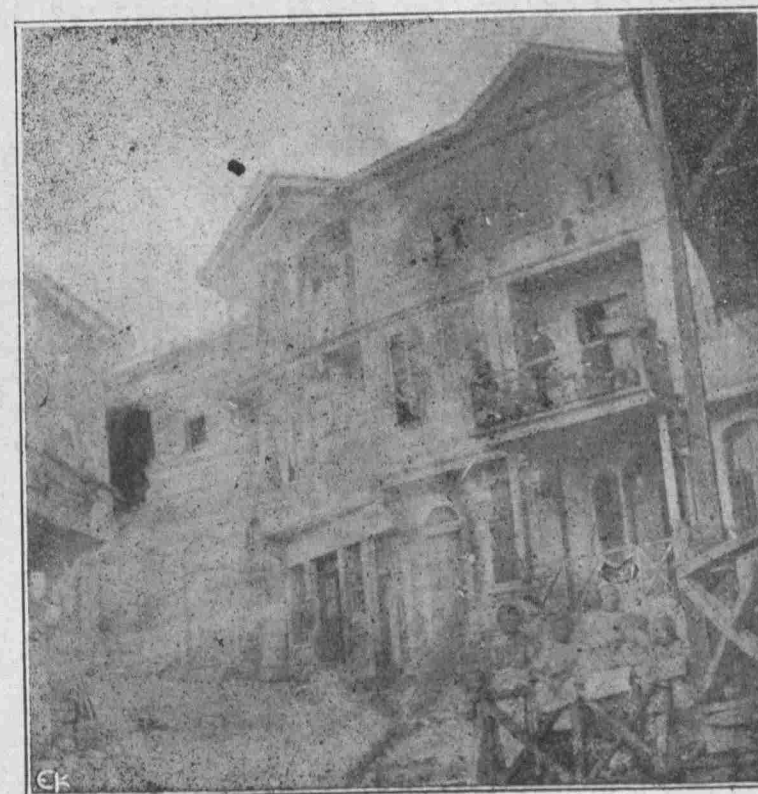
ΚΑΔΙΚΙΟ· ΓΙΑΛΟΒΑΣ

τις κώμη, ἥς ὁμως πᾶν ἔχθος κεῖται νῦν ἐπιμελῶς ὑπὸ τὴν γῆν κεκρυμμένον. Πρὸς Ν. τῆς κωμοπόλεως ὑφάρχει τὸ ἀγίασμα τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς ἐν τῇ θέσει, ἣτις καλεῖται Παλαιοχώρι.

29. *Κουρίου*. Εἰς δίωρον ἀπὸ Γιάλοβας ἀπόστασιν καὶ ἐπὶ ὥραίας τοποθεσίας κεῖται ἡ κωμόπολις Κουρίου, κατοικουμένη ὑπὸ 310 οἰκογενειῶν. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, μεταξοσκωληκοτροφίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἐν ἣ διακρίνονται. Ἡ κοινότης διατηρεῖ δύο ἐκκλησίας, Ταξιάρχου Μιχαήλ καὶ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου μετὰ δύο ἱερέων, ἔχει δὲ Δημοτικὴν Σχολὴν, ἐν ἣ φοιτῶσιν 60 περίπου μαθηταὶ ὑπὸ δύο διδασκάλων διδασκόμενοι καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ μιᾶς διδασκαλίσσης. Ἐτησίᾳ δαπάη 70 λίραι. Τὸ Κουρίον, ἡ μικρὰ αὐτὴ καὶ ταπεινὴ κωμόπολις, ἔχει μεγάλην ἱστορίαν καὶ ἔνδοξον παρελθόν, ἂν δὲ ὑπὸ τὸ σημερινὸν αὐτοῦ ξηρὸν ὄνομα ἴσως οὐδὲν ἀνα-

καλῆ, ἐν τούτοις ὑπῆρξέ ποτε ἐποχὴ, καθ' ἣν προσεῖλκυεν αὐτοκράτορας καὶ μεγιστᾶνας τῆς πρωτεύουσας. Τίς ἀγνοεῖ τὴν ἀρχαίαν Σωτηρούπολιν, τὴν Ἑλενούπολιν καὶ τὰ Πύθια; Καίτοι ἐν τῇ ἐξιστορήσει ταύτῃ πολλάκις ἀνεφέρομεν περὶ αὐτῶν, ἐν τούτοις δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ εἰπωμέν τινα συμπληρωματικῶς. Εἰς θέσιν, ἣτις δύναται νὰ προσδιορισθῇ μετὰ Κουρίου καὶ

ΒΙΘΥΝΙΑ

ΟΔΟΣ ΕΝ ΚΟΥΡΙΩ

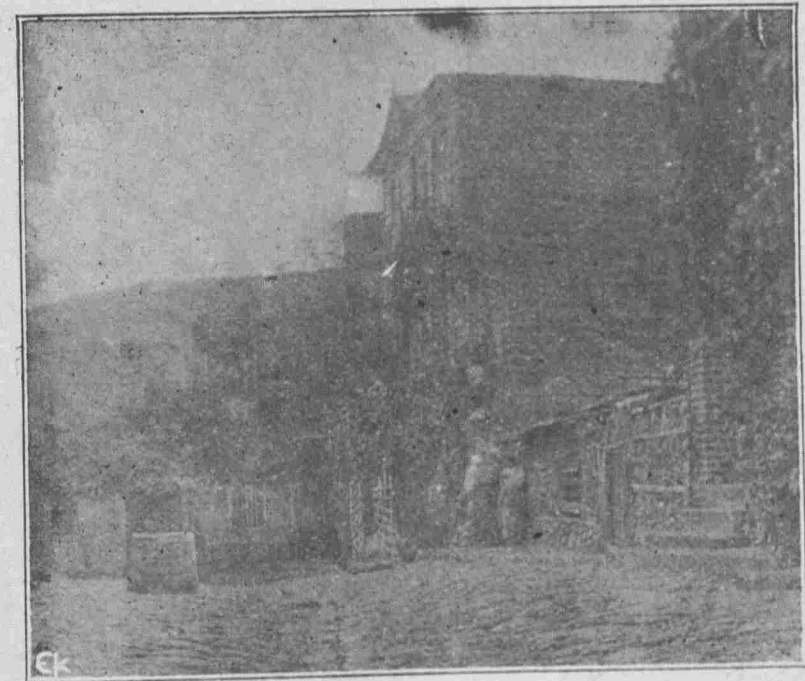
Γιάλοβας, ἔκειτο ἡ ἀρχαιοτάτη Σωτηρούπολις, ἐν τῇ ὁποῖα ὑπῆρχε καὶ μαντεῖον τοῦ Ἀτόλλωνος. Κατὰ τὴν μυθολογικὴν ἐποχὴν ἀναφέρεται ὅτι οἱ Ἄργοναῦται, μεταβλίνοντες εἰς Κολχίδα, προσωρμίσθησαν ἐκεῖ καὶ ἐζήτησαν παρὰ τοῦ μαντείου χρησμὸν διὰ τὸν πλοῦν. Κεῖτοι δὲ δὲν ἀναφέρεται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅτι ὑπῆρχον ἐκεῖ λαμπρικκὴ πηγαί, ἐν τούτοις, λαμβά-

νοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ναὸς καὶ ἄλλος πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπῆρχεν ἐκεῖ, γνωρίζοντες δὲ τὴν θεραπευτικὴν δύναμιν, ἣν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληγες ἀπέδιδον τῷ Ἀπόλλωνι, δὲν κρίνομεν παρακεκινδυνευμένον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ θερμαὶ πηγαὶ τῶν ὑδάτων ἦσαν ἀπ' ἀρχαιοτάτων γνωσταί, ἢ δὲ θεραπευτικὴ αὐτῶν δύναμις ἀπεδίδετο τῷ Ἀπόλλωνι. Παρὰ τὰς πηγὰς ταύτας ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισε τὴν Ἐλενούπολιν, ἣν ἡ μήτηρ τοῦ Ἑλένη πολυτρόπως ἐκόσμησε διὰ λουτρῶνων καὶ ἐκκλησιῶν Αἰωνάς τινος μετὰ ταῦτα ἡ Θεοδώρα, σύζυγος τοῦ Ἰουστιανοῦ, ἔφθασε πρὸς θεραπείαν, ἔχουσα μεθ' ἑαυτῆς 4.000 ἀκολούθους, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγοι ἦσαν μεγιστᾶες καὶ στρατηγοί. Κατὰ τὸν Προκόπιον δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστιανός, μεταβὰς ἐκεῖτε, ἔκτισεν ἐκεῖ πολυτελῆ ἀνάκτορα καὶ λουτρῶνας πρὸς κοινὴν χρῆσιν. Κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν ἀναφέρεται ὅτι ὁ στρατὸς ὁ ὀδηγούμενος ὑπὸ Πέτρου τοῦ Ἐρημίτου καὶ τοῦ Γωτιέρου Μηδὲν ἔχοντος, ἀπειρῶθη εἰς Ἐλενούπολιν διὰ νὰ τεθῆ εἰς συγκοινωνίαν μετὰ τῆς ἀκτῆς καὶ ἵνα ἐνισχυθῆ πρὸ τοῦ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Νικαίας. Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος παύομεν πλέον νὰ ἔχωμεν πληροφῶριαν περὶ τῆς Σωτηρουπόλεως καὶ Ἐλενουπόλεως, ἐν τούτοις εἶναι βέβαιον ὅτι τὴν γενικὴν τῆς Βιθυνίας τύχην ὑπέστησαν καὶ αἱ πόλεις αὗται. Νῦν εἰς ἀπόστασιν $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας ἀπὸ Κουρίου ὑψοῦνται ἐν μέσῳ καταφύτου πεδιάδος τὰ νέα λουτρά, τὰ ὅποια καὶ νῦν κατὰ τὸ θέρος ἐπισκέπτονται πολλοὶ ἐκ Κων/πολεως, ἐν δὲ τῇ βορείῳ παραλίᾳ ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια ἀρχαίας μονῆς, τοῦ Ἀγ. Ἀθηνασίου καλουμένης.

30. **Τσιναρίου.** Νοτιοδυτικῶς τοῦ Κουρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν $\frac{1}{4}$ ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐν ὠραίᾳ τοποθεσίᾳ, μέσῳ πλατάνων καὶ κήπων, κεῖται τὸ Τσιναρίον. Τὸ ἔδαφος τῆς κώμης ταύτης εἶναι λίαν εὐφορον, παράγον δημητριακά, ἔλαια καὶ ὀπώρας, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ὁποίων ἀσχολοῦνται οἱ κάτοικοι· ἀλλ' ὅ,τι μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν εὐημερίαν αὐτῶν, εἶναι ἡ μεταξοσιωληκοτροφία καὶ ναυτιλία, ἣτις καὶ τὰς περισσοτέρας προσόδους παρέχει αὐτοῖς. Τὸ Τσιναρίον κατοικεῖται ὑπὸ 1100 κατοίκων, ἐκ τῶν ὁποίων 500 περίπου εἶναι Μωαμεθανοί. Ἡ ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ κοινότης τῆς κώμης ταύτης ἀποτελεῖται ἐξ 130 οἰκογενειῶν, διατηρεῖ δὲ ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μεθ' ἑνὸς ἱερέως καὶ Δημοτικὴν σχολὴν, εἰς ἣν φοιτῶσι περὶ τοὺς 70 μαθητὰς καὶ μαθητρίδας, ἀναμιξὶ διδασκομένους ὑπὸ 2 διδασκάλων. Ἡ ἔτησίᾳ σχολικὴ δαπάνη ἀνέρχεται εἰς 60 λίρας. Περὶ τὸ Τσιναρίον ὑπάρχουσι πολλὰ καὶ γραφικὰ το-

ποθεσίαι, ἐν αἷς κατὰ καιροὺς εὐρίσκονται τεμάχια μαρμάρων καὶ ἐπιγραφῶν, ἐξ ὧν καταφαίνεται ἡ ὑπαρξίς κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἀρχαίων συνοικισμῶν, ὁμοίως δ' εὐρηνται καὶ ἑπτὰ ἀγιάσματα, τὰ ἐξῆς· 1) Ἀγίας Τριάδος, κείμενον εἰς 10 λεπτῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ χωρίου, πλησίον τοῦ ἀγιάσματος τούτου ὑπάρχουσι ἐρείπια ἐκ πλίνθων καὶ σωροὶ λίθων, ὧν τινες ἐνεπίγραφοι, ἀλλὰ

ΒΙΘΥΝΙΑ

ΟΔΟΣ ΕΝ ΤΣΙΝΑΡΙΩΙ

δυσανάγνωστοι μετεφέρθησαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· 2) Ἀγίου Παντελεήμονος οὐ μακρὰν τοῦ προηγουμένου· 3) τοῦ Χριστοῦ Σωτῆρος· 4) Ἀγίου Σπυρίδωνος εἰς 8' ἀπόστασιν ἐκ τοῦ χωρίου· 5) τῆς Θεοτόκου ἐπὶ βράχου· 6) τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἐπὶ μαγευτικῆς καὶ τερπνῆς τοποθεσίας καὶ 7) τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου παρὰ τὸ Μωαμεθανικὸν τέμενος.

31. **Ἀγίας Κυριακῆς.** Ἡ κοινότης αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 250 οἰκογενειῶν, ἔχει δὲ ἐκκλησίαν Ἀγίας Παρασκευῆς μετὰ παμπαλαίου παρεκκλησίου τῆς αὐτῆς Ἀγίας. Ἱερεὺς 1, Δημοτικὴ σχολὴ μεθ' ἑνὸς διδασκάλου καὶ 60 μαθητῶν. Ἐτησίᾳ σχολικὴ δαπάνη λίραι 25. Παρὰ τὴν κωμόπολιν εἰσὶν ἀγιάσματα τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, Προδρόμου καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

ΕΙΣ ΝΙΚΑΙΑΝ

32. **Κατιρλίον.** Ἡ κοινότης αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 510 οἰκογενειῶν, αἵτινες διαιροῦνται εἰς δύο ἑνορίας, τὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, εἰς ἐκάστην τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἀνά δύο ἱερεῖς. Ἐκπαιδευτήρια διατηρούμενα διὰ δαπάνης 150 λιρῶν εἰσι τὰ ἐξῆς· 1) Ἀστική σχολὴ μετὰ 3 διδασκάλων καὶ 75 μαθητῶν· 2) Νηπιαγωγεῖον, ἐν ᾧ φοιτῶσι περὶ τὰ 100 νήπια ὑπὸ μίαν διδασκάλισσαν καὶ 3) Παρθενγωγεῖον μετὰ 50 μαθητριῶν καὶ μιᾶς διδασκαλίσης. Ἐκ πολλῶν πέριξ ἀγιασμάτων καὶ τῶν ἐρειπίων, ἅτινα εὑρῆνται παρ' αὐτά, εἰκάζεται ὅτι ὑπῆρξέ ποτε ἀρχαία τις πόλις καὶ μοναί, τοῦθ' ὅπερ ἐνισχύεται ἐκ τῶν εἰδήσεων τῆς γνωστῆς τῆς Βιθυνίας ἱστορίας· ἐν τούτοις καὶ ἐνταῦθα τὸ μυστήριον καλύπτει τὸ πᾶν, ἀνασκαφαὶ δὲν ἐγένοντο καὶ αἱ ὀλίγαι, ἄλλως τε, μελέται τῶν φιλομούσων εἰς οὐδὲν κατέληξαν συμπέρασμα. Ἡ ἐν λόγῳ ἀγίασματὰ εἰσι τὰ ἐξῆς· Ἁγίου Ἀθανασίου, Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Προφήτου Ἡλίου. Τὸ Κατιρλίον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπὶ μητροπολίτου Νικομηδείας Ἀθανασίου ἐγένετο μητρόπολις, ἐν ἧ ὁ μητροπολίτης οὗτος παρεθέρριζε.

Τοῦ τμήματος Ἀπολλωνιάδος αἱ κοινότητές εἰσιν αἱ ἐξῆς·

33. **Ἀρβανιτοχωρίον.** Ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 ὥρας ἀπὸ Κατιρλίου κεῖται τὸ Ἀρβανιτοχώριον. Τοῦτο, ὡς καὶ τὸ ὄνομα φανερόναι, συνφικίσθη ὑπὸ Ἀλβανῶν πρὸ 200 καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν. Νῦν κατοικεῖται ὑπὸ 150 οἰκογενειῶν, ἔχει δὲ ἐκκλησίαν εἰς μνήμην τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 45 μαθητῶν· ἡ ἑτησία σχολικὴ δαπάνη εἶναι 25 λίραι. Εἰς ἀπόστασιν 1 ὥρας ἐκ τοῦ χωρίου εὐρίσκεται ἡ βυζαντινὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πρὸ τριακονταετίας ἀνακαλυφθεῖσα, 20 δὲ λεπτὰ μακρὰν τὸ ἀγίασμα τοῦ Ἁγ. Νικολάου, παρὰ τὸ ὁποῖον εὐρέθησαν ἐρείπια καὶ ἄλλης μονῆς. Πρὸς βορρᾶν εἰς θέσιν Τσαλι εὐρίσκεται ἡ Ἁγία Τριάς καὶ ὑπεράνω τοῦ χωρίου ἐρείπια τῆς μονῆς Λύρας.

34. **Ἀρμουτλίον.** Παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Κιανοῦ κόλπου, δίωρον ἀπέχον τοῦ Ἀρβανιτοχωρίου καὶ πολιτικῶς ἐκ τῆς διοικήσεως Κίου ἐξαρτώμενον, κεῖται τὸ Ἀρμουτλίον. Ἡ ὁμογενὴς ὀρθόδοξος κοινότης αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐξ 180 οἰκογενειῶν, αἵτινες συντηροῦσιν ἐκκλησίαν Ἁγ. Νικολάου καὶ διὰ δαπάνης λιρῶν 30 Δημοτικὴν σχολὴν, ἐν ἧ φοιτῶσι 50 μαθηταί. Παρὰ τὸ Ἀρμουτλίον καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 ὥρας ἀπ' αὐτοῦ κεῖνται θερμαὶ ἰαματικαὶ πηγαί, Ἀγίαῖς

καλούμεναι, αἵτινες κατὰ τὴν παράδοσιν εἶναι καθηγιασμένοι εἰς τιμὴν τῶν τριῶν αὐταδέλφων Μητροδώρας, Μηνοδώρας καὶ Νυμφοδώρας, μαρτυρησαῶν ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀνεφέρομεν, τὸ 235. Τῶν μαρτύρων τούτων δείκνυται καὶ ὁ τάφος πλησίον τῶν θερμῶν τούτων πηγῶν.

35. **Καλολίμνου.** Εἰς ἀπόστασιν 12 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ κατέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ρυνδακοῦ κεῖται ἡ ἀρχαία Βέσβυκος, ἣτις νῦν καλεῖται Καλολίμνος, ὑπὸ δὲ Μωαμεθανῶν Ἐμίρ Ἀλῆ Ἀδασί. Ἡ μικρὰ αὕτη καὶ βραχῶδης νῆσος ἔχει τὴν ἱστορίαν τῆς· ὁ Πλίνιος ὁ Ἀπολλόδωρος καὶ ὁ Παχυμέρης ἀναφέρουσι περὶ αὐτῆς, μυθολογεῖται δὲ ὅτι οἱ γίγαντες, λαβόντες βράχους ἐκ τῆς ἀκτῆς, ἔρριπτον εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα φράξωσι τὸ στόμιον τοῦ Ρυνδακοῦ, ἀλλ' ἡ Περτεφόνη μετέβαλε τοὺς βράχους τούτους εἰς νῆσον, ἣτις ἐξ ἐνὸς τῶν πρώτων αὐτῆς οἰκιστῶν, τοῦ Πελαγοῦ Βεσβύκου ἐκλήθη οὕτως. Ἡ Βέσβυκος ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ἀναφυγῆς, πολλὰ δὲ ἀνάκτορα καὶ ἐξοχικαὶ ἐπαύλες ἐκτίσθησαν ἐν αὐτῇ. Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐμόνασαν οἱ ἀδελφοὶ Θεοφάνης καὶ Θεόδωρος οἱ Γραπτοί, ἐξορισθέντες ὑπὸ τοῦ εἰκονομάχου Θεοφίλου, ὧν ὁ Θεόδωρος ἀπέθανεν ἐκεῖ τὸ 838. Ἡ νῆσος πολλὰκις ἐληλατήθη ὑπὸ ἐπιδρομέων, τὸ δὲ 1308 κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Καρὰ Ἀλῆ, ἐξ οὗ πιθανῶς καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Νῦν ἀποτελεῖ κοινότητα ἐκ 265 οἰκογενειῶν ἔχουσαν δύο ἐκκλησίας Ἁγίας Ἀθανασίου καὶ Ἰωάννου Προδρόμου, ἱερεῖς δύο καὶ Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 50 μαθητῶν καὶ 1 διδασκάλου, πρὸς δὲ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 60 νηπίων ὑπὸ διδασκάλισσαν. Δαπάνη λίραι 50. Ἐν τῇ νήσῳ σώζεται ἔτι ἡ μονὴ τῆς Μεταμορφώσεως μετὰ βυζαντινοῦ ναοῦ ἀρχαιοτάτου, παρεκκλήσια δὲ τὸ τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος καὶ τῆς Παναγίας Κορυφινῆς ἐπὶ λόφου.

36. **Γιάλι Τσιφλικίου.** Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται εἰς δίωρον ἀπόστασιν ἀπὸ Τρίγλιας—ἴδε Μητρόπολιν Προύσης— κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 260 οἰκογενειῶν, αἵτινες διατηροῦσιν ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως μετὰ 2 ἱερέων, Δημοτικὴν σχολὴν μεθ' 60 μαθητῶν καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 40 νηπίων. Ἐτησία δαπάνη λίραι 50. Ἀγίασματὰ· Ἁγίου Μοδέστου, Ἐλισσαίου καὶ Τρύφωνος.

37. **Βελετιέρ.** Ἀποτελεῖται ἐξ 130 οἰκογενειῶν, ἔχουσιν ἐκκλησίαν Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 40 μαθητῶν· δαπάνη λίραι 15.

38. *Δερέκιοι*. Ἐξαρτᾶται πολιτικῶς ἐκ τῆς ὑποδιοικήσεως Μουδανίων κατοικεῖται δὲ ἐκ 420 οἰκογενειῶν· ἔχει ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως, ἱερεῖς τρεῖς, Δημοτικὴν σχολὴν, ἐν ἧ φοιτῶσιν 80 μαθηταὶ ὑπὸ ἑνα διδάσκαλον καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 60 νηπίων. Ἐτησίᾳ δαπάνη λίραι 50.

39. *Τσαμούσης*. Οἰκογένειαι 110. Ἐκκλησία Ἁγ. Γεώργιος, ἱερεῖς 2, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 40 μαθητῶν· δαπάνη 16 λίρ.

40. *Τσογιόριον*. Ἐξ 90 οἰκογενειῶν, ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως, ἱερεῖς 2, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 35 μαθητῶν· ἐξοδα 16 λίρ.

41. *Τσάμπασι*. Ἐκ 30 οἰκογενειῶν, ἐκκλησία τῆς Ἀναλήψεως, ἱερεὺς 1, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 15 μαθητῶν· δαπάνη λίρ. 8.

42. *Γουλίου*. Οἰκογένειαι 120, ἐκκλησία Ἁγ. Γεώργιος μεθ' ἑνὸς ἱερέως, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 35 μαθητῶν· δαπάνη 15 λίρ.

43. *Πελλαδατοίων*. Οἰκογένειαι 160, ἐκκλησία Ἁγ. Χαράλαμπος, ἱερεῖς 2, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 45 μαθητῶν· ἐξοδα 15 λίρ.

44. *Κιδίων*. Οἰκογένειαι 200, ἐκκλησία Ζωοδόχου Πηγῆς μετὰ 2 ἱερέων, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 50 μαθητῶν· δαπάνη λίρ. 20.

45. *Πριμικηρίου*. Ἐξ οἰκογενειῶν 85, ἐκκλησία Ἁγ. Θεόδωρος, ἱερεῖς 1, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετ' 25 μαθητῶν· ἐξοδα 12 λίρ.

46. *Σιργιανῆς*. Οἰκογένειαι 60, ἐκκλησία Ἁγ. Παρασκευὴ μεθ' 1 ἱερέως, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 18 μαθητῶν· ἐξοδα 8 λίρ.

47. *Ἁγ. Κυριακῆς*. Οἰκογένειαι 130, ἐκκλησία Ἁγ. Κυριακῆ, ἱερεὺς 1, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 30 μαθητῶν· δαπάνη λίρ. 12.

48. *Ἀγινάτων*. Οἰκογένειαι 130, ἐκκλησία Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, ἱερεὺς 1, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 25 μαθητῶν· δαπάνη λίρ. 13.

49. *Κωνσταντινιάτων*. Οἰκογένειαι 80, ἐκκλησία Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, ἱερεὺς 1, Γραμματοδιδασκαλεῖον, μαθηταὶ 30· δαπάνη 15 λίρ.

50. *Χωρουδάς*. Οἰκογένειαι 70, ἐκκλησία Ἁγ. Παρασκευή, ἱερεὺς 1, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 18 μαθητῶν· ἐξοδα 12 λίρ.

51. *Πάσκι*. Οἰκογένειαι 200, ἐκκλησία Ἁγ. Τριάς, ἱερεῖς 2, Δημοτικὴ σχολὴ μεθ' 1 διδασκάλου καὶ 65 μαθητῶν, Νηπιαγωγεῖον μετὰ διδασκαλίσεως καὶ 30 νηπίων· δαπάνη 40 λιρῶν.—Τὰ 9 τελευταῖα χωρία, συνοικισθέντα ὑπὸ ποιμένων (πιστικῶν) ἐκ Μάνης καταγομένων ὀνομάζονται, *πιστικά*.

52. *Ἀχτὸς Πουνάρι*. Πολιτικῶς τὸ χωρίον τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑποδιοικήσεως Κερματτῆς, περιλαμβάνει δὲ 70 οἰκογενείας. Ἐχει ἐκκλησίαν Ἁγ. Παρασκευῆς καὶ Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 20 μαθητῶν· ἔτησίᾳ δαπάνη λίρ. 10.

53. *Ἀπολλωνιάδος*. Εἰς τὰ βορειοανατολικά τῆς Ἀρτυνίας, λίμνης ἐπὶ νησίδος συνεχομένης μετὰ τῆς ἀκτῆς διὰ γέφυρας, κεῖται ἡ Ἀπολλωνιάς. Πρὸ τοῦ εἰσελθωμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς νεωτέρας πόλεως, κρίνομεν καλὸν νὰ εἴπωμεν ἱστορικὰς τινὰς περὶ αὐτῆς πληροφορίας, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθημεν ἐν προηγουμένοις κεφαλαίοις νὰ περιλάβωμεν. Καὶ ἐν πρώτοις ἡ λίμνη Ἀρτυνία ἔχει 38 χιλιομέτρων περιφέρειαν, περιλαμβάνει δὲ ἐντὸς καὶ τινὰς νησίδας, εἰς τὴν μεγαλειτέραν τῶν ὁποίων ἱδρύεται ἡ πόλις Ἀπολλωνιάς. Ἡ λίμνη αὕτη χρησιμεύει ὡς πρώτη ἐκβολὴ τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ, ὅστις, εἰβάλλων ἐκ νότου, ἐκβάλλει πάλιν ἐκ βορρᾶ, ἵνα χυθῆ τέλος εἰς τὴν Προποντιδα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἀπολλωνιάδα, αὕτη φαίνεται λίαν ἀρχαία, ἀναγκασμένη εἰς τοὺς πρώτους ἑλληνικοὺς χρόνους· ἀφ' ἑνὸς τὸ ὄνομα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ πολλὰ εὐρεθέντα νομίσματα τῆς πόλεως, ἐνισχύουσιν ἐν ἡμῖν τὴν ἰδέαν ταύτην. Εἰς μίαν τῶν νήσων, αἰτινὲς εἰσὶν ἐν τῇ λίμνῃ, ὑπάρχουσι πρόδηλα τὰ ἴχνη τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς, ἥτοι προκυματὰ καὶ τείχη, ὁμοίως δὲ καὶ πολλαὶ ἐνεπίγραφοι πλάκες, πιθανὸν δὲ τὰ ὑπολειφθέντα ταῦτα εἶναι νὰ ἀνήκον εἰς ναὸν τινὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τῆς Ἀρτέμιδος, ὅστις πάντως ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὡς ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρακαλλὰ φαίνεται. Κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν ἡ Ἀπολλωνιάς ὑπήγετο εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Κυζίκου, ἐπὶ δὲ τῶν Βυζαντινῶν ἦτο ἐπισκοπὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν Μητρόπολιν Νικομηδείας. Ὁ Texier κατὰ τὸ 1835 καὶ τινὰ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐπὶ ὑδρογραφικῆ ἀποστολῇ διέπλευσε τὸν Ρυνδακόν, τὴν Ἀρτυνίαν λίμνην καὶ ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀπολλωνιάδα, ἀλλ' οὐδὲν εὗρεν ἐκεῖ ἄξιον λόγου· ἡ γέφυρα ἢ ἐνοῦσα τὴν νῆσον πρὸς τὴν ἀκτὴν ἦτο, λέγει, εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κωμοπόλεως οἰκτρὸν καὶ ἡ ἐκκλησία αὐτῆς πολὺ πενιχρὰ καὶ σχεδὸν καταλειμμένη. Ἐν τούτοις νῦν παρουσιάζει ἑτέραν ὄψιν· κατοικεῖται ὑπὸ 660 οἰκογενειῶν ὁμογενῶν, ἔχει δύο ναοὺς, τὸν Ἁγίου Γεώργιον καὶ τὸν τοῦ Προδρόμου, πρὸς δὲ 1 παρεκκλήσιον τὸν Ταξιάρχην Μιχαήλ, ἱερεῖς πέντε, ἐκπαιδευτήρια δὲ 1) Ἀστικὴν σχολὴν μετὰ 5 διδασκάλων καὶ 280 μαθητῶν, 2) Νηπιαγωγεῖον ἀρρένων μεθ' ἑνὸς διδα-

σκάλου καὶ 70 μαθητῶν καὶ 3) Νηπιοπαρθυναγωγείον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 130 κορασιῶν. Ἐτησίᾳ σχολικῆ δαπάνη λίρ. 250. Ἐν τῇ νησίδι Ἅγιος Κωνσταντῖνος σώζεται βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐν ᾗ καὶ μεγάλη πανήγυρις τελεῖται τὴν 21 Μαΐου.

54. **Ἀναχωρίον.** Τοῦ χωρίου τούτου, κατοικουμένου τὸ πλεῖστον ὑπὸ Μωαμεθανῶν, ἡ ὀρθόδοξος κοινότης ἀποτελεῖται ἐξ 60 οἰκογενειῶν. Ἐκκλησία Ἅγ. Γεώργιος, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετ' 60 μαθητῶν. Ἐτησίᾳ δαπάνη λίρ. 20.

55. **Δανσάρ.** Ἀποτελουμένη ἐξ 160 οἰκογενειῶν, ἔχει ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, 1 ἱερέα καὶ Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 50 μαθητῶν. Ἐξοδα 20 λίρ.

56. **Ταχταλίον.** Κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ χωρίον κατοικεῖται ὑπὸ Μωαμεθανῶν. Ἡ ἐλληνικὴ ὀρθόδοξος κοινότης αὐτοῦ ἀριθμεῖ 150 οἰκογενείας. Ἐκκλησίαν Ἁγίους Θεοδώρους, ἱερέα 1 καὶ Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 25 μαθητῶν. Δαπάνη λίρ. 18.

57. **Ἀϊλαισικίου.** Ἡ κοινότης αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ 190 οἰκογενειῶν. Ἐκκλησία Ἅγιος Δημήτριος, ἱερεὺς 1, Γραμματοδιδασκαλεῖον, ἐν ᾧ φοιτῶσι 50 μαθηταί. Σχολικὰ ἐξοδα λίρ. 18.

58. **Ἐἵνεσι.** Συνισταμένη ἐξ 120 οἰκογενειῶν. Ἐκκλησία Ἅγιος Γεώργιος, ἱερεὺς 1, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 30 μαθητῶν. Δαπάνη λίρ. 10.

59. **Κουβουκλίον.** Ἐξ οἰκογενειῶν 400 περίπου. Ἐκκλησία Ἅγιος Γεώργιος, ἱερεῖς 2, Σχολὴ δημοτικὴ μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 100 μαθητῶν, Νηπιαγωγείον μετὰ 1 διδασκαλίσης καὶ 60 νηπίων. Δαπάνη λίρ. 64.

60. **Χαιζή Ὀσμάν.** Ἡ κοινότης αὕτη ἀπετελέσθη ἐκ Λαζῶν ἀποικισάντων ἐκ τῆς ἐπαρχίας Νεοκαισαρείας. Οἰκογένειαι 100. Ἐκκλησία Ἅγιος Κωνσταντῖνος μετὰ 2 ἱερέων, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 60 μαθητῶν. Ἐτησίᾳ δαπάνη λίρ. 12.

61. **Ὀρεσίον.** Ἐξ ἀποίκων τῶν ἐπαρχιῶν Κολωνίας καὶ Νεοκαισαρείας ἀποτελουμένη, ἀριθμεῖ 36 οἰκογενείας. Ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως. Γραμματοδιδασκαλεῖον μετ' 1 διδασκάλου καὶ 30 μαθητῶν. Δαπάνη λίρ. 8.

62. **Σαρή Σοῦ.** Οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος ταύτης, ἀριθμούσης 40 οἰκογενείας, ἤλθον ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Χελδείας καὶ Νεοκαισαρείας. Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου. Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 15 μαθητῶν. Ἐξοδα λίραι 10.

63. **Καρπούζ Πιονάρ.** Οἰκογένειαι 25, ἐλθοῦσαι ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀμισσοῦ. Ἐκκλησία Ἅγιος Δημήτριος. Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 13 μαθητῶν. Δαπάνη λίρ. 8.

64. **Κίρκ Χαρμάν.** Ἀποικοὶ ἐκ Τραπεζοῦντος. Οἰκογένειαι 47. Ἐκκλησία Ἅγιος Κωνσταντῖνος, ἱερεὺς 1. Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 20 μαθητῶν. Ἐξοδα λίραι 8.

III ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

Ἐκτὴ τὴν τάξιν μεταξὺ τῶν Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἔρχεται ἡ τῆς Νικαίας. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 19 ὀρθοδόξων Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἔδρα δ' αὐτῆς εἶναι ἡ Κίος· ἡμεῖς ἐν τούτοις, σεβασμοῦ ἕνεκεν πρὸς τὴν ἔνδοξον τῶν Συνόδων πόλιν, ἀρχόμεθα τῆς περιγραφῆς τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἀπὸ τῆς κοινότητος τῆς

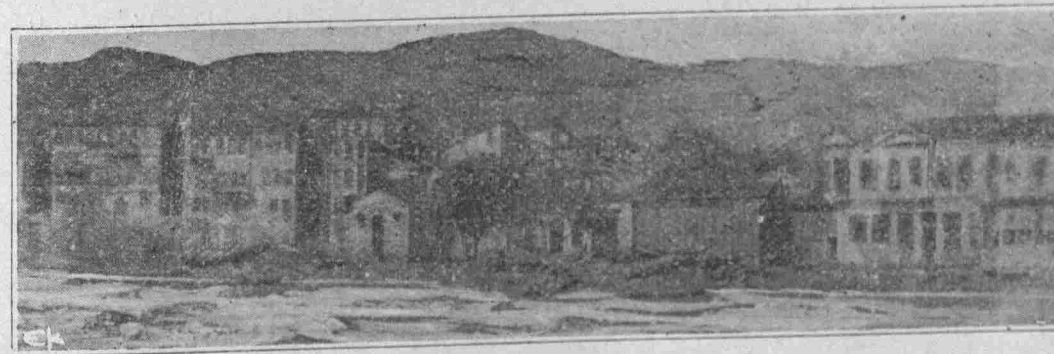
1. **Νικαίας.** Περὶ τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ ἱστορικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀρκούντως ὠμιλήσαμεν· ἤδη ἐναπόκειται ἡμῖν, ὅπως ἀναφέρωμεν περὶ τῆς σημερινῆς αὐτῆς καταστάσεως. Ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο θέλομεν πράξει οὐχὶ ἀπόνως· ἡ γραφὴ αὕτη, ἣτις περὶ Νικαίας ἐχάραξε γραμμὰς δόξης καὶ λάμπσεως, μόλις σύρεται ἐπὶ τοῦ χάρτου προκειμένου νὰ περιγράψῃ τὴν σημερινὴν Νικαίαν, τὸ ταπεινὸν Ἴζνικ, τὸ πενιχρὸν χωρίον, ὅπερ σώζεται ἐπὶ τῶν ἀρχαίων λειψάνων. Εἰς τὰ μέρη, ἐνθα ὑψοῦντο καλλιμάρμαρα μέγαρα καὶ ἀνάκτορα, μόλις μία πτωχὴ ἀγροτικὴ προβάλλει καλύβη, οἱ κῆποι τῶν μορεῶν ἀντικατέστησαν τὰ οἰκοδομήματα τῶν Συνόδων, εἰς δὲ τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων ἀγορῶν καὶ γυμνασίων ἀγροὶ ἀπλοῦνται ἐκτεταμένοι, οἵτινες ὑπὸ τὸ ἄροτρον τοῦ γεωργοῦ ἢ τὴν σκαπάνην τοῦ σκαφέως ἀναδίδουσι μόνον τὴν δρόσον τῶν ἀναμνήσεων. Νῦν ἡ Νικαία ἀριθμεῖ περὶ τὰς 500 οἰκογενείας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 400 περίπου εἶναι Μωαμεθανικαί· διοικητικῶς εἶναι ἔδρα δήμου (ναχιέ), ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ὑποδιοικήσεως Γενι Σεχίρ, ὑπαγομένου καὶ τούτου εἰς τὸ σαντζάκιον Ἐρτογρούλ (Βιλετζικ), ἀνήκοντος τῷ νομῷ Πρού-

σης. Διοικητικά γραφεία υπάρχουν τὸ τοῦ μαιδύρη, τοῦ ἱεροδικαστοῦ, τοῦ κτηματολογίου, τοῦ ἐπὶ τῶν φόρων, τὸ τῆς ἀστυνομίας μεθ' ἑνὸς ὑπαστυνόμου καὶ ἑνὸς ὑπαξιωματικοῦ τῆς χωροφυλακῆς καὶ τινῶν χωροφυλάκων. Ἔχει ἐπίσης δημαρχίαν (μπελετιέ), ἀρκούντως πλουσίαν διὰ τὸν τόπον, ἔχουσαν ἐτήσιαν πρόσοδον 30.000 γροσίων. Ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ ὑπάρχει καὶ γραφεῖον τοῦ Δημοσίου Χρέους καὶ τοῦ Μνησιωπώλου τῶν Κωνων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1896 λειτουργεῖ λίαν ἐπιφελῶς διὰ τὸν τόπον καὶ ἐμπυρὶκὸν πρακτορεῖον τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολῆς, ὅπερ παρέχει πλείστα ὄσας εὐκολίας περὶ τὴν ἐξαγωγήν τῶν προϊόντων τοῦ τόπου εἰς τε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ ἐσωτερικόν. Ὁ δῆμος Ἴζνικ περιλαμβάνει 56 χωριά, ὧν 5 μὲν εἶναι ἑλληνικά—τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νικομηδείας ὑπ' ἀριθμὸν 60—64 μνημονευθέντα—1 ἀρμενικὸν καὶ τὰ λοιπὰ μωαμεθανικά. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ δήμου (20,000) καταγίνεται εἰς τὴν σιροτροφίαν, γεωργίαν, κηπουρικὴν, ἀμπελοφυλακίαν, ἐλαιοπαραγωγήν, ἅτινα θαυμασίως ὑποβοηθοῦνται ὑπὸ τοῦ λίαν γονίμου τῆς χώρας ἐδάφους. Ἐκτὸς τούτου ἔχει καὶ ἄφθονον ἀλιεῖαν ἐκ τῆς λίμνης, ἐν ἣ ἀλιεύονται κυπρίνοι, κέφαλοι, γλανίδες καὶ πολλῶν εἰδῶν μικρότεροι ἰχθύες, ὧν τινες ζηραινόμενοι ἀποστέλλονται εἰς Κων/πολιν, οἱ δὲ λοιποὶ παραδίδονται εἰς ἐπιτόπιον κατανάλωσιν. Ἡ Νίκαια, ὧν καὶ ἀλλαγῆς εἶπομεν, δὲν συνδέεται διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἣ δὲ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται διὰ τῶν ἐξῆς ἀμαξιτῶν ὁδῶν: Νικαίας-Γενί Σεχίρ-Προύτης (79 χιλιόμετρα), Νικαίας-Γιάλοβας (10 ὥραι), Νικαίας-Μέκετζε τοῦ πλησιέστερου σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ (30 χιλιόμετρα). Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κλίμα τοῦ τόπου, τοῦτο ἀδίκως ἴσως κατηγορεῖται, διότι ἡ θερμοκρασία οὐδέποτε ἀνέρχεται ἐν καιρῷ θέρους τοὺς 30° β. θμούς, ἐν ὧρα δὲ χειμῶνος φθάνει μόνον μέχρι 5°, ἣ δὲ τοποθεσία αὐτῆς εἶναι γραφικὴ καὶ ὡραία. Ἐν τούτοις ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὑποβιβάζει τὸ κλίμα, εἶναι τὰ ἐκ πλημμυρίδων τῆς λίμνης προερχόμενα ἔλη, ἅτινα ἄ, διὰ καταλλήλων φροντίδων ἀποξηρανθῶσι, τότε ἡ Νίκαια θὰ συγκεντρῶνῃ ἐν αὐτῇ ὅλους τοὺς ὑγιεινοὺς ὄρους τοὺς ἀπαιτούμενους πρὸς τέρπην καὶ εὐάρεστον διαμονήν. Τὴν Νικαίαν ἐπισκέπτονται ἐτησίως περὶ τοὺς 200 περιηγηταί, ἐλκόμενοι ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τῆς χώρας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀποκειμένων ἀρχαιολογικῶν μνημείων. Μεταξὺ τῶν περιηγητῶν τούτων πρώτη θέσιν κατέχουσιν οἱ Γάλλοι καὶ Γερμανοί, τὴν τελευταίαν δὲ... οἱ ἡμέτεροι. Ἡ ἐν Νικαίᾳ ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ

κοινότης, ἀριθμοῦσα 110 περίπου οἰκογενείας, κατοικεῖ εἰς τὴν πρὸς τὰ μεσημβρινὰ τεῖχη πλευρὰν τῆς πόλεως, ἐκκλησιάζεται δὲ εἰς αὐτὸν τὸν ἐνδοξὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως, ὃν εἶδομεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν. Ἔχει 1 ἱερέα καὶ Δημοτικὴν Σχολὴν μετὰ Νησιοπαρθεναγωγείου, ἐν οἷς διδάσκουσιν 1 διδάσκαλος καὶ 2 διδασκάλισται· φοιτῶσι δὲ 35 ἄρρενα μετ' ἰσαριθμῶν θηλέων. Τα πρὸς διατήρησιν τῶν σχολῶν ἐξοδα, ἀνερχόμενα εἰς 80 λίρας, λαμβάνονται ἐκ τῶν πλουσίων προσόδων τῆς ἐκκλησίας. Ἐτησίως τελεῖται θρησκευτικὴ πανήγυρις κατὰ τὴν 15 Αὐγούστου, τε πολὺ πλῆθος ὀρθοδόξων ἐκ τῶν περιχώρων συρρέει.

2. Κίου. Περὶ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς πρὸς τοῖς ρηθεῖσι θὰ λάβωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσωμεν ἔτι, ἐπιστρέφοντες ἐκ Β.θυνίας

ΒΙΘΥΝΙΑ

ΚΙΟΣ

εἰς β.θυνίους. Νῦν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ νομίζω ὅτι δύναται νὰ εἰσδύσωσι μερικαὶ στατιστικαὶ πληροφορίες, αἵτινες, ὅσονδήποτε ξηραὶ καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι εἶναι, ἔχουσι τὸ προσὸν ὅτι λαλοῦσι σαφέστερον καὶ πειστικώτερον περὶ τῆς ἀληθοῦς εὐημερίας τῆς πόλεως. Ἡ Κίος ἀριθμεῖ ὅλκον πληθυσμὸν 8,000 κατοίκων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 7,500, κατανεμόμεναι εἰς 1560 οἰκογενείας ἀποτελοῦσι τὴν ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν κοινότητα. Ἡ πόλις, ἰδρυμένη ἐπὶ εὐφόρου ἐδάφους καὶ εἰς τοποθεσίαν λίαν πρὸςφορον διὰ τὸ ἐμπόριον, συγκεντρώνει μεγάλην παραγωγικὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν, ἣτις τὰ μάλιστα ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιχειρηματικότητος καὶ φιλοπονίας τῶν κατοίκων. Τὰ προϊόντα τῆς Κίου δύναται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρία εἶδη· κουκούλια, ἐλαίας καὶ ἰχθύς, ἐκ

τῶν ὁποίων τὰ δύο πρῶτα προσδίδουσι τὴν μεγαλειτέραν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως κίνησιν.

Ὁ μεταξόσπορος ἐνταῦθα καλλιεργεῖται κατὰ μέγα μέρος πρὸς ἀναπαραγωγὴν, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ προϊόντος πωλεῖται εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Δημοσίου Χρέους πρὸς μεταξουργίαν. Ἐτησίως πωλοῦνται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον 110—130 χιλιάδες χιλιογράμμων ξηρῶν κουκουλίων, διὰ δὲ τὴν σποροποιίαν, δι' ἣν ὑπάρχουσι περὶ τὰ 15 μεγάλα σκωληκοτροφεῖα καὶ 25 μικρότερα, ἄνω τῶν 75,000 χιλιογράμμων. Οἱ ἐτησίως παραγόμενοι μεταξόσποροι ἀνέρχονται εἰς 250,000 κυτία τῶν 25 γραμμαρίων ἕκαστον, ἔχουσι δὲ μέρη καταναλώσεως ἐκτὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὴν Περσίαν (μὲ κέντρον τὸ Ρέστ), τὸν Καύκασον, τὸ Τουρκεστάν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἴνα δὲ δειχθῆ ἡ καλὴ ποιότητος καὶ ἡ ἐκ ταύτης φήμη τῶν μεταξόσπορων τῆς Κίου, ἀναφέρομεν ὅτι λίαν ἐπιτυχῶς οὗτοι συναγωνίζονται πρὸς τοὺς καλλιτέρους εὐρωπαϊκούς, οὓς ἐκ πολλῶν ἀγορῶν ἐξετόπισαν.

Ἡ ἐλαία ὁμοίως καλλιεργεῖται ἐν Κίῳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ παραλίᾳ τοῦ Κιαννοῦ κόλπου, τοῦ δὲ προϊόντος μέρος μὲν προορίζεται διὰ παραγωγὴν ἐλαίου, μέρος δὲ διὰ βρώσιν, ἐπειδὴ δὲ ἡ ποιότητος τῶν ἐλαίων τῆς Κίου εἶναι ἐκλεκτή, διὰ τοῦτο ἐξάγονται εἰς λίαν μεγάλας ποσότητας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ δὴ εἰς Ρουμανίαν, Ρωσίαν, Βουλγαρίαν καὶ Αἴγυπτον, ἐνθα καὶ πολὺ ζητοῦνται. Καὶ ἡ ἀλιεῖα εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸ προϊόν αὐτῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προορίζεται δι' ἐπιτοπίαν κατανάλωσιν, ἐξαγομένων μόνον τῶν ξηρῶν ἰχθύων. Συναφῆς τῇ ὅλῃ παραγωγῇ εἶναι ἡ λιμενικὴ καὶ ἡ λοιπὴ βιομηχανικὴ κίνησις· τὴν συγκοινωνίαν τοῦ λιμένος Κίου ἐξυπηρετοῦσι τὰ ἀτμόπλοια τῆς Μαχσουσὲ καὶ Δεστούνη, ἐκτὸς τῶν ἐκτάκτως τὸν λιμένα ἐπισκεπτομένων ἀτμόπλοιων καὶ πολλῶν ἰστιοφόρων, εἰς δὲ τὴν βιομηχανίαν τοῦ τόπου πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὰ δύο μεταξοκλωστήρια, τὰ σαπυνοποιεῖα, τὰ βαρελοποιεῖα, τὰ ἐλαιοτριβεῖα καὶ τὰ κυτιοποιεῖα, ἅτινα πολλὰς ἐργάτιδας χεῖρας ἀπασχολοῦσιν. Ἀλλὰ καὶ διακομιστικὸν ἐμπόριον ἔχει ἡ Κίος, διότι ἐξάγει μὲν χρώμιον εἰς Γερμανίαν καὶ Γαλίαν, εἰσάγει δὲ διὰ τὰ μεσόγεια ὄλα τὰ εἶδη τῶν ἀποικιακῶν καὶ τροφίμων. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο πάντων τῶν προαναφερομένων εἰδῶν διεξάγεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Κίων, τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν Μωαμεθανῶν ἀπυρολογημένων ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰς δημοσίας θέσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν

γεωργίαν καὶ κηπουρικὴν. Συπέπεια τῆς οικονομικῆς αὐτῆς εὐρωστίας τοῦ τόπου ἔρχεται καὶ ἡ πνευματικὴ εὐεξία τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς κοινότητος. Αὕτη διατηρεῖ πέντε ναοὺς, ὧν τρεῖς ἐν τῇ πόλει· τῆς Ὁδηγητρίας, τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου καὶ τῆς Θεοτόκου, δύο δὲ ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐνθα τὸ νεκροταφεῖον, καὶ τὴν μονὴν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ. Εἰς τοὺς ναοὺς τούτους τελετοῦντο εἰς ἑπτὰ ἱερεῖς μεθ' ἑνὸς διακόνου. Σχολεῖα κοινοτικά εἰσι· 1) τὸ Ἀρρεναγωγεῖον, ἥτοι ἀστικὴ σχολὴ μετὰ 6 διδασκάλων καὶ 250 μαθητῶν· ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ θὰ προσεθῆ ἰδιαιτέρον τμήμα, Ζηφειρίδιον (ἐκ τοῦ μεγάλου δωρητοῦ Ζηφειρίου) πρακτικῶν γνώσεων, ἐν ᾧ οἱ μαθηταὶ θὰ λαμβάνωσι πρὸς ταῖς θεωρητικαῖς καὶ γνώσεις ἐμπορίου, λογιστικῆς καὶ ξένων γλωσσῶν, 2) τὸ Παρθενναγωγεῖον μετὰ 4 διδασκαλισσῶν καὶ 230 μαθητριῶν καὶ 3) τὸ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 240 νηπίων. Τὸ Νηπιαγωγεῖον καὶ Παρθενναγωγεῖον στεγάζονται εἰς ὠραῖον, κομψὸν καὶ καθ' ὄλα ὑγιεινὸν κτίριον παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ὁδηγητρίας. Αἱ ἐτήσιαι σχολικαὶ δαπάναι ἀνέρχονται εἰς 800 καὶ ἐπέκεινα λίρας. Ἐν Κίῳ λίαν ἐπωφελῶς λειτουργεῖ καὶ παιδονομικὴ ἐν ταῖς ὁδοῖς ὑπηρεσία, δι' ἣς ἐπιβλέπεται ἡ διαγωγή καὶ συμπεριφορὰ τῶν παιδῶν οὐ μόνον τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγυιοπαιδῶν, περιττὸν δὲ εἶναι νὰ εἴπωμεν ὅπως ἀγαθῶν πρόξενος καθίσταται. Εἴθε τὸ σύστημα τοῦτο καὶ αἱ λοιπαὶ ἡμῶν κοινότητες ν' ἀκολουθήσωσιν. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουσι προσέτι καὶ 4 σωματεῖα, ἅτινα λίαν εὐεργετικῶς δρῶσι· α') Φιλεκπαιδευτικὴ ἀδελφότης, β') Φιλόπτωχος ἀδελφότης τῶν Κυριῶν, γ') Ἀδελφότης Ἁγίου Γεωργίου καὶ δ') Μουσικογυμναστικὸς Σύλλογος. Ἁγιάσματα καὶ παρεκκλήσιά εἰσι τὰ ἐξῆς· τῆς Ἀναλήψεως, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, Ἁγία, Ἁγιος Κωνσταντῖνος καὶ Ἁγιος Ἰωάννης.

Ὡς ἐν προηγουμένοις ἀνεφέρομεν, ἡ Μητρόπολις τῆς Νικαίας ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μετεφέρθη ἐν Κίῳ διὰ τὴν παρακμὴν τῆς Νικαίας ἀφ' ἑνὸς καὶ διὰ τὴν ἐν Κίῳ ὑπάρχουσαν μεγάλην ὀρθόδοξον Κοινότητα ἀφ' ἑτέρου, ἐπισκεπτομένου τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτοῦ ἅπαξ μόνον τοῦ εἰσὸς τὴν ἱστορικὴν πόλιν. Τὸ μέτρον βεβίως τῆς μεταφορᾶς τῆς ἑδρας καὶ ἐπιβεβλημένον ἦτο καὶ συνετὸν, νομίζομεν ὁμῶς ὅτι ἠδύναντο νῦν οἱ κατὰ καιροὺς Μητροπολίται διαρκεστέραν νὰ ποιῶσι τὴν ἐν Νικαίᾳ διατριβὴν αὐτῶν, προσεβιδόντες διὰ τῆς παρουσίας των κάποιαν ἀκτίνα παρφημένου μεγαλείου εἰς τὴν ἱστο-

ρικὴν ταύτην πόλιν, τοσούτω μᾶλλον, ὅτε οἱ λόγοι οἱ ἐπιβάλλοντες τὴν ἐκεῖθεν ἀπομάκρυνσιν τῆς Μητροπόλεως δὲν ὑπάρχουσιν εὐτυχῶς πλέον. Ἡδὴ τῆς Μητροπόλεως προϊστάται ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δραστήριος, ὁ ἀπὸ Χίου ἔλκων τὸ γένος Ἰερώνυμος Γοργίας, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1903 διέπει τὰς τύχας τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὸ δεύτερον, χρηματίσας Μητροπολίτης ταύτης καὶ ἐπὶ μίαν ἔτι πενταετίαν κατὰ τὸ 1890-95· ὡς βοηθὸν αὐτοῦ ἔχει τὸν ἐπίσκοπον Ἀμφιπόλεως κ. Εὐγένιον, ὅστις μετ' ἀόκνου ζήλου ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς προόδου τῆς ἐπαρχίας ἐργάζεται.

3. **Παπουτσὰκ Δερβέντ.** Εἰς ἀπόστασιν 2 ὥρων ἀπὸ τῆς Νικαίας εἶναι τὸ χωρίον Παπουτσὰκ Δερβέντ, ὅπερ διοικητικῶς ἐξαρτᾶται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τῆς ὑποδιοικήσεως Γενί-Σελίρ. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, ἅπαντες ἑλληνορθόδοξοι, ἀποτελοῦσι κοινότητα ἐκ 250 οἰκογενειῶν, διατηροῦσι δὲ ἐκκλησίαν μεθ' ἐνὸς ἱερέως, Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 70 μαθητῶν καὶ ἐνὸς διδασκάλου, προσέτι δὲ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 35 μαθητριῶν, διδασκομένων ὑπὸ μιᾶς διδασκαλίσης. Ἐτησίᾳ σχολικὴ δαπάνη λίρ. 50.

4. **Πέλιας.** Οἰκογένειαι 250. Ἔχει μίαν Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 370 μαθητῶν, πρὸς δὲ Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ διδασκαλίσης καὶ 35 νηπίων.

5. **Ἀσάνιοϊ.** Οἰκογένειαι 260. Διατηρεῖ Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 2 διδασκάλους καὶ 70 μαθητᾶς. Νηπιαγωγεῖον μετὰ διδασκαλίσης καὶ 40 νηπίων.

6. **Κρουπλίων.** Οἰκογένειαι 800. Ἔχει Ἀστικὴν σχολὴν μετὰ 5 διδασκάλων καὶ 450 μαθητῶν, Παρθεναγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 50 μαθητριῶν καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλίσας καὶ 260 νήπια.

7. **Πάσκιοϊ.** Οἰκογένειαι 200, διατηροῦσαι Δημοτικὴν σχολὴν μεθ' ἐνὸς διδασκάλου καὶ 85 μαθητῶν καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ διδασκαλίσης καὶ 70 νηπίων.

8. **Κιζιλ Καγιά.** Οἰκογένειαι 90. Σχολὴ δημοτικὴ μεθ' ἐνὸς διδασκάλου καὶ 35 μαθητῶν.

9. **Ἀχτισὲ Σελήρ.** Οἰκογένειαι 85. Ἔχει Δημοτικὴν σχολὴν μεθ' ἐνὸς διδασκάλου καὶ 40 μαθητῶν.

10. **Βεζιρ Χάν.** Οἰκογένειαι 130. Δημοτικὴ σχολὴ μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 60 μαθητῶν· Νηπιαγωγεῖον μετὰ διδασκαλίσης καὶ 45 νηπίων.

11. **Σουσίον.** Οἰκογένειαι 240, συντηροῦσαι Ἀστικὴν σχολὴν, ἐν ἧ φοιτῶτιν 110 μαθηταί, διδασκόμενοι ὑπὸ 3 διδασκάλων, πρὸς δὲ Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 60 μαθητριῶν καὶ νηπίων.

12. **Δεύκης.** Οἰκογένειαι 300, διατηροῦσαι Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 2 διδασκάλους καὶ 100 μαθητᾶς, πρὸς δὲ Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 45 νηπίων.

13. **Χουδίον.** Οἰκογένειαι 430. Δημοτικὴ σχολὴ μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 200 μαθητῶν καὶ Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ διδασκαλίσης καὶ 120 νηπίων.

14. **Μιχαλητοῖον.** Οἰκογένειαι 390. Ἔχει 2 Δημοτικὰς σχολὰς καὶ 2 Νηπιοπαρθεναγωγεῖα, μαθητᾶς 110, μαθητριάς καὶ νήπια 100.

15. **Λωπαδίον.** Οἰκογένειαι 65. Δημοτικὴ σχολὴ μεθ' ἐνὸς διδασκάλου καὶ 30 μαθητῶν.

16. **Κερμασιῆς.** Οἰκογένειαι 130, διατηροῦσαι Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 60 μαθητῶν, Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ διδασκαλίσης καὶ 50 νηπίων.

17. **Κουμκισαγῆς.** Οἰκογένειαι 45. Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 30 μαθητῶν.

18. **Ἀζατζῆ.** Οἰκογένειαι 30. Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 20 μαθητῶν.

19. **Ὀρτάκιοϊ.** Οἰκογένειαι 850. Ἀστικὴ σχολὴ μετὰ 5 διδασκάλων καὶ 380 μαθητῶν. Παρθεναγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 60 μαθητριῶν καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 3 διδασκαλισσῶν καὶ 370 νηπίων.

IV ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ

Ἀμέσως μετὰ τὴν τῆς Νικαίας καὶ συνεπῶς ἐβδόμη τὴν τάξιν ἔρχεται ἡ Μητρόπολις Χαλκηδόνος, ἣτις εἶναι τρίτη ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Βιθυνικῶν Μητροπόλεων. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἀριθμεῖ τριάκοντα τρεῖς κοινότητες, τὰς ἐξῆς·

1. **Χαλκηδόνος.** Ἡ σημερινὴ Χαλκηδὼν (Καδίκιοϊ) κεῖται ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀρχαίας. Καίτοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀνεφέρομεν ἱστορικά

τινα περὶ αὐτῆς, ἐν τούτοις δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον ὅπως συμπληρώσωμεν ἐκεῖνα, πρὸ τοῦ προβῶμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς συγχρόνου κοινότητος. Ἡ Χαλκηδὼν εἶδομεν ὅτι ἐκτίσθη τὸν Ζ' π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἀρχία, ὅστις διηύθυνεν ἀποικίαν τῶν Μεγαρέων, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομά της αὐτὸ ἐκ τοῦ παρ' αὐτὴν ρέοντος ποταμοῦ Χαλκῆτου. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ πόλις αὕτη ἐφημιζετο διὰ τὸ ἐν αὐτῇ περίφημον τοῦ Ἀπόλλωνος μαντεῖον. Ἡ Χαλκηδὼν εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ Βυζαντίου κατὰ 17 ἔτη ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι χρησμός τις, ζητηθεὶς ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Βυζαντίου, ἐκάλεσε τὴν Χαλκηδὼνα Τυφλούπολιν, ὑπαιτισσόμενος τὴν κακὴν ἐκλογὴν, τὴν ὁποῖαν ἔκαμον οἱ πρῶτοι κάτοικοι αὐτῆς, παριδόντες τὴν ὠραίαν τοῦ Βυζαντίου τοποθεσίαν. Ἐν τούτοις, χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ ἐπιχειρήσωμεν ἀναίρεσιν τῆς ἐν τῷ χρησμῷ ἐκείνῳ μνημονευομένης ἰδέας, σημειοῦμεν ὅτι οἱ πρῶτοι τῆς Χαλκηδόνος οἰκιστὰς οὐ μόνον τυφλοὶ δὲν ἦσαν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίνου ἄξιοι δύνανται νὰ κριθῶσι διὰ τὰ καλλιτεχνικὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον, ἅτινα καὶ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς τοποθεσίας τῆς πολέως των ἐξεδήλωσαν· διότι δὲν εἶναι τόσον τερπνὸν νὰ εἶναι τις ὠραίος, ὅσον τὸ νὰ ἔχη ἔναντί του καὶ ν' ἀποθαυμάζῃ . . . ὠραίαν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου ἢ Χαλκηδὼν ὑπετάγη εἰς τοὺς Πέρσας διὰ τοῦ στρατηγοῦ Φαρναβάζου, ὅστις ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν· κατὰ τὸν πόλεμον δὲ τοῦ Προυσία πρὸς τὸ Βυζάντιον, οἱ Αἰτωλοὶ κατέλαβον καὶ τὴν Χαλκηδὼνα. Ὁ Ἀλκιβιάδης κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐπολιόρκησεν αὐτὴν καὶ κατεκρήμνισε μέρος τοῦ τείχους, ὅπερ μετέπειτα ἀνφοδομήθη. Σπουδαῖαι μάχαι ἐγένοντο ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατὰ τοὺς Μιθριδατικούς πολέμους μεταξὺ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου καὶ τοῦ ῥωμαίου πραιτορος Αὐρηλίου Κόττα. Ἐν τούτοις τὴν φοβερωτέραν καταστροφὴν ἢ Χαλκηδὼν ὑπέστη κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Σκυθῶν, περὶ ἧς ἐν τοῖς προηγούμενοις ἐμνημονεύσαμεν. Μεθ' ὅλα ὁμως ταῦτα ἢ Χαλκηδὼν ὀλίγα ἔτη ὕστερον ἐγνώρισε νέαν ἀκμὴν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἐπὶ ὠραίας καὶ περιόπτου θέσεως κτίζεται ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, ἐν τῷ ὁποίῳ συνεκροτήθη μετέπειτα ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Ὑπάρχει ἰδέα ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη ὠκεδομήθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμελίων καὶ διὰ τοῦ ἰδίου ὑλικοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, ὅστις ὑπῆρχεν ὁμοίως ἐν Χαλκηδόνι, ἀλλὰ τοῦτο εἰσέτι δὲν ἐξηκριβώθη. Ἡ λαμπρότης ὁμως τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ θαυματουργὸς φήμη τῶν ἐν αὐτῇ ἀποκειμένων ἁγίων λειψάνων, συνετέλουν τὰ μέγιστα ὅπως πολλοὶ συρρέωσιν

εἰς Χαλκηδὼνα. Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ὁ Εὐάγριος γράφει· «Ἀπόκισται δὲ τοῦ Βοσπόρου σταδίοις οὐ πλείουσι δύο, ἐν τινι τῶν εὐφυῶν ἰδρυμένος χωρίων, ἡρέμα προσάντει, ὥστε τοὺς περιπάτους ἀνεπαισθήτους εἶναι τοῖς εἰς τὸν ναὸν ἀπιούσι τῆς Μάρτυρος ἑξαπίνης τε καὶ μετεώρους εἶναι εἴσω τῶν ἀνακτόρων γενομένους· ὥστε τὰς ὄψεις ἐκχέοντας ἐκ περιωπῆς, ἅπαντα θεωρεῖν τὰ ὑπεστρωμένα πεδία ὁμαλὰ καὶ ὕπτια, τῇ πῶς χλοάζοντα, ληλοῖς τε κυμαίνόμενα καὶ παντοδαπῶν δένδρων τῇ θέᾳ ὠραϊζόμενα, ὄρη τε λάσια, ἐς ὕψος εὐπρεπῶς μετεωριζόμενά τε καὶ κυρτούμενα. Ἀτὰρ καὶ πελάγη διάφορα τὰ μὲν τῇ γαλήνῃ πορφυρούμενα, καὶ ταῖς ἀκταῖς προσπαιζοντα ἡδύτι καὶ ἡμερον· τὰ δὲ, παφλάζοντά τε καὶ τοῖς κύμασιν ἀγριαίνοντα, κάχληκας τε καὶ φυκία καὶ τῶν ὄστρακοδέρμων τὰ κουφότερα μετὰ τῆς ἀντανεκλάσεως τῶν κυμάτων αὐτῆς ἀναβράζοντα. Ἀντικρὺ δὲ τῆς Κωνσταντίνου τὸ τέμενος, ὥστε τῇ θέᾳ τῆς τοσαύτης πόλεως τὸν ναὸν ὠραϊζεσθαι Εἴσω δὲ τοῦ θόλου πρὸς τὰ ἑῷα εὐπρεπῆς ἐστὶ σηκὸς ἐνθα τὰ τῆς Μάρτυρος ἀπόκειται λείψαν, ἐν τινι σωρῷ τῶν ἐπιμήκων, ἦν μακρὰν ἐνιοὶ καλοῦσιν, ἐξ ἀργύρου εὖ μάλα καλῶς ἡσκημένη». Οὐχ ἦτον λαμπρὰ ἦτο καὶ ἡ ἐσωτερικὴ διακόσμησις τοῦ ναοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶχον συγκεντρωθῆ πολλὰ ἔργα τέχνης περισπουδάστου· ψηφιδωτά, ἀνάγλυφα καὶ εἰκόνες· μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων πρέπει νὰ καταλέξωμεν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀμασειᾶς Ἀστερίου περιγραφομένην μεγάλην εἰκόνα, παριστῶσαν τὴν δίκην, τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον τῆς Μάρτυρος. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἦτο ἐπὶ λινοῦ ὑφάσματος δι' ἐγκαυστικῆς τέχνης λίαν δεξιῶς ἐργασμένη, ἀνῆκε δηλαδὴ εἰς τὴν τάξιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἧς δὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν μνημεῖα. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκ τοῦ ναοῦ ἐκείνου ἔμεινέ τι, μέχρι τῶν θεμελίων ἀνασκαφέντος καὶ τῆς ὕλης αὐτοῦ ἐν Βυζαντίῳ μετενεχθείσης πρὸς διακόσμησιν τοῦ περικαλλοῦς τεμένους Σουλεῦμανιέ. Ἡ Χαλκηδὼν ἐπίσης ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐκοσμεῖτο καὶ διὰ θαυμασίων ἀνακτόρων καὶ ἐπαύλεων· ἐν αὐτῇ ὁ Ρουφῖνος, ὁ ἐπὶ Ἀρκαδίου πρωθυπουργός, εἶχεν οἰκοδομήσει ἄπειρα κτίρια, ἐν οἷς καὶ πολυτελεῖ ἐκκλησίαν εἰς μνήμην Πέτρου καὶ Παύλου. Ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἡραίου ἰδρυντο τὰ ἀνάκτορα Θεοδοσίου· ἐκεῖ ὑπῆρχεν ὁ λιμὴν τοῦ Εὐτροπίου, ἐκεῖ ἦσαν τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Βάσσης καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου· ἐκεῖ εὕρισκοντο ἡ κρήνη Ἀζαριτίκ καὶ ἡ τοῦ Ἐρμαγώρα· ἐκεῖ τέλος ὄλοι οἱ αὐτο-

κράτορες τῆς Κων/πόλεως εὐηρεστοῦντο κάτι νὰ οἰκοδομῶσι πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως ἢ ἀνάμνησιν. Ἄλλ' ἢ τοιαύτη λαμπρότης δὲν ἦτο ἄμοιρος καὶ καταστροφῶν. Εἰς ἐκάστην ἐφοδον, ἣτις ἐξ Ἀνατολῶν ἐγένετο κατὰ τῆς Κων/πόλεως ἢ Χαλκηδῶν ὑφίστατο οὐκ ὀλίγας φθοράς καὶ λεηλασίας· ἀλλὰ περὶ αὐτῶν ὠμιλήσαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὥστε κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐπανέλθωμεν. Νῦν ἢ Χαλκηδῶν μετὰ μακρὰν νάρκην ἀνθεῖ καὶ ναὶ μὲν οὐδὲν τῶν ἀρχαίων ἀνακτόρων καὶ οὐδεμίαν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἀρχαιότητος ὑφούται μέχρι σήμερον, ἐν τούτοις τὰς θέσεις αὐτῶν κατέλαβον ἄλλαι. Ἡ σύγχρονος πόλις κατοικεῖται ὑπὸ 50,000 κατοίκων, ὧν 20,000 ὁμογενεῖς, οἵτινες, κτανεμόμενοι εἰς 4,500 οικογενείας, ἀποτελοῦσι τὴν ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κοινότητα. Ἡ κοινότης αὕτη διαπρέπει μεταξὺ πασῶν τῶν Βιθυνικῶν κοινοτήτων. Ἔχει 4 ναοὺς· τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, νεώτερον ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου πιθανῶς ἰδρυμένον, τῆς Ἁγίας Τριάδος, νεόδμητον καὶ πολυτελεῖ, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου. Τὰ σχολεῖα τῆς κοινότητός εἰσι· 1) Ἀστικὴ ἐπτάτακτος σχολὴ μετ' 9 διδασκάλων καὶ 300 μαθητῶν, 2) ἐπτάτακτον Παρθεναγωγεῖον μετὰ 12 διδασκαλισσῶν καὶ 300 περίπου μαθητριῶν, 3) Δημοτικὴ σχολὴ ἀρρένων μετὰ 50 μαθητῶν καὶ ἐνὸς διδασκάλου καὶ 4) Δημοτικὴ σχολὴ θηλέων μετὰ 2 νηπιαγωγῶν καὶ 100 νηπίων. Ἐτησίως διὰ τὰ σχολεῖα ταῦτα δαπανῶνται περὶ τὰς 1300 λίραι Τουρκίας. Ἐν τῇ αὐτῇ κοινότητι λειτουργοῦσιν εὐδοκίμως πολλὰ σωματεῖα, ἐν οἷς «Φιλεπικιδευτικὴ ἀδελφότης», «Φιλόπτωχος ἀδελφότης τῶν Κυριῶν» καὶ ἄλλα.

Τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος προϊσταται νῦν ἀπὸ τοῦ 1897 ὁ ἀπὸ Ρόδου καὶ Ἡρακλείας Γερμανός, ὁ σεβαστός ἐκεῖνος ἱεράρχης, τοῦ ὁποῦ τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν πολιτικὴν περίνοιαν πάντες ἀναγνωρίζουσιν. Ὁ γηραιὸς οὗτος Μητροπολίτης ἐξ ἰδίων ἠγόρασεν ἐσχάτως τὸ ὠραῖον κτίριον, ὅπερ νῦν χρησιμεύει ὡς Μητρόπολις, καὶ ἐδωρήσατο εἰς τὴν κοινότητα ἐπὶ τῷ ὄρω ὅπως αὕτη ἐκ τῶν ἐνοικίων τῶν εἰσπραττομένων παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς Μητροπολιτῶν σπουδάζει πτωχὸς νέος ἐκ τῆς ὅλης ἐπαρχίας. Βοηθὸς Ἐπίσκοπος εἶναι ὁ Δαφνουσίας Κωνσταντῖνος, ὅστις δραστηρίως μετέχει τῆς διοικήσεως τῆς ἐπαρχίας.

2. **Χρυσοπόλις.** Ἡ κοινότης αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 350 οικογενειῶν, ἔχει 1 ναὸν τοῦ Προφήτου Ἡλίου, κτισθέντα τὸ 1804, ἀνακαινισθέντα δὲ τὸ 1851, ἐν ᾧ ἱερουργοῦσι 3 ἱερεῖς καὶ 1 διάκονος. Σχολεῖα ὑπάρχουσι· 1) Ἀστικὴ σχολή,

ἐν ᾗ φοιτῶσιν 150 μαθηταί, διδασκόμενοι ὑπὸ 4 διδασκάλων καὶ 2) Παρθεναγωγεῖον καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 4 διδασκαλισσῶν καὶ 180 μαθητριῶν καὶ νηπίων. Ἐτησίως διὰ τὰς σχολὰς ταύτας δαπανῶνται 350 λίραι Τουρκίας. Ἁγίασματά εἰσι· τὸ τοῦ Προδρόμου καὶ τὸ τοῦ Προφήτου Ἡλίου ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ. Ἐν τῇ κοινότητι λίαν εὐδοκίμως δρᾷ ἡ ἀδελφότης «Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος».

3. **Κουσουντζουκίου.** Ἀποτελεῖται ἐκ 400 περίπου οικογενειῶν, διατηρουσῶν 2 ναοὺς, τὸν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, κτισθέντα τὸ 1821 καὶ ἕτερον ἐπ' ὀνόματι τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου. Παρὰ τὸν ἀρχαῖον ναὸν ὑπάρχει ἁγίασμα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ὅπερ πολλοὶ ἐπισκέπτονται καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐτήσιον πανήγυριν αὐτοῦ. Σχολεῖα ἢ κοινότης ἔχει δύο· 1) Ἀστικὴν σχολὴν ἀρρένων μετὰ 5 διδασκάλων καὶ 180 μαθητῶν, 2) Παρθεναγωγεῖον μετὰ 3 διδασκαλισσῶν καὶ 90 μαθητρίας. Ἐν τῇ τουρκικῇ συνοικίᾳ τῆς Σταυρώσεως ὑπάρχουσιν ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Βυζαντινῆς μονῆς τοῦ Σταυροῦ, ἣν, καθὰ λέγεται, ἔκτισεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος. Τὸ Κουσουντζουκίον ἐκαλεῖτο ἐπὶ Βυζαντινῶν Χρυσοκέραμος, ἴσως ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος (ἢ τῆς Θεοτόκου), ἣν κτίσας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἐστέγασε διὰ χρυσῶν κεράμων.

4. **Τουγκέλμιοῦ.** Ἡ κοινότης αὕτη, ἀποτελουμένη ἐκ 250 περίπου οικογενειῶν, διατηρεῖ ναὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, κτισθέντα τὸ 1830 καὶ 2 Σχολὰς· α') Ἀρρένων μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 80 μαθητῶν καὶ β') Θηλέων μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 100 μαθητριῶν καὶ νηπίων. Ἐτησίως σχολικὴ δαπάνη λίραι 200. Ἁγίασμα ἔχει τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος. Ὑπάρχει πιθανότης ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Χρυσοκεράμου δὲν εὕρεσκετο ἐν Κουσουντζουκίῳ, ἀλλ' ἐνταῦθα, δὲν ἦτο δὲ καθιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν, ἀλλ' εἰς τὸν Ἁγίον Γεώργιον, ἐκτὸς ἂν ὑπῆρχον δύο μετὰ τὸ αὐτὸ ὄνομα Χρυσοκέραμος ἐκκλησίαι.

5. **Κανδυλλίου.** Ἡ ὁμογενὴς κοινότης, ἀριθμοῦσα 120 οικογενείας, πολλάκις ἐδοκιμάσθη ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ἰδοῦσα ἀποτεφρούμενα καὶ τὸν ναὸν καὶ τὴν Σχολὴν. Νῦν ἔχει ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως, Ἀρρεναγωγεῖον μετ' ἐνὸς διδασκάλου καὶ 40 μαθητῶν καὶ Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ διδασκαλίσεως καὶ 35 μαθητριῶν. Ἐτησίως δαπάνη 130 λίραι. Ἁγίασμα ὑπάρχει τὸ τῆς Θεοτόκου (Γκιόκ Σουγιού), ἐν ᾧ ὑπάρχει παρεκκλήσιον καὶ ἱερεὺς.

6. **Παοῦ Βακτοῦ.** Οἰκογένεια 90. Ἐκκλησία Κωνσταντῖνου καὶ Ἐλένης

μεθ' ενός ιερέως, Ἀρρεναγωγείον μεθ' ενός διδασκάλου καὶ 40 μαθητῶν καὶ Παρθεναγωγείον μετὰ 45 θηλέων ὑπὸ μίαν διδασκάλισσαν. Ἐτησίᾳ δαπάνη λίραι 100.

7. *Βεϋκόζ*. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ 115 οικογενειῶν, διατηρουσῶν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς μεθ' ενός ιερέως, Ἀρρεναγωγείον μετὰ 40 μαθητῶν, διδασκομένων ὑπὸ δύο διδασκάλων καὶ Νηπιαγωγείον μετὰ 50 νηπίων ὑπὸ μιᾶς διδασκάλου. Ἐτησίᾳ δαπάνη λίραι 130. Ἀγιάσματα ἔχει Ἀγ. Παρασκευῆς καὶ Ἀγίου Νικολάου. Τὸ Βεϋκόζ ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο Νυμφαῖον.

8. *Ἀλβανιοχωρίου*. Ἀριθμοῦσα 300 οικογενείας. Ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως. Ἀρρεναγωγείον μετὰ 80 μαθητῶν ὑπὸ δύο διδασκάλους καὶ Νηπιαγωγείον μετὰ 60 μαθητριῶν καὶ μιᾶς διδασκαλίσης. Ἐτησίᾳ δαπάνη λίραι 80. Ἀγιάσματα Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ Ἀγ. Παντελεήμονος.

9. *Χιλῆς*. 20 περίπου ναυτικὰ μίλια ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου ἐκτισται ἡ κώμη Χιλῆ. Ἡ ὁμογενὴς κοινότης, ἀποτελουμένη ἐξ 650 οικογενειῶν, διατηρεῖ ναοὺς μὲν δύο· τὸν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς καὶ τῆς Κοιμήσεως μετὰ 3 ιερέων, Σχολεῖα δὲ τὰ ἐξῆς· α') Ἀστικὴν σχολὴν μετὰ 3 διδασκάλων καὶ 100 μαθητῶν, β') Παρθεναγωγείον μετὰ 70 μαθητριῶν καὶ 2 διδασκαλισσῶν καὶ γ') Νηπιαγωγείον μετὰ 150 νηπίων ὑπὸ μίαν διδασκάλισσαν. Ἐτησίᾳ δαπάνη λίραι 200. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Κοιμήσεως διατηρεῖται τὸ ἱερόν σκῆνος τοῦ Ἐπισκόπου Σάρδεων Εὐθυμίου, τοῦ μαρτυρήσαντος τὰς ἀγίας Εἰκόνας ἐπὶ Θεοφίλου.

10. *Κάτω Νεοχωρίου*. Ἐξ 750 οικογενειῶν διατηρουσῶν ἐκκλησίαν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ μετὰ 3 ιερέων, Δημοτικὴν σχολὴν ἀρρένων μετὰ 250 μαθητῶν ὑπὸ 2 διδασκάλους καὶ Παρθεναγωγείον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 180 μαθητριῶν. Ἐτησίᾳ δαπάνη 160 λίραι. Ἀγίασμα τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ.

11. *Ἄνω Νεοχωρίου*. Ἡ κωμόπολις αὕτη ἀπέχει ὀλίγα λεπτὰ τῆς προηγουμένης, ἀποτελεῖται ἐξ 610 οικογενειῶν. ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ Μ. Βασιλείου μετὰ 2 ιερέων, Δημοτικὴν σχολὴν ἀρρένων, ἐν ᾗ φοιτῶσιν 110 μαθηταὶ ὑπὸ 2 διδασκάλους καὶ Σχολὴν θηλέων μετὰ 140 μαθητρίδας ὑπὸ δύο διδασκαλίσας. Ἀγιάσματα Ἀγ. Παντελεήμονος, Ἀγ. Ἰωάννου.

12. *Ποντοηρακλίας*. Ἡ κοινότης αὕτη ἀριθμεῖ περὶ τὰς 220 οικογενείας, διατηρούσας ναὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἐγεθέντα τὸ 1833, πρὸς δὲ Ἀστικὴν

σχολὴν μετὰ 90 μαθητῶν ὑπὸ 3 διδασκάλους καὶ 130 μαθητῶν καὶ Νηπιοπαρθεναγωγείον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 130 μαθητριῶν. Ἐξοδα λίραι 200. Ἀγιάσματα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐν βραχῶδει θέσει ὑπογεῖφ. Ἐντεῦθεν μυθολογεῖται ὅτι ὁ Ἡρακλῆς κατῆλθεν εἰς Ἄδην διὰ τὴν ἀρπάξην τὸν Κέρβερον.

13. *Κατὰ Χοβούζ*. Οἰκογένεια 40. Ἐκκλησία μία μικρὰ καὶ Δημοτικὴ Σχολὴ μετὰ 30 μαθητῶν.

14. *Ζουγκουλδάκ*. Ἐ. τῇ βιομηχανικῇ ταύτῃ κώμῃ, ἥτις ἔχει σπουδαῖα ἀνθρακωρυχεῖα, ἡ ὁμογενὴς κοινότης ἀριθμεῖ 280 οικογενείας, αἵτινες διατηροῦσι ναὸν Ἀγ. Νικολάου μεθ' ενός ιερέως, Ἀρρεναγωγείον μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 50 μαθητῶν καὶ Νηπιοπαρθεναγωγείον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 80 θηλέων. Ἐτησίᾳ δαπάνη 200 λίραι.

15. *Κοζλοῦ*. Ἐξ 60 οικογενειῶν, διατηρουσῶν ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως καὶ Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 40 μαθητῶν καὶ 1 διδασκάλου. Ἐτησίᾳ δαπάνη λίραι 20.

16. *Μικροῦ Βακάλκιοῦ*. Εἰς 1/2 ὥρας ἀπόστασιν ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τοῦ Ἐρέγιοι κείται τὸ Μικρὸν Βακάλκιο. Περιλαμβάνει 90 οικογενείας, ἔχει δὲ ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου μεθ' ενός ιερέως, Δημοτικὴν σχολὴν μεθ' 1 διδασκάλου καὶ 50 μαθητῶν. Ἐτησίᾳ δαπάνη λίραι 25.

17. *Μεγάλου Βακάλκιοῦ*. Οἰκογένεια 110. Ἐκκλησία τῆς Εὐαγγελιστρίας, κτισθεῖσα τὸ 1872, Δημοτικὴ σχολὴ μεθ' ενός διδασκάλου καὶ 50 μαθητῶν, ἐξοδα λίρ. 30, ἀγιάσματα Εὐαγγελιστρίας καὶ Προφήτου Ἡλιοῦ.

18. *Πασᾶ Κιλῆ*. Ἐξ οικογενειῶν 480. Ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου μεθ' ενός ιερέως. Δημοτικὴ σχολὴ μεθ' ενός διδασκάλου καὶ 100 μαθητῶν καὶ Νηπιοπαρθεναγωγείον μετὰ 100 νηπίων ὑπὸ 2 διδασκαλίσας. Ἐξοδα 70 λίρ.

19. *Μάλτεπε*. Ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου Πελεκάνου, ἐν ᾧ ὑψοῦντο τὰ ἀνάκτορα τοῦ Βρύκντος, ἱδρύεται νῦν ἡ κωμόπολις Μάλτεπε, ἧς ἡ ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ κοινότης ἀποτελεῖται ἐκ 300 οικογενειῶν. Διατηρεῖ ἐκκλησίαν Ἀγίου Νικολάου μετὰ 2 ιερέων, προσέτι δὲ Δημοτικὴν σχολὴν μετὰ 3 διδασκάλων καὶ 120 μαθητῶν καὶ Παρθεναγωγείον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 100 μαθητριῶν. Ἀγιάσματα τῆς Ἀγίας Εἰσοῆνης, Ἀγίας Τριάδος, ἐνθα, καθὼς λέγεται, ὑπῆρχεν ἡ μονὴ τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων, ἥτις, καταστραφείσα ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, ἀνηγέρθη τὸ 1261 ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου εἰς μνήμην τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ.

φέρεται ότι πολλοί βασιλείς μετέβησαν πρὸς ἀναψυχὴν, ὡς ὁ Ἀλέξιος Γ', Ἄγγελος ὁ Κομνηνός, Εἰρήνη ἡ σύζυγος Ἀλεξίου Α' καὶ ἄλλοι πολλοὶ μεγιστᾶνες. Νῦν εἶναι τὸ κέντρον τῆς τέρψεως καὶ ἡ θερινὴ Κων/πολις, εἰς ἣν ἐκχύνεται κατὰ τὴν ὥραϊαν ἐποχὴν ὅλον τὸ κάλλος τῶν χερίων τῆς βασιλευούσης, αἵτινες ὡς Ναϊάδες, Δρυάδες καὶ Νηρηίδες, αἱ μὲν προσπαίζουσαι εἰς τοὺς εὐανθεῖς κήπους, αἱ δὲ ἀναδυόμεναι ἐκ τῶν ἀφροστεφῶν κυμάτων, παρέχουσι τῇ ὥραϊα νήσῳ μίαν φευγαλέαν γοητείαν, ἐν ἀπέριω φαντασμαγορικὸν θέλημα.

Ἡ ὁμογενὴς κοινότης ἀποτελεῖται ἐκ 1350 οἰκογενειῶν, διατηρεῖ δὲ δύο ναοὺς τῆς Κοιμήσεως καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ παρεκκλήσιον τοῦ Προδρόμου μετὰ 4 ἱερέων καὶ 2 διακόνων. Ὁμοίως ἔχει Ἀστικὴν σχολὴν μετὰ 5 διδασκάλων καὶ 230 μαθητῶν καὶ Παρθεναγωγεῖον μετὰ 4 διδασκαλισσῶν καὶ 260 μαθητριῶν καὶ νηπίων. Ἐτησίᾳ δαπάνη λρ. 800.

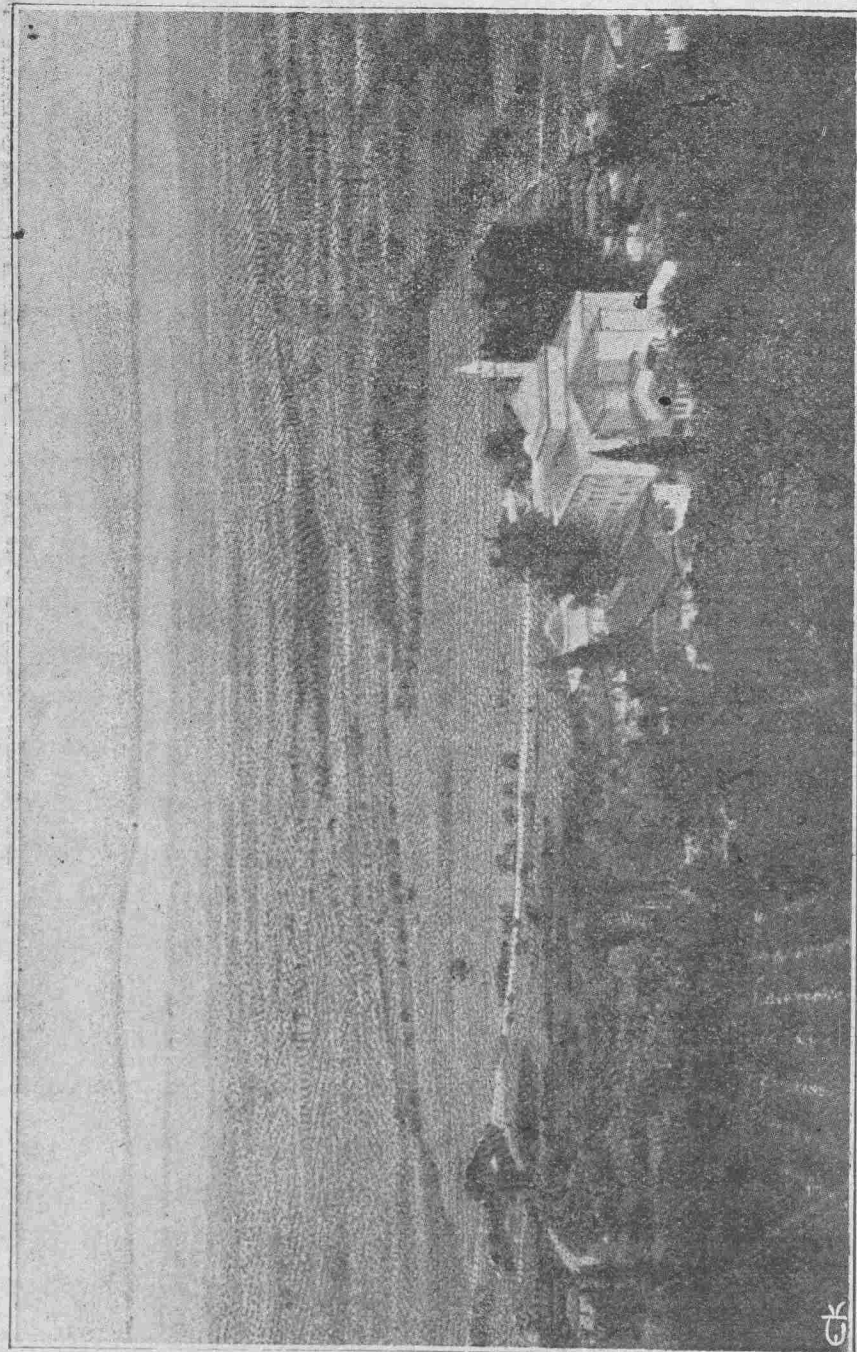
Παρὰ τὴν νήσον ταύτην ὑπάρχει ἡ Τερέβινθος, ἱστορικὴ, διότι ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε μονύδριον οἰκοδομηθὲν ὑπὸ πατριάρχου Ἰγνατίου. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ Κωνσταντῖνος ὁ Ζ' κατέκλεισε τὸν Κωνσταντῖνον καὶ Στέφανον, υἱοὺς τοῦ Ρωμνοῦ Λεκαπηνοῦ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνός τὸν Πατριάρχην Θεοδόσιον Α'. Πρὸς τὸ ΝΔ. ἄκρον τῆς Πριγκήπου κεῖται ἡ Νέα Ἄνδρος, ἐν ἣ ὑπῆρχε μονὴ Βυζαντινὴ καὶ ἡ Ὁξειὰ βορειοδυτικῶς τῆς Πρώτης καὶ Ἀντιγόνης κειμένη, ἐν ἣ διακρίνονται ἔτι ἐρείπια ἀρχαίας προκυμαίας Βυζαντινῆς μονῆς τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Ἐν τῇ αὐτῇ νησίδι ὑπῆρχεν εὐκτήριος οἶκος Ἀναστασίου Πατριάρχου, ἐν αὐτῇ δὲ ὁ πατριάρχης Μιχαήλ Β', παραιτηθεὶς τοῦ θρόνου, ἐμόνασε καὶ ἐτάφη. Παρὰ τὴν Ὁξειάν κεῖται ἡ Πλάτη, ἐκ τοῦ σχήματος τὸ ὄνομα αὐτῆς λαβοῦσα, ἣτις ἐχρησίμευεν ὡς τόπος φυλακίσεως τῶν πολιτικῶν καταδικῶν ἐπὶ Βυζαντινῶν, σώζονται δὲ καὶ τὰ ἔχνη τῶν φυλακῶν τούτων.

V ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Ἡ Μητρόπολις Προύσης, δεκάτη τρίτη κατὰ τὸ Συνταγματίον, συμπληροῖ τὸν κύκλον τῶν Βιθυνικῶν Μητροπόλεων. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 14 ὁμογενῶν κοινονήτων, τῶν ἐξῆς·

1. Προύσης. Τρεῖς μεγάλοι λαοὶ καὶ δύο θρησκείαι συγκεντροῦσιν ἐν τῇ Προύσῃ τὰς ἡδυτέρας ἀναμνήσεις. Ἡ ἀρχαία Ρώμη, ἣτις ἐπέξετεινε τὰς πτέρυγας τῆς μέχρις Ὀλύμπου καὶ Ὀδύσσου, ὁ Ἑλληνισμός, ὅστις κατέστησε τὴν Προύσαν κέντρον μεγάλης πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς κινήσεως καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἣτις ἔσχε τὴν πόλιν ταύτην ὡς τὸ πρῶτον λίκνον αὐτῆς, ἔχουσι βεβαίως πολλοὺς λόγους, ὅπως περιβάλλωσι τὸ γηραιὸν τῆς πόλεως ταύτης ὄνομα δι' εὐλαθείας καὶ ἀγάπης. Ἡ Προύσα βεβαίως ὑπῆρξε λίαν εὐτυχῆς, ἀφοῦ ἐπὶ αἰῶνας ἐχρησίμευσε διὰ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῆς ἰδρυμάτων ἐν τῶν σπουδαιότερων φυτωρίων τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ διετέλεσεν ὡς τόπος ἀναψυχῆς τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων καὶ βασιλισσῶν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἐρείπιων ταύτης ἀνέγερσιν τῆς Ὀθωμανικῆς, ἐγνώρισεν ἡ πόλις τοῦ Νικομήδους καὶ Προυσίου ἡμέρας νέας δόξης, ἐποχὴν νέου μεγαλείου. Ἐὰν ἡ Προύσα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἦτο ἑνομαστὴ διὰ τὸν περικαλλῆ μητροπολιτικὸν της ναὸν τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου, αἱ ἐμεγαλύνετο διὰ τὴν μονὴν τῶν Ἀγαύρων, διὰ τὴν ἐρυμνὴν ἀκρόπολιν της, διὰ τὴν δαφιλεστάτην καὶ νηρηιδοβριθῆ κρήνην της καὶ διὰ τὰ περίλαμπρα Βυζαντινὰ ἀνάκτορα, ἤδη ὅτε πάντα ταῦτα περιέπεσαν εἰς τὸν κόσμον τῶν συγκεχυμένων ἀναμνήσεων καὶ τῶν ἱστορικῶν θρύλλων, πάλιν ὑπερήφανος ἐπιδεικνύει τῷ ἐπισκέπτῃ τοὺς σουλτανικοὺς τάφους, τὰ περίφημα της τεμένη καὶ τὰ πολυπληθῆ καὶ περίκομψα μαυσωλεῖα τῶν πρώτων τοῦ Ὀθωμανισμοῦ προμάχων. Ἐν τούτοις δὲν θὰ ὀμιλήσωμεν περὶ αὐτῶν, δὲν θὰ ἀναφέρωμεν περὶ τῆς ἐκπληκτικῆς ἐντυπώσεως, ἣν παράγει ἡ θέα τοῦ Πρασίνου τεμένους μετὰ τὰς ὥραϊας φαβεντιανὰς πλάκας του καὶ τὴν ἀπέριττον ἀρχιτεκτονικὴν του, οὔτε περὶ τοῦ ἑτέρου Τεμένους τοῦ Βαγιαζίτ Γιλδερὶμ, οὔδε περὶ τῶν πολυτελῶν μαυσωλείων τῶν σουλτάνων Ὀσμάν καὶ Ὀρχάν, τοῦ πρίγκηπος Μουσταφᾶ καὶ τῆς πριγκηπίσσης Νιλουφέρ· ταῦτα πάντα μᾶζι μετὰ ἄλλα μυρία ὀρῶνται, ἀποθαυμάζονται καὶ δὲν περιγράφονται. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθεθῆ ὅτι καθίσταται δυνατὴ ἡ περιγραφή των, ἂν ὑποθεθῆ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξεικονισθῆ τὸ μεγαλεῖόν των, πάλιν αἱ σελίδες τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων θὰ φανῶσι πολὺ μικρὰ καὶ ἀσφικτικῶς θὰ περιβάλωσι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν θελημάτων καὶ ἱστορικῶν ἀναμνήσεων.

Ἡδὴ ἡ ἐν τῇ συγχρόνῳ Προύσῃ, ἀριθμούτῃ περὶ τὰς 120,000 κατοίκους,

ΤΟ ΤΕΜΕΝΟΣ ΜΟΥΡΑΔΙΕ ΚΑΙ Η ΠΕΔΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ὀρθόδοξος Ἑλλ. κοινότης ἀποτελεῖται ἐξ ὑπερξακισχιλίων ψυχῶν. Δαπάναις τῆς κοινότητος ταύτης διατηροῦνται 3 ναοί· α') ὁ τῶν Ταξιαρχῶν ἐν τῇ ἐνορίᾳ Δεμιρκαπίου, ἣτις εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα πασῶν, ἀνάγουσα τὴν ἰδρυσίν της ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βκσιλείας Ὁρχάν· β') τῶν Ἀποστόλων, ἐν τῇ ἐνορίᾳ Καγιαμπασίου, ἣτις εἶναι ἡ πολυπληθεστέρα τῶν ἄλλων· τὸ ἔτος τῆς πρώτης οἰκοδομήσεως τοῦ ναοῦ τούτου δὲν γνωρίζομεν, τοῦτο δὲ μόνον, ἀναγραφόμενον εἰς τὸν ἀρχαῖον τῆς Μητροπόλεως Κώδηκα, ὅτι, ἀρχιερατεύοντος Προύσης Ἀνθίμου, ἡ ἐκκλησία αὕτη τὸ 1787 κατεκρημνίσθη, ἡ δ' ἀνέγερσίς της, συμπληρωθεῖσα τὸ ἐπόμενον ἔτος, προσέκοψεν εἰς πολλὰς δυσχερείας καὶ γ') ὁ τοῦ Ἰωάννου Θεολόγου, ἐν τῇ ἐνορίᾳ Βαλοῦκ Παζαρίου, ἔνθα καὶ τὸ μητροπολιτικὸν οἰκημα. Ἐν τοῖς ναοῖς τούτοις τελετουργοῦσιν 6 ἱερεῖς μεθ' ἑνὸς διακόνου. Παρεκκλήσια καὶ ἀγιάσματα σώζονται ἐν Προύσῃ τὰ ἐξῆς· Παναγίας ἐν Καγιαμπασίῳ, ἕτερον ἐν Δεμιρκαπίῳ, τοῦ ἀγ. Κωνσταντίνου πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς πόλεως, οὗτινος ἡ ἀρχαιότης ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐν καθαρῶς μουσουλμανικῇ συνοικίᾳ ὑπάρξεως αὐτοῦ, τὸ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ Τσεγκυριέ λεωφόρου, τὸ τοῦ Προδρόμου, τὸ τῆς ἀγ. Αἰκατερίνης καὶ τὸ τοῦ ἀγ. Γεωργίου. Τὰ τῆς παιδείας ἐν Προύσῃ εὐρίσκονται ὄντως ἐν λίαν εὐαρέστῳ σημείῳ. Δι' ἑτησίας δαπάνης λιρῶν 700 περίπου λειτουργοῦσι α') Κεντρικὸν Εὐγενίδειον Ἀρρεναγωγεῖον μεθ' 7 τάξεων καὶ 7 διδασκάλων· ἐν αὐτῷ φοιτῶσι 270 μαθηταί, β') Κεντρικὸν Εὐγενίδειον Παρθεναγωγεῖον πεντάτακτον μετὰ 5 διδασκαλισσῶν καὶ 90 περίπου μαθητριῶν, γ') τὸ Νηπιαγωγεῖον Βαλοῦκ Παζαρίου μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 170 νηπίων, δ') τὸ Νηπιαγωγεῖον Καγιαμπασίου Ζαρίφειον μετὰ 4 διδασκαλισσῶν καὶ 250 νηπίων καὶ ε') τὸ Νηπιαγωγεῖον Δεμιρκαπίου, μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 128 νηπίων. Ἄλλ' ἐνταῦθα πρέπει νὰ σταματήσωμεν. Ἡ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνικὴ παιδείαις, ἡ τοσούτων βριθουσα ἀναγκῶν, ὀφείλει νὰ στεφανώσῃ διὰ τοῦ ἀμαράντου τῆς εὐγνωμοσύνης στεφάνου ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἱεράν μνήμην τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γ. Ζαρίφη, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν συμπαθῆ μορφήν τοῦ ἀριζήλου τέκνου τοῦ Γένους ἡμῶν Ε. Εὐγενίδου. Βεβαίως δὲν θέλομεν «γλαῦκας κεμίζοντες εἰς Ἀθήνας», νὰ ἐξάρωμεν τὴν πασίγνωστον φιλογένειαν τῶν ἐθνικῶν τούτων εὐεργετῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς γραμμάς ταύτας σύροντες, δὲν δυνάμεθα νὰ κρατηθῶμεν τοῦ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ἂν ἡ ἐν Προύσῃ ὁμογενῆς κοινότης βλέπῃ τὰ τέκνα της συγκεντρούμενα ὑπὸ μίαν

στέγην εἰς εὐρύχωρον καὶ καθ' ὅλα ὑγιεινὸν κτίριον, ἃν κατέχη νῦν σχολεῖα εὐφήμως γνωστὰ τῷ Γένει καὶ τοῖς συνοίκους, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀκένωτον γενναιοδωρίαν τοῦ κ. Ε. Εὐγενίδου, ὅστις ὑπὲρ τῶν ἐν Προύσῃ Ἑλλ. σχολῶν 3 χιλιάδας καὶ πλέον λίρας δαπανήσας, ἐπεσπάσατο ἀμέριστον οὐ μόνον τῶν Προυσαίων, ἀλλὰ πάντων τῶν ὁμογενῶν τὴν εὐγνωμοσύνην. Εἶθε τὸ παράδειγμα τῶν γενναίων τούτων ἀνδρῶν ν' ἀκολουθήσωσι καὶ ἄλλοι φιλογενεῖς.

Νῦν ἀπὸ τοῦ 1908 προΐσταται τῆς Μητροπόλεως Προύσης ὁ σεβ. κ. Δωρόθεος, ἀνὴρ διὰ πολλῶν προσόντων πεπροικισμένος, δεξιῶς ποιμένων τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Ἐν Προύσῃ λειτουργεῖ λίαν ἐπωφελῶς ἡ Φιλεκαπαιδευτικὴ Ἀδελφότης «Βιθυνία».

2. *Σουσουρλουκίου*. Οἰκογένειαι 560. Ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως μεθ' ἐνὸς παρεκκλησίου καὶ 2 ἱερέων. Ἡ κοινότης αὕτη διατηρεῖ σχολὴν Ἀρρένων μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 180 μαθητῶν καὶ Νηπιοπαρθεναγωγεῖον Ζαχίφειον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 150 μαθητριῶν. Ἐτησίαν σχολικὴ δαπάνη λίρ. 120.

3. *Καλασανίου*. Οἰκογένειαι 340. Ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν μεθ' ἐνὸς ἱερέως. Γραμματοδιδασκαλεῖον ἀρρένων μετὰ 100 μαθητῶν καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 45 μαθητριῶν. Ἐτησίαν σχολικὴ δαπάνη λίρ. 50. Ἀγίασμα τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

4. *Τσπειζικίου*. Οἰκογένειαι 180. Ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν. Γραμματοδιδασκαλεῖον ἀρρένων καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 2 διδασκάλων, 60 μαθητῶν καὶ 45 θηλέων. Ἐτησίαν δαπάνη λίρ. 50.

5. *Πλατυναίου*. Οἰκογένειαι 110. Ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου μεθ' ἐνὸς ἱερέως, Γραμματοδιδασκαλεῖον μεθ' ἐνὸς διδασκάλου καὶ 40 μαθητῶν, Νηπιαγωγεῖον θηλέων μετὰ διδασκαλίσης καὶ 25 μαθητριῶν. Ἐτησίαν σχολικὴ δαπάνη λίρ. 35. Ἀγίασματα Ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ Ἅγία Παρασκευή.

6. *Δεμιρδελίου*. Οἰκογένειαι 580, διατηροῦσαι ἐκκλησίαν Κοιμήσεως μετὰ 2 ἱερέων, πρὸς δὲ Ἀστικὴν σχολὴν μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 150 μαθητῶν καὶ Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 135 μαθητριῶν. Ἐτησίαν δαπάνη λίρ. 150.

7. *Παλλαδαρίου*. Οἰκογένειαι 565. Ἐκκλησία τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ταξιαρχῶν μετὰ 2 ἱερέων. Δημοτικὴ σχολὴ ἀρρένων μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 100 μαθητῶν καὶ Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 188 μαθη-

τριῶν. Ἐτησίαν σχολικὴ δαπάνη λίρ. 100. Ἀγίασμα τοῦ Ἀγίου Θύρσου, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου λειτουργεῖ ἀδελφότης.

8. *Ἐλιγμῶν*. Οἰκογένειαι 300. Ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν μεθ' ἐνὸς ἱερέως, 2 ἐνοριακαὶ μοναὶ τοῦ Ἀγίου Ἀβερκίου καὶ τῆς Παναγίας. Δημοτικὴ σχολὴ ἀρρένων μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 66 μαθητῶν. Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 115 μαθητριῶν. Σχολικὰ ἐξοδα ἐτησίως λίρ. 90.

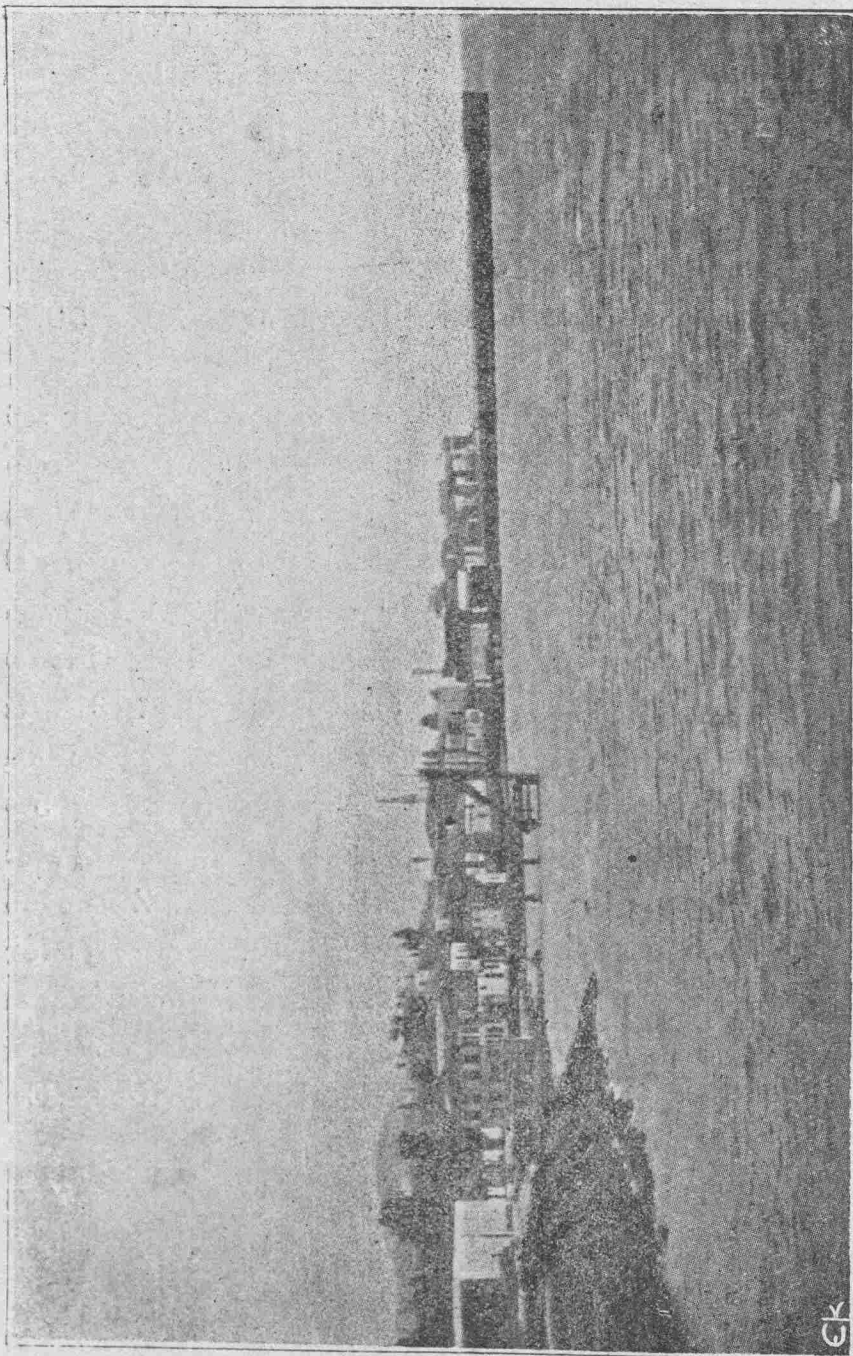
9. *Νεοχωρίου*. Ἐξ 130 οἰκογενειῶν, διατηρουσῶν ἐκκλησίαν τῶν Ταξιαρχῶν μεθ' ἐνὸς ἱερέως, Γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ 50 μαθητῶν καὶ Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ 40 μαθητριῶν. Ἐτησίαν δαπάνη λίρ. 50. Ἀγίασμα τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου.

10. *Μυσοπόλεως*. Οἰκογένειαι 260, συντηροῦσαι ἐκκλησίαν τοῦ Προδρόμου μεθ' ἐνὸς παρεκκλησίου καὶ ἱερέως, Δημοτικὴν σχολὴν ἀρρένων μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 90 μαθητῶν καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 75 μαθητριῶν. Ἐξοδα λ. 110. Ἐν Μυσοπόλει ὑφίσταται ἡ Ἀδελφότης «Πρόοδος».

11. *Μουδανίων*. Ἐξ οἰκογενειῶν 660, διατηρουσῶν 2 ἐκκλησίας Ἀγίου Γεωργίου καὶ Ἀγίας Θεοδοσίας μετὰ 2 παρεκκλησιῶν Ἀγίας Παρασκευῆς καὶ Κοιμήσεως καὶ ἐνὸς Μετοχίου, τῆς μονῆς Βατοπεδίου, ἱερεῖς 3. Κοινοτικαῖς δαπάναις 300 λιρῶν λειτουργοῦσι: α') Ἀστικὴ σχολὴ μετὰ 4 διδασκάλων καὶ 220 μαθητῶν καὶ β') Παρθεναγωγεῖον καὶ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 5 διδασκαλισσῶν καὶ 175 μαθητριῶν. Ἀγίασματα ὑπάρχουσι τὸ τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, Ἀγίου Παντελεήμονος, Ἀγίου Γεωργίου καὶ Ζωοδόχου Πηγῆς. Τὰ Μουδανιά εἶναι πόλις μεστὴ ἐμπορικῆς κινήσεως, συνδέεται σιδηροδρομικῶς (42 χιλίομ.) μετὰ τῆς Προύσης καὶ ἔχει τακτικὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν μετὰ τῆς πρωτεύουσας. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι σχεδὸν οἷα καὶ τὰ τῆς Κίου. Ἐν Μουδανίοις λειτουργεῖ Ἀδελφότης «Ἀπάμεια».

12. *Ἀλβανιοχωρίου*. Οἰκογένειαι 45. Ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Ἄννης μεθ' ἀγίασματος Ἀγίων Ἀναργύρων, ἱερεὺς 1. Τὰ τέκνα τοῦ χωρίου τούτου φοιτῶσιν εἰς τὰς σχολὰς τῶν Μουδανίων, κειμένων πλησιαιτάτα.

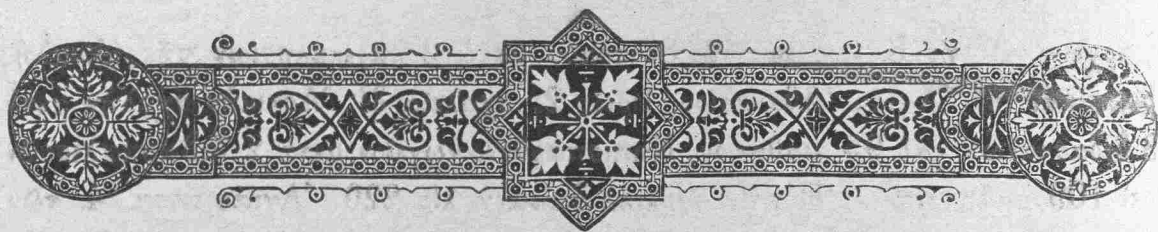
13. *Συγῆς*. Ἡ κωμόπολις αὕτη, κληθεῖσα οὕτως ἐκ τῶν πολλῶν συκῶν, αἵτινες εὐρίσκοντο ἐν τῷ τόπῳ (ἐξ ὧν καὶ ὁ Κιανὸς κόλπος τουρκιστὶ καλεῖται Ἴντζιρ λιμανί), ἀποτελεῖται ἐκ 370 οἰκογενειῶν, ἔχει δύο ἐκκλησίας τῶν Τα-

Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΩΝ ΜΟΥΔΑΝΙΩΝ

ξιαρχῶν καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μετὰ 2 παρεκκλησιῶν τῆς Ἀναλήψεως καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἱερεῖς 2, σχολεῖα δέ· Ἀστικὴν σχολὴν μετὰ 3 διδασκάλων καὶ 95 μαθητῶν, Νηπιοπαρθεναγωγεῖον μετὰ 2 διδασκαλισσῶν καὶ 100 μαθητριῶν. Ἐτησίαι σχολικὴ δαπάνη λῖρ. 220. Ἀγιάσματα 4 τῶν Ταξιαρχῶν, Ζωοδόχου Πηγῆς, Ἁγίας Μαρίνης καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου Ἀδελφότης ἢ «Συγῆ». Ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαιότητος ὀνομαστὸς εἶναι ὁ ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν, ἄλλοτε μονή, κτισθεὶς τὸ 780 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

14. *Τριγλίαις*. Ἄγνωστος ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως ταύτης· τινὲς φρονοῦσιν ὅτι παρήχθη ἐκ διαστροφῆς τοῦ Βρούλιον, ὅπερ ἦτο πόλις, ἀποικία τῶν Δωριέων, κειμένη ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, εἰς ἣν νῦν καὶ ἡ Τρίγλια. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Βυζαντινῶν ἠγέρθησαν ἐνταῦθα ἡ μονὴ τῆς Πελεκητῆς, ἡ τοῦ Μηδικίου, ὁ ναὸς τῆς Παντοβασίλεισσης καὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὅστις τὸ 1039 τῆς Ἐγείρας μετετρέπη εἰς τέμενος. Ἡ ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ κοινότης ἀποτελεῖται ἐξ 735 οικογενειῶν, ἔχει δὲ 6 ναοὺς· Παναγίας, Παντοβασίλεισσης, Ἁγίου Γεωργίου (κάτω), Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κυπαρισσώτου, Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Ἁγίου Δημητρίου. Μοναὶ σταυροπηγιακαὶ εἰσι δύο· ἡ τῶν Πατέρων Μηδικίου καὶ ἡ τῆς Πελεκητῆς ἐπ' ὀνόματι Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ ἐν μονύδριον, τὸ τῆς Μεταμορφώσεως, ἱερεῖς 5, ἡγούμενοι 3. Ἡ κοινότης, διακρινομένη διὰ τὸ φιλόμουσον αὐτῆς, διατηρεῖ· α') Ἀστικὴν σχολὴν μετὰ 4 διδασκάλων, β') Παρθεναγωγεῖον Ζακρίφειον μετὰ 3 διδασκαλισσῶν [καὶ γ') Νηπιαγωγεῖον μετὰ 3 διδασκαλισσῶν. Μαθηταὶ 180, μαθήτριάς 170. Ἐτησίαι σχολικὴ δαπάνη λῖρ. 260. Ἀδελφότης ἢ «Κυψέλη». Ἐν Τριγλίαις καὶ γενικῶς ἐν ὅλῃ τῇ Ν. πλευρᾷ τοῦ Κιανοῦ κόλπου, ἡ χριστιανικὴ ἀρχαιολογία δύναται νὰ εὔρη πολλὰ ἀντικείμενα ἐπωφελῶν ἐρευνῶν.

Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ

Qu'heureux est le mortel qui du monde ignoré
vit content de soi même en un coin retiré.

Boileau.

Ἐν τούτοις πρέπει ν' ἀναχωρήσωμεν. Ὅσον δήποτε καὶ ἂν μᾶς συγκρατῶσι τὰ μέρη ταῦτα, ὅσον δήποτε καὶ ἂν μᾶς θέλωσιν, ἡ ἐπάνοδος εἶναι ἐπιβεβλημένη. Διό, οὐδὲν ἄλλο πρέπει νὰ σκεφθῶμεν, εἰμὴ τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ διέλθωμεν. Ἐκτὸς ἐκείνης, τὴν ὁποίαν διηνύσαμεν ἐρχόμενοι, προβάλλεται εἰς ἡμᾶς καὶ ἑτέρα ὁδός. Εἶναι ἡ μᾶλλον σύντομος καὶ μᾶλλον ἀναπαυτική· θὰ τὴν προτείνωμεν πρὸς πάντας ὅσους θελήσουσι νὰ ἐπισκεφθῶσι τὴν Νίκαιαν. Μία ὥραία ἀμαξιτὴ ὁδὸς 32 χιλιομέτρων ἄγει ἀπὸ Νικαίας εἰς Μέκετζε, τὸν πλησιέστερον σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολῆς καὶ ἐκεῖθεν τὰ 183 χιλιόμετρα, τὰ χωρίζοντα τὸν σταθμὸν τοῦτον ἀπὸ Χαϊδάρ-πασᾶ, διανύονται εὐκόλως καὶ ἀναπαυτικῶς ἐπὶ τῶν ἀμαξῶν τοῦ σιδηροδρόμου τούτου. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἔχει τὸ προσόν ὅτι συντομεύει τὸ μέχρι Νικαίας ταξίδιον εἰς μίαν ἡμέραν. Ἀναχωρῶν τις ἐκ Κων/πόλεως τὴν πρωίαν, φθάνει εἰς Μέκετζε τὴν πρώτην μετὰ μεσημβρίαν· ἐκεῖθεν δ' ἐκλέγει μίαν ἀμαξάν ἢ ἓνα ὠραῖον ἵππον,

τὰ ὁποῖα φροντίζει νὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ταξιδιωτῶν ἡ ἐταιρεία καὶ φθάνει περὶ τὴν δειλὴν εἰς Νίκαιαν. Ἐκ Νικαίας δὲ ὅταν ἀναχωρήσῃ τὴν αὐγὴν διὰ τῶν ἰδίων μέσων προφθάνει τὴν ἐκ τοῦ Ἑσκι Σεχίρ ἐρχομένην ἀμαξοστοιχίαν, ἣτις ἀφικνεῖται εἰς Χαϊδάρ-πασᾶ περὶ τὴν 12 τουρκιστί.

Ἐν τούτοις ἡμεῖς δὲν ἠκολουθήσαμεν τὸν δρόμον τοῦτον. Ἐπιθυμοῦντες πολὺ νὰ διαπλεύσωμεν τὴν Ἀσκανίαν καὶ μὴ ἠναγκασμένοι ὄντες νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Βασιλεύουσαν αὐθημερόν, χαράττομεν ἕτερον δρομολόγιον, ὅπερ περιλαμβάνει διάπλουν τῆς Ἀσκανίας δι' ἰστιοφόρου, ἀπὸ λίμνης μέχρι Παζάρ-κιοῦ δι' ἵππου, ἀπὸ Παζάρ-κιοῦ εἰς Κίον δι' ἀμάξης καὶ δι' ἀτμοπλοίου ἐκεῖθεν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως.

Ι ΑΣΚΑΝΙΑ

Εἶδομεν τὸ πρῶτον τὴν λίμνην ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ Φουλαντζικίου, ἐγνωρίσαμεν αὐτὴν κατόπιν κατὰ τὴν διαμονὴν ἡμῶν ἐν Νικαίᾳ, ἀλλ' ἵνα ἀπολαύσωμεν ὄλων τῶν θελημάτων αὐτῆς, ἵνα τὴν γνωρίσωμεν καλλίτερον, πρέπει νὰ τὴν διαπλεύσωμεν. Πρὸς τοῦτο δὲν θὰ εὐρωμεν θαλαμηγούς ἢ ἀτμακάτους, κότερα ἢ αὐτοκίνητα πορθμεῖα, ὅπως εἰς ὅλας τὰς λίμνας τῆς Εὐρώπης· ἐν μικρὸν μόνον ἰστιοφόρον μᾶς περιμένει· εἶναι τὸ μοναδικὸν πορθμεῖον ἐμπορευμάτων καὶ ἐπιβατῶν, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει οὔτε τὰς ἀναπαύσεις, οὔτε τὴν ταχύτητα τῶν ἐν Εὐρώπῃ συναδέλφων του. Ἡ ἔλλειψις ὁμοῦς τούτων ἴσως δὲν εἶναι ἐλάττωμα τῆς λίμνης. Ἀλλαχοῦ κεκοπιακῶς τις ἐκ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ζωῆς, ἣτις ἔχει κανονισθῆ ὡς αὐτοκίνητος μηχανὴ μὲ τὰς στιγμὰς καὶ τὰ δευτερόλεπτα, θέλων δὲ ν' ἀλλάξῃ δίκαιαν βίον καὶ τρόπον ζωῆς, ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγον, ἐξέρχεται καὶ μεταβαίνει μακρὰν εἰς τὰς ἐξοχὰς καὶ τὰς ἐπαύσεις. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸν καταδιώκει ὡς Ἐρινύς ἢ Μαινάς, ἡ αὐτὴ κατάσταση, κεκαλυμμένη μόνον δι' ἐνὸς ἐλαφροῦ πέπλου, τοῦ πέπλου τῆς ἰδέας. Καὶ ἐκεῖ, ὡς καὶ εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ζῆ, ὁ αὐτὸς ρυθμὸς κανονίζει τὸν βίον του, ἀφοῦ ἡ ἔθιμοτυπία ὑπεισέδυσεν εἰς τὰ δάση, ὅπως καὶ εἰς τὰς αἰθούσας τῶν μεγάρων, τρέφεται διὰ τῶν ἰδίων, δι' ὧν καὶ ἐν τῇ πόλει, φροντίζει περὶ τῶν αὐτῶν, ἀνη-

συχῆ ἐξ ἴσου ἢ καὶ περισσότερο, οἱ δὲ σιδηρόδρομοι, αἱ ἄμαξαι, τὰ ποδή-
λατα, τὰ αὐτοκίνητα, αἱ ἀτμάκατοι, αἱ θαλαμηγοί, τὰ ἀερόστατα καὶ ὄλα
τέλος τὰ μέσα τῆς εὐμαρείας καὶ τῆς ἀναπαύσεως τῷ προξενούσι τὴν αὐτὴν
ἀνατριχίασιν, τὴν ὁποῖαν καὶ εἰς τὰς πόλεις. Ἐν Εὐρώπῃ — καὶ διατρίβει καὶ
ἐν Κων/πόλει; — ἡ ἐξοχὴ ἐφυγαδεύθη, ὁ πολιτισμὸς τὴν μετέτρεψεν, ἀφαιρέσας
ἐξ αὐτῆς τὴν ἀπλότητα, ἣτις εἶναι τὸ κυριώτερον προτέρημά της. Ἐν Ἀσίᾳ
ὁμοῦ καὶ δὴ ἐν τῇ Ἀσκανίᾳ, λίμνη τε καὶ χώρα, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό· ἡ
φύσις ἀφέθη ὡς ἦτο, οὐδαμῶς ἐκωλύθη νὰ παρέχῃ τὰ πρωτογόνα αὐτῆς θέλ-
γητρα, οὐδὲ ἐξηναγκάσθη νὰ γεννήσῃ καὶ ἄλλα. Ἴδου διατρίβει δὲν μᾶς ἐνοχλεῖ ἐν
ταξείδιον ἐν αὐτῇ μὲ τὸ ἀρχαῖον ἰστιοφόρον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπομακρύνει ἤδη
τῆς ἱστορικῆς πόλεως. Πρόκειται νὰ διαπλεύσωμεν δι' αὐτοῦ τὴν λίμνην ἀπ'
Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς, ἀπὸ Νικαίας μέχρι τῆς ἀκτῆς, ἣτις εἶναι πλησι-
στέρα πρὸς τὸ Παζάρ-κιοῦ, πρόκειται δηλαδὴ νὰ διανύσωμεν τὸ μέγιστον μῆκος
αὐτῆς, διότι ἡ λίμνη ἔχει σχῆμα ἐπιμήκως ὠσειδές, τοῦ ὁποῦ οὐ μέγας ἄξων
εἶναι 22 χιλιόμετρα, ὁ δὲ μικρὸς 8. Ἡ πρωινὴ βορειοανατολικὴ δρόσος, ἐντει-
νομένη βαθμηδόν, κολποῖ τὸ ἰστιὸν μας καὶ φερόμεθα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐν μέσῳ
τοῦ ὑγροῦ τούτου πεδίου. Κατὰ τὸν πλοῦν ἐπισκοποῦμεν τὰ παράλια πάντα
καὶ ἰδίως τῆς βορείας πλευρᾶς. Ταῦτα εἶναι ἀμμώδη, ἀλλ' ὁμοῦ εἰς μικρὰν
ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπόστασιν ἄρχεται τὸ γόνιμον ἔδαφος· κῆποι μορεῶν καὶ
ἀμπελῶνες εἶναι τὰ κτήματα, ἅτινα ἐπικρατοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, διότι ἡ βομ-
βυκοτροφία καὶ ἡ σταφυλοπαραγωγή εἶναι τὰ κυριώτερα εἰσοδήματα τοῦ τό-
που. Ὁ Στράβων περὶ τῆς πεδιάδος τῆς Ἀσκανίας ἀναφέρων, λέγει· «Περὶ-
κεῖται δὲ κύκλῳ πεδίον σφόδρα μέγα καὶ εὐδαίμων, οὐ πάνυ δὲ ὑγιεινὸν τοῦ
θέρους». Εἰς τοὺς χρόνους μας τὸ πεδίον τοῦτο ἐξακολουθεῖ νὰ κατέχῃ τὸ
προτέρημα τῆς εὐφορίας, περὶ οὗ ἀναφέρει ὁ γεωγράφος, μὴ ἀποβαλὸν κατὰ
τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τὸ παρατηρούμενον αὐτοῦ ἐλάττωμα ἐξ αἰτίας τῶν μὴ
ἀποξηρανθέντων ἐλῶν. Ἡ γονιμότης ὁμοῦ δὲν παρουσιάζεται μόνον εἰς τὸ
παρὰ τὴν λίμνην ἔδαφος, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν λίμνην· τὰ ὕδατα αὐτῆς
τρέφουσιν ὠραίους καὶ παχυτάτους ἰχθύς, τὴν νοστιμότητα τῶν ὁποῶν ἰδίᾳ
γλώσση διεπιστώσαμεν. Ἀνεγράψαμεν ἄλλαχού τὰ ὀνόματα τῶν ἰχθύων
τούτων, ἀλλ' ἡ ὀνοματολογία αὕτη ἐλάχιστα συντελεῖ εἰς ἀντίληψιν τῆς ἀλη-
θείας. Ὑπάρχουσι πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ ἐκτιμηθῶσι δεόντως

ἐπὶ τοῦ χάρτου ὡς ἐπὶ τοῦ πινακίου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ βάθος τῆς λίμνης,
εἶναι σχετικῶς μέγα, πολλαχοῦ εὐρέθη 50 καὶ 80 μέτρων, λέγουσι δὲ τινες ἐκ
τῶν κατοίκων ὅτι ἐνιαχοῦ ὑπερβαίνει καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τούτους. Ἡ τοιαύτη
λοιπὸν ἀφθονία τῶν ὑδάτων δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰ ὄμβρια ὕδατα, τὰ
ἐκ τῶν ὀρέων κατερχόμενα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ὑποβρυχίους πηγὰς, αἵτινες
τροφοδοτοῦσιν ἀπαύστως τὴν εὐρείαν ταύτην λίμνην, εἰς τῆς ὁποίας — μεσημ-
βριαν περίπου — τὴν δυτικὴν ἀκτὴν πλησιάζομεν. Διήλθομεν τὰ 27 χιλιόμετρα
αὐτῆς χωρὶς καὶ νὰ τὸ ἐννοήσωμεν. Ἡ εὐθυμία ἢ ἐπικρατήσασα κατὰ τὸν
πλοῦν καὶ τὰ ἐναλλάσσοντα θεάματα, συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τοῦτο· ὑπολεί-
πεται νῦν νὰ διανύσωμεν 4 περίπου χιλιόμετρα μέχρι Παζάρ-κιοῦ καὶ ἐκεῖθεν
ἔτερα 18· διερχόμεθα καὶ ταῦτα εὐκόλως, τὰ μὲν δι' ἵππου, τὰ δὲ δι' ἄμαξης,
οὕτω δὲ μετὰ 3 ὥρῶν ἄμαξοδρομίαν ἐν μέσῳ ὠραίων τοπίων, φθάνομεν εἰς
Κίον περὶ τὴν δειλὴν τῆς αὐτῆς ἡμέρας.

II ΚΙΟΣ

Τὰ ἀπώτατα βᾶθη τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως ταύτης καλύπτονται δι' ἐνὸς
καλλιτεχνικώτατος ὑφασμένου μυθολογικοῦ πέπλου, ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποῖους γο-
νίμως τὸ ἀρχαῖον ἑλλ. πνεῦμα ἐγνώριζε νὰ ὑφαίνῃ· θὰ τὸν ἀναφέρωμεν, διότι
εἶναι χαριέστατος καὶ διότι πάντως καλύπτει ἱστορικὴν τινα ἀλήθειαν.

Ὅταν οἱ Ἀργοναῦται ἐκ Κυζίκου ἤρχοντο, παραπλέοντες τὰς ἀκτὰς τῆς
Μικρᾶς Ἀσίας, ἵνα φθάσωσιν εἰς τὴν Κολχίδα πρὸς ἀπαγωγὴν τοῦ χρυσομά-
λου δέρατος, ἔκαμον ἕνα σταθμὸν καὶ ἐν τῷ κόλπῳ τῷ μετέπειτα κληθέντι
Κιανῷ, ὅπως ὑδρευθῶσι καὶ κυνηγήσωσιν. Εἰς τῶν ἀργοναυτῶν τούτων, Ὑλας
καλούμενος, νέος ὠραιότατος καὶ εὐσταλέστατος, φίλος δὲ τοῦ Ἡρακλέους, με-
ταβὰς εἰς τὴν πηγὴν, παρεσύρθη ἀπὸ τὰς ἐκεῖ διαμενούσας Ναϊάδας νύμφας
ἐξ ἔρωτος καὶ ἐγένετο ἄφαντος. Τὴν ἀπώλειαν τούτου βλέποντες οἱ σύντροφοι
καὶ συμπλωτῆρές του, ἐξῆλθον εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ, κραυγάζοντες· «Ὑλα,
Ὑλα». Ἀλλ' εἰς μάτην, διότι οὐδὲ ἰχνος τοῦ ὠραίου ἀργοναύτου ὑπῆρχεν. Ὁ

Ἡρακλῆς τότε, ἀπαρηγόρητος ὢν, ἀφίνει εἰς τὸ μέρος τοῦτο τὸν ἀργοναύτην Κίον μετὰ τινων ἄλλων συντρόφων αὐτοῦ, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἀπολεσθέντος, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς Ἀργούς ἀπέπλευσε. Περισσότερον νὰ εἰπωμεν, ὅτι ὁ Ὑλας δὲν εὐρέθη· ἀλλ' ὁ Κίος δὲν ἔμεινεν ἀπρακτος· ἔπραξε κάτι τι καλλίτερον τοῦ ἀνατεθέντος αὐτῷ ἔργου· ἔκτισε μίαν πόλιν παρὰ τὴν πηγὴν, ἐν ἣ ἀπωλέσθη ὁ Ὑλας, ἡ δὲ πόλις αὕτη εἶναι ἡ σημερινὴ Κίος. Κατὰ πόσον νῦν ἔχονται ἀληθείας τὰ ἀνωτέρω ὑπὸ τῆς μυθολογίας μνημονευόμενα, βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔχομεν πίστις νὰ ἀρνηθῶμεν τελείως τὸ γεγονός. Ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀργοναυτικὸς πλοῦς, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, δὲν ἦτο ἕτερόν τι, εἰμὴ ἐπιχειρήσις μεταναστευτικὴ πρὸς εὐρεσιν πλουτοφόρων χωρῶν, εὐκόλως δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ τὸ μύθευμα τοῦτο. Αἱ Ναϊάδες τῆς πηγῆς, ὑφ' ὧν ἀφέθη νὰ ἀρπασθῇ ὁ ἀργοναύτης, δὲν ἦσαν ἄλλο τι ἢ αὐταὶ αἱ καρποφόροι καὶ γόνιμοι γαῖαι τῆς χώρας ταύτης· ὁ Κίος ἀνεδείχθη καλὸς καιροσκόπος, ὁ δ' Ὑλας, τὸν ὁποῖον ἀναφέρουσιν οἱ μῦθοι ὡς ὠραῖον, δὲν ἦτο μόνον τοιοῦτος, ἀλλ' ἐγνώριζε νὰ συναρμόζῃ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς χάριτας πρὸς τὸ κέρδος. Μήπως ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ τούτου δὲν δύνανται νὰ μᾶς ἀποδείξωσιν οἱ σημερινοὶ Κιανοὶ ὅτι εἰς τὰς φλέβας τῶν ὑπάρχουσι σταγόνες τινὲς τοῦ αἵματος τοῦ πρώτου οἰκιστοῦ τῆς πόλεως τῶν; Δυστυχῶς, μετὰ τὴν μυθολογικὴν ταύτην πληροφορίαν, οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα γνωρίζομεν περὶ τῆς πόλεως· οἱ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς φαίνονται πολὺ φειδωλοὶ εἰς εἰδήσεις περὶ τῆς Κίου, τὸ ἔργον δὲ τοῦ ἱστορικοῦ, ὅστις θὰ ἀναλάβῃ ποτὲ τὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐξιστῶρησιν τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τῆς πόλεως ταύτης, μεγάλα κωλύματα θὰ εὔρη, θὰ παρουσιάσῃ δὲ χάσματα, τὰ ὅποια μόνον ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν γεγονότων δύναται ἐξ ὑπολογισμῶν νὰ πληρώσῃ ἐν μέρει.

Ἐν τούτοις, γνωρίζομεν ὅτι ἡ πόλις αὕτη ταχέως προώδευσε καὶ ἐγνώρισεν εὐημερίαν πολλὴν χάρις εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς τὴν ναυτιλίαν. Τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα ἐκυριεύθη ὑπὸ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου, ἔμεινε δὲ ὑπὸ τὴν Περσικὴν διοίκησιν μέχρι τῆς εἰς Ἀσίαν ἀφίξεως τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀγησιλάου, ἀφ' ὅτου καὶ ἐκηρύχθη αὐτόνομος. Τὴν αὐτονομίαν ταύτην διετήρησε μέχρι τῆς εἰσβολῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, εἰς τοῦ ὁποῖου τὸ κράτος προσηρτήθη, ἀλλὰ τὸ 225 Φίλιππος ὁ Ε', ὀρμήσας κατὰ τῆς Κίου,

πολιορκεῖ αὐτὴν καὶ κατασκάπτει καὶ τὴν πόλιν καὶ τὰ τείχη· ταύτην δ' οὕτως ἔχουσαν παραδίδει εἰς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Προυσίαν, ὅστις, ἀνακτίσας αὐτὴν, ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὀνόματος Προυσιάδα, οἱ μετέπειτα δὲ πρὸς διακρίσιν τῶν δύο ἄλλων ὁμωνύμων πόλεων ἐκάλουον Προυσιάδα Κιανὴν ἢ Προυσιάδα Παραθαλασσίαν. Μετὰ τὸν θάνατον Νικομήδους τοῦ Γ', ἡ Κίος ἠναντιώθη εἰς τὰ ρωμαϊκὰ ὄπλα, ὡς ἐκ τούτου δ' ὑπέστη πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Γαίου Τριαρίου.

Καθ' ὅλην τὴν Βυζαντινὴν περίοδον ἐλάχιστα γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς, εἰμὴ ὅτι κατὰ τὸν Η', Θ' καὶ Ι' αἰῶνα ἐχρησίμευσεν ὡς ἐπίγειον τῆς Προύσης, εἰς τὸν λιμένα δὲ ταύτης ἀπεβιβάζοντο ὅσοι μετέβαινον μέχρι τῶν λουτρῶν ἐκείνης. Εἰκάζομεν ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην θὰ εἶχε καὶ κίνησιν καὶ ζῶην ἐξ ἀντανακλάσεως. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Νικαίας ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, μνημονεύεται ὅτι ἐκ τῆς πόλεως ταύτης Ἀλέξιος ὁ Α' μετέφερε διὰ ξηρᾶς ἐν μιᾷ νυκτὶ στολίσκον μέχρις Ἀσκανίας λίμνης, ὑπάρχει δὲ ἰδέα ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχε ναύσταθμος καὶ ναυπηγεῖον πολεμικῶν σκαφῶν. Τέλος δὲ τὸ 1330 ἐγένετο πῦρ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους. Τὰς πληροφορίας ταύτας σποραδικῶς ἀρυόμεθα παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ χρονογράφων, οἵτινες ἐν πολλοῖς τηροῦσιν ἀπόλυτον σιγὴν περὶ τῆς πόλεως ταύτης. Ἄλλ' ἂν στερούμεθα ἱστορικῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς εὐημερίας καὶ διοικήσεως τῆς πόλεως, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ὁ Πλούταρχος τοῦλάχιστον φαίνεται κατενθουσιασμένος ἐκ τῆς ἀγωγῆς τῶν Κιανῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, φέρει δ' αὐτοὺς ὡς παράδειγμα πρὸς μίμησιν λέγων ἐν τοῖς Ἠθικοῖς του·

«Ταῖς Κίων παρθένους ἔθος ἦν εἰς ἱερὰ δημόσια συμπορεύεσθαι καὶ διημερεύειν μετ' ἄλλων οἱ δὲ μνηστῆρες ἰθεῶντο παιζούσας καὶ χορευούσας· ἐσπέρας δὲ πρὸς ἐκάστην ἀνὰ μέρος βδίζοντες διηκονοῦντο τοῖς αὐτῶν γονεῦσι καὶ ἀδελφοῖς ἄχρι καὶ τοὺς πόδας ἀπονίζουσιν· ἤρων πολλάκις μιᾷ πλείονες οὕτω κόσμιον ἔρωτα καὶ νόμιμον, ὥστε τῆς κόρης ἐγγυηθείσης ἐνὶ τοὺς ἄλλους εὐθὺς πεπαῦσθαι, κεφάλαιον δὲ τῆς εὐταξίας τῶν γυναικῶν τὸ μήτε φθορὰν ἀνέγγυον ἐτῶν ἐπτακοσίων μνημονεύεσθαι παρ' αὐταῖς γενομένην».

Εἴμεθα πολὺ εὐτυχεῖς ἀναγράφοντες τὰ ἀνωτέρω τοῦ χαιρωνέως συγγραφέως, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸν ὠραιότερον καὶ αὐθεντικώτερον ἔπαινον τῶν Κιανῶν

παρθένων και γυναικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν τρέφομεν δὲ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι αἱ σύζυγοι Κιαναὶ θὰ διατηρῶσι τὰς ἀρετὰς τῶν προγόνων των. Εὐχόμεθα δὲ διακαῶς, ὅπως καὶ ὁ νεώτερος Πλούταρχος εὐρεθῆ εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ὑπερακοντίσῃ τὸν ἀρχαῖον ὡς πρὸς τοὺς τῶν Κιανῶν ἐπ' ἠθικῆς ἐπαίνους. Νῦν ἡ Κίος εἶναι πόλις, ἣτις διαπρέπει ὄντως ἐπὶ ἐμπορικῆ δραστηριότητι καὶ πνευματικῆ ἀναπτύξει. Δὲν γνωρίζομεν κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν τίς τῶν αἰώνων ἦτο ὁ χρυσοῦς αἰὼν αὐτῆς καὶ τίς ἡ γενικὴ τῆς πόλεως κατάστασις κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκείνον· ἐν τούτοις ὁμως δὲν διστάζομεν, ἀποβλέποντες εἰς τὴν σημερινὴν εὐρωστίαν αὐτῆς καὶ κοινωνικὴν πρόοδον, νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι νῦν ἂν μὴ ὑπερέβῃ, πάντως ὁμως εὐρίσκεται ἐν τῇ αὐτῇ βαθμίδι τῆς μεγαλειτέρας ποτὲ δόξης τῆς. Τοὺς ἀριθμοὺς τῆς ἐμπορικῆς καὶ λιμενικῆς κινήσεως τῆς πόλεως, οἵτινες παρέχουσιν ἡμῖν ἀψευδῆ εἰκόνα τῆς προόδου αὐτῆς, παρεθέσαμεν εἰς ἄλλην σελίδα, νῦν δ' ἀρκεσθῶμεν εἰς ὅσα ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἡδυνήθημεν ν' ἀντιληφθῶμεν.

Ἡ πόλις ἐκτισμένη ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Κιανοῦ κόλπου ἀμφιθεατρικῶς, ἔχει ἐκ τῆς θαλάσσης ὠραίαν θέαν, περιβάλλεται ἀπὸ λόφους καταφύτους ἐξ ἐλαιῶν καὶ μορεοκῆπων, οἵτινες ἀπεργάζονται αὐτῇ ὠραῖον πλαίσιον, γραφικὸν καὶ καρποφόρον, διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Ἀσκανίου ποταμοῦ, ὅστις μετεγγίζει τὰ ὑπερεκχειλίζοντα ὕδατα τῆς λίμνης Ἀσκανίας εἰς τὸν Κιανὸν κόλπον. Δι' ὄλους τοὺς λόγους τούτους εὐμοιρεῖ ὠραίων ἐξοχῶν παραλίω καὶ μεσογείων, αἵτινες κοσμοῦσι τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἐπιδραφελεύουσιν αὐτῇ ποικίλας χάριτας. Ἐπεσκέφθημεν πολλὰς ἐκ τούτων καὶ ἐξετιμήσαμεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἀξίαν των.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διοίκησιν, ἡ πόλις εἶναι ἔδρα ὑποδιοικητοῦ, ὑπαγομένου εἰς τὸν νομάρχην Προύσης καὶ τῆς Μητροπόλεως Νικαίας, ἣτις καὶ διὰ τὴν ὑπαρξίν των δημοσίων ἀρχῶν καὶ διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ τόπου μετετέθη ἐν Κίῳ ἀπὸ πολλοῦ. Τόσαῦτα εἶχομεν νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς πόλεως ταύτης, τὴν ὁποίαν ἐγνωρίσαμεν ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς μέχρι Νικαίας ἐκδρομῆς μας· γνωρίζομεν ὅτι εἶναι σχετικῶς ὀλίγα πρὸς τὴν δρᾶσιν καὶ εὐρωστίαν τοῦ τόπου, ἀλλὰ μία ἐπαρκῆς περιγραφή τῆς πόλεως δὲν δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς στενὰς σελίδας ταύτας τῶν ταξειδιωτικῶν ἐντυπώσεων. Εἶναι θέμα ἰδιαιτέρας πραγματείας, τὴν ὁποίαν ἴσως εὐρωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάμωμεν ἄλλοτε.

III ΟΛΥΜΠΟΣ

Νὰ ἐπισκεφθῆ τις τὴν Βιθυνίαν, νὰ γράψῃ δὲ περὶ αὐτῆς χωρὶς νὰ χαράξῃ ἔστω καὶ δύο γραμμάς περὶ τοῦ Ὀλύμπου, εἶναι παράλειψις, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εὐρωμεν καὶ τὴν ἐλαχίστην δικαιολογίαν ἀπέναντι τῶν ἀναγνωστῶν μας.

Δὲν ἠτύχησαμεν νὰ ἀνέλθωμεν ἐπὶ τοῦ γηραιοῦ τούτου ὄρους, δὲν ἐλάβομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ αἰσθανθῶμεν τὸ ρίγος τῆς ἡδονῆς, ἣν παρέχει εἰς τοὺς ἐπισκέπτας αὐτοῦ, οὔτε ἐπίομεν εἰς τὰς κρυσταλλίνοὺς αὐτοῦ πηγὰς διαυγῆς ὕδωρ· ἐν τούτοις ὁμως (εἶδομεν τὰς νεφελογείτονας κορυφὰς αὐτοῦ ἀπὸ ὄλων τῶν σημείων τῆς Βιθυνίας, ἀφ' ὧν ἐστρέψαμεν τὸ βλέμμα καὶ ἐκάστοτε τῷ ἀπηυθύνομεν ἓνα ταπεινὸν χαιρετισμὸν, ὅστις τῷ πρέπει.

Εἶναι τὸ ἀρχαιότατον καὶ ἐπιβλητικώτερον μνημεῖον ὅλης τῆς Βιθυνίας, εἶναι τὸ θαυμασιώτερον καλλιτέχνημα αὐτῆς. Φέρει τὸ ἐνδοξότερον τῶν ὀνομάτων καὶ οὐδενὸς τῶν συνωνύμων αὐτοῦ φαίνεται κατώτερος. Ἐπὶ τῶν ὑπορείων αὐτοῦ καὶ τῶν ὄροπεδίων, ἐπάνω εἰς τὰ γρανιτώδη στρώματα τοῦ ἐδάφους τοῦ ἔχει γραφῆ ἡ ἱστορία τοσούτων γεγονότων, ἡ δὲ σεβασμία του κορυφῆ, ἣτις ὡς κεφαλὴ αἰωνοβίου γέροντος εἶναι πάλλευκος, ἐπεσκώπησε καθ' ὅλην τὴν ἄμετρον διάρκειαν τῶν αἰώνων καὶ παρηκολούθησε τὴν μεγαλειτέραν ἐποποιίαν, ἣτις ἐξετυλίχθη ἐπὶ τῶν πεδίων ὧν δεσπόζει· καὶ λέγουσιν ὅτι εἶναι θαυμασία ἡ θεὰ των ἐκ τῆς κορυφῆς ταύτης. Ἐκεῖθεν δύναται τις νὰ ἴδῃ εὐχερῶς, ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν Προποντίδα μετὰ τῆς Κων/πόλεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς ἀπεράντους πεδιάδας τῆς Βιθυνίας, Μυσίας καὶ Φρυγίας, ἐφ' ὧν αἱ λίμναι φαίνονται ὡς μικρὰ κάτοπτρα στίλβοντα, οἱ δὲ ποταμοὶ ὡς ἀργυραὶ γραμμαὶ ἐπὶ πρασίνου χάρτου. Ὁ ὄγκος καὶ τῶν μεγαλειτέρων πόλεων ἐκμηδενίζεται ἀπὸ τῆς κορυφῆς του, τὸ δὲ ἔργον τῶν ἀνθρώπων ὡς ἔργον μυρμῆκων συγχέεται. Διαμένων τις ἐν τῇ ἀραιᾷ ἀτμοσφαιρᾷ τῆς κορυφῆς του εἰς ὕψος 2000 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἐγγίζοντα τὴν οὐρανίαν δόξαν καὶ ἄρχεται περιφρονῶν τοὺς μόχθους τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ἐγωϊστικὰς αὐτῶν ιδέας.

Τί είναι ἡ ἀνθρωπίνη δόξα καὶ ὑπερηφάνεια πρὸ τοῦ γρανιτώδους τούτου ἔργου! Ἡ μεγαλοπρέπειά του ὁμως δὲν συνίσταται εἰς τὸν ὄγκον αὐτοῦ μόνον. Ὁ Ὀλυμπος τῆς Βιθυνίας δὲν ἐπιβάλλεται μόνον διὰ τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ ὕψους του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς καλλονῆς του. Παρὰ τὴν γηραιότητα αὐτοῦ, ἔχει καλλονὰς αἰωνίως νεανιζούσας. Τα μαγευτικὰ καὶ συνηρεφῆ αὐτοῦ δάση τῶν πευκῶν, φηγῶν καὶ ἐλατῶν, ἡ ἀπέραντος καὶ ἀχανῆς χλόη ἢ ἀφθόνως καλύπτουσα τὰ ὄροπέδια αὐτοῦ, τὰ τρυφερὰ καὶ εὐώδη ἄνθη, ἅτινα κοσμοῦσι θαυμασίως ὡς πολύτιμοι λίθοι τὸ βρασιλικόν του περίβλημα, αἱ πηγαὶ τῶν κρυσταλλίνων ὑδάτων καὶ ποταμῶν, οἵτινες διαρρέουσι τὰς δευράδας αὐτοῦ, ἵνα γωνιμοποιήσωσι τὰ παρὰ τοὺς πρόποδάς του πεδία καὶ τέλος καὶ αὐτὴ ἡ γυμνὴ καὶ χιονοστιβῆς κορυφή του, ταῦτα πάντα ὀρώμενα ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρέχουσιν εἰς τὸν θεατὴν τὴν μεγαλειτέραν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ζωηροτέραν ἐντύπωσιν, δύνανται νὰ ἐξάρωσι τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν εἰς οὐράνια ὕψη καὶ τὸ πνεῦμα εἰς θείαν ἀντίληψιν. Ἰδοὺ διατί ὁ Ὀλυμπος οὗτος, ἀφοῦ ἔπαυσε νὰ εἶναι κατοικία τοῦ Μυσίου Διός, ἐγένετο ἡ μᾶλλον εὐάρεστος διαμονὴ τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος. Τὰ ἐν αὐτῷ δὲ μοναστήρια δὲν ἦσαν μόνον βωμοί, ἐφ' ὧν ἐκαίετο ὁ λίβανος τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ ἐστία γραμμάτων καὶ πηγαὶ ἐμπνεύσεων. Εἰς τὰ δάση αὐτοῦ εὕρισκον ὁ,τι ἐποθοῦν καὶ ὁ,τι ἡ κοινωνία τῶν πόλεων δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτούς. Ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς ἰδοὺ τί γράφει περὶ αὐτοῦ: «Οὐκ ἀναπαύσομαι τοίνυν ποτὲ μέχρις ἂν τῆς ἐνταῦθα πέδης τοὺς πόδας ἐλευθερώσας πρὸς τὸ θεῖον ὄρος δραμοῦμαι τὸν Ὀλυμπον».

Θεῖον λοιπὸν ἀποκαλεῖ τὸν Ὀλυμπον, θεῖον, διότι ἐν αὐτῷ συναιτᾶται ἡ ἰσχυροτέρα μεγαλοπρέπεια μετὰ τῆς λεπτοτάτης ἀγγελικῆς χάριτος. Θεῖον, διότι παρέχει ἡμῖν εἰκόνα τῆς αἰωνιότητος καὶ παντεποπτείας τοῦ Δημιουργοῦ.

IV ΑΠΟ ΚΙΟΥ ΕΙΣ ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΣΑΝ

Ὅταν μίαν ὠραίαν χαραυγὴν ἐπέβημεν τοῦ ἀτμοπλοίου, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ἔφερε μέχρι τῆς Κων/πόλεως, ὅταν πλέον εἶδομεν καὶ τὸ τελευταῖον πρυμνήσιον

λυόμενον καὶ τὸν ἔλικα νὰ πλαταγίζῃ τὰ ἀργυρόχροα ὕδατα, καὶ συγκεχυμένον ἠσθάνθημεν εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ἀπροσδιόριστον, καὶ σκοτεινόν· ἀφ' ἐνὸς ἔχαιρον, διότι διήνυον τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ μικροῦ μου ταξιδίου, ὅπερ μὲ εἶχεν ἀπομακρύνει τῆς Κων/πόλεως, ἀφ' ἑτέρου ὁμως ἐλυπούμην, διότι ἄφινον τὰ μέρη ταῦτα τὰ ὠραία, τὰ ὁποῖα ἠγάπησα εὐθὺς ὡς ἐγνώρισα καὶ ὑπὸ τοῦ συναισθήματος τούτου, κατεχόμενος ἐξηπλώθην ἐφ' ἐνὸς ἀνακλίντρου τῆς γεφύρας.

Διεσχίζομεν τὰ γαληνιαῖα ὕδατα τοῦ Κιανοῦ κόλπου, ἡ αὐγὴ ἦτο μαγικὴ καὶ τὰ χρώματα ἅτινα ἐσκόρπιζεν εἰς τὸν οὐράνιον θόλον καὶ τὴν θάλασσαν, ἦσαν ἐξαιρετὰ· ἐνόμιζέ τις ὅτι τὸ Σύμπαν ἐπὶ τῇ ἀνατολῇ ἀνεκαινίζετο, ὅτι ἔχαιρεν, ὅτι ἐσκίρτα, ἀποβάλλον τὴν νάρκην εἰς μίαν ὠραίαν ἠλιακῆς ἀκτίνος θωπέαν. Τὰ πάντα ἐφαίνοντο κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην χορεύοντα, τὰ πάντα ἔπλεον εἰς ἀρμονίαν χρωμάτων καὶ γραμμῶν, κατεχόμενα ὑπὸ μιᾶς παρθενικῆς ἀποχρώσεως, χάρις εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου.

Πόσον μέγας ποιητὴς εἶναι ὁ Ἥλιος! Αὐτὸς μᾶς χαρίζει τὰ ὠραιότερα χρώματα ἐν τῷ αἰθέρι καὶ τῇ θαλάσῃ, αὐτὸς μᾶς παρέχει τὰς διακυμάνσεις τῶν φωτοσκιάσεων καὶ χάρις εἰς τὰς διαβαθμίσεις τοῦ ριπτομένου ἐπὶ τῶν ὄντων φωτός του δημιουργεῖ ἀχειροποίητα ἀριστοτεχνήματα. Οἱ ἀρχαῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀφθονίαν θεῶν καὶ ἡμιθέων καὶ δι' ἕκαστον στοιχεῖον εἶχον δημιουργήσει καὶ μίαν θεότητα, ἐφάνησαν ὄντως παραδόξως φειδωλοὶ εἰς ὁ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴνποίησιν καὶ τὸ φῶς. Ἀπέδωσαν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα πολλὰ ἔργα καὶ πολλὰς ἐποπτείας· τὸν ἐφαντάσθησαν ἠνίοχον τοῦ οὐρανοῦ ἄρματος τοῦ ἡλίου, θεὸν τῆς Ποιήσεως καὶ καλλιτεχνίας καὶ ἀρχηγὸν τῶν Μουσῶν· διατί ἄρα γε; Οὐχὶ βέβαια τυχαίως καὶ ἀδιακρίτως· ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐφάνησαν εἰς πάντα τὸσον καλοὶ ψυχολόγοι, δὲν ἠδύνατο νὰ παραμελήσωσι τὴν θεολογίαν των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, δογματίζοντες περὶ τοῦ Ἀπόλλωνος οὕτως, ὠμολόγουν καὶ ἐκήρυττον τὸν Ἥλιον καὶ τὸ φῶς του ὡς τὸν μεγαλειότερον καὶ ἐξοχώτερον καλλιτέχνην τῆς φύσεως· τῆς δὲ ἀληθείας ταύτης πάντοτε δεχόμεθα τὰ τεκμήρια καὶ τὰς ἀποδείξεις καὶ δὴ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτε, ἐνῶ τὸ πλοῖόν μας αὐλάκονει τὰ ὑγρά κέλευθα, ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων, ἐπὶ τῶν ἐκτάσεων τῶν πεδιάδων, ἐπὶ τῶν κήπων καὶ τῆς ὑγρᾶς τῶν ὑδάτων ἐπιφανείας, ἀπεργάζεται τόσα ἀμύθητα καλλιτεχνήματα.

Ἦδη ἔχομεν μακρυνθῆ ἄρκετὰ τῆς Κίου καὶ ἰδοὺ πρὸς τὴν πρῶραν ἡμῶν φαίνεται ἡ πόλις τῶν Μουδανίων· εἶναι ἡ ἀρχαία Μύρλεια, ἡ μετέπεισα Ἀπάμεια, ἣτις οὐχὶ ἐπ' ὀλίγον διετήρησε τὴν φήμην τῆς γυναικὸς τοῦ ἀναστήσαντος αὐτὴν Προυσίου. Μετὰ πλοῦν δίωρον ἐφθάσαμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐπωφελούμενοι τῆς ὀλιγοῦρου ἐν αὐτῷ παραμονῆς τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐξήλθομεν ἵνα κάμωμεν ἓνα μικρὸν περίπατον. Φαίνεται ὅτι εἶναι ὠραία κωμόπολις τὰ Μουδανιά, ἔχουσα παραγωγὴν καὶ ἐμπόριον ἄρκετόν, εἰς τὴν ἔντασιν τοῦ ὁποίου πολὺ συντελεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἶναι τὸ ἐπίνειον τῆς Προύσης, ὁ λιμὴν, δι' οὗ εἰσάγονται ὄλα ὅσα ἐξώθεν ἀγοράζει ἡ Προῦσα καὶ δι' οὗ ἐξάγονται εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Εὐρώπην τὰ προϊόντα αὐτῆς, ἀπέχουσα δὲ τῆς Προύσης 41,5 χιλιόμετρα, συνδέεται μετ' αὐτῆς διὰ σιδηροδρόμου. Διοικητικῶς τὰ Μουδανιά εἶναι ὑποδιοικήσις· ὑπάγεται δὲ πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς εἰς Προῦσαν· ἔχει 7,500 κατοίκους, οἵτινες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν βομβύκων, ἐξαγωγὴν σπόρου καὶ ἐλαιοπαραγωγὴν. Βεβαίως εἰς περίπατος δὲν δύναται νὰ μᾶς πληροφορήσῃ πολλὰ διὰ μίαν πόλιν, οἷαν τὰ Μουδανιά, ἐπεθυμοῦμεν δὲ νὰ παρετεινομεν τὴν διατριβὴν μας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἂν τὸ ἀτμόπλοιον δὲν μᾶς ἐκάλει διὰ τῶν ἐπαλλήλων συριγμῶν του. Ἐπεστρέψαμεν λοιπόν, ἀλλὰ τί ἦτο ἐκεῖνο; πλῆθος ἐπιβατῶν εἶχε πλημμυρῆσαι τὸ πλοῖον. Ἦσαν ἐκεῖνοι, ὅσοι ὁ ἄρτι ἀφιχθεὶς σιδηρόδρομος εἶχε κομίσει ἐκ Προύσης, ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι εἰς τὰ λουτρά αὐτῆς ἐζήτησαν τὴν ἴασιν ἢ τὴν τέρψιν. Ὀλίγα λεπτὰ μετὰ ταῦτα καὶ τὸ ἀτμόπλοιον ἐξέκίνησε. Βαίνομεν ἤδη πρὸς τὴν ἐξοδὸν τοῦ κόλπου, ἀλλὰ σταθμεύομεν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Συγῆν, Τριγλίαν καὶ Ἀρμουτλοῦ, μεθ' ὃ φθάνομεν εἰς τὴν Προποντιδα. Εἶναι λαμπρὰ μεταμεσημβρία. Αἱ Πριγκηπόνησοι, ἐξ ὧν διερχόμεθα, λάμπουσαι εἰς καλλονὴν καὶ κίνησιν, μᾶς χαιρετῶσιν ἐπανερχομένους. Βλέπομεν τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ὕστερον τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Κεράτιον. Χαιρετῶμεν ταῦτα πάντα περιπαθῶς καὶ ἀποβιβαζόμεθα.

V ΤΡΥΞ

Ἡ μικρὰ ἡμῶν ἐκδρομὴ ἐτελείωσεν. Ἄνερχόμεθα ἤδη τὴν κοσμοβριθῆ ὁδὸν τοῦ Πέραν, ἀφοῦ διηνύσαμεν ἀνὰ τὴν ὠραίαν Βιθυνίαν 350 περίπου χιλιόμετρα καὶ ἐπαναβλέπομεν τὴν κίνησιν τῆς πρωτευούσης, ἣς εἶχομεν στερηθῆ· Χαίρομεν διὰ τοῦτο, χωρὶς νὰ αἰσθανώμεθα λύπην, διότι τὴν εἶχομεν ἐπὶ καιρὸν τινα ἐγκαταλείψει. Αἱ ἐντυπώσεις τοῦ μικροῦ ἡμῶν ταξιδίου, τὰ διδάγματα, ἅτινα ἠρύσθημεν ἐξ αὐτοῦ, ἡ ἀνάπαυσις ἐκ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν καὶ τέλος ἡ ἐναλλαγὴ τῶν γραφικῶν σκηνῶν, αἵτινες διῆλθον πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν, ταῦτα πάντα ἦσαν ἱκανὰ καὶ νὰ ἀντιρροπήσωσι τὴν στέρησιν ταύτην καὶ νὰ πληρώσωσι τὴν καρδίαν μας ἱκανῆς εὐαρεσκείας. Καίτοι δὲ ἡ ἀνθρωπίνη καρδία εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ καταλαμβάνηται ὑπὸ μικρᾶς τινος μελαγχολίας μετὰ τὴν πλήρωσιν ἐκάστου πόθου αὐτῆς, καίτοι πολλάκις εὐρέθην εἰς τὴν σκιερὰν στιγμὴν κατόπιν οἰασδῆποτε πράξεώς μου ν' ἀπευθύνω πρὸς ἑμαυτὸν τὴν ψυχρὰν ἐρώτησιν· πρὸς τί ἄρά γε; ἐν τούτοις ὅταν καθήμενος πρὸ τοῦ γραφείου μὲ τὴν κεφαλὴν ἀνὰ χεῖρας ἐταξιθέτουں τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ταξιδίου μου τούτου, οὐ μόνον δὲν ἐνόησα τὸ βᾶρος τοῦ κερτομικοῦ τούτου αἰσθήματος, ἀλλ' ἠτθάνθην ἑμαυτὸν τελείως ἱκανοποιημένον, διότι ἐφρόνουν μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι ὁ χρόνος, τὸν ὁποῖον συνέζησα μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς, δὲν παρήλθεν ἀνωφελῶς.

Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτε κλείω καὶ τὴν τελευταίαν γραμμὴν τῶν ταξιδιωτικῶν τούτων ἐντυπώσεων, προβάλλεται εἰς ἡμᾶς τὸ ἐρώτημα· ἄρά γε ἠδυνήθημεν διὰ τῶν πενιχρῶν τούτων γραμμῶν νὰ μεταδώσωμεν τῷ ἀναγνώστῃ τὰς εὐαρέστους ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ ταξιδίου μας τούτου ἀπεκομίσαμεν; ἠδυνήθημεν ἄρά γε ν' ἀποτυπώσωμεν εἰς τὰς σελίδας ταύτας τὴν εἰκόνα τῆς ὠραίας καὶ ἱστορικῆς χώρας, τὴν ὁποίαν ἐπεσκεψθῆμεν; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ἀρμόδιοι ν' ἀπαντήσωμεν. Ἄν νῦν ὁ φιλόφρων ἀναγνώστης εὖρῃ τὰς γραμμὰς ταύτας ὀλιγώτερον ἀνιαρὰς καὶ

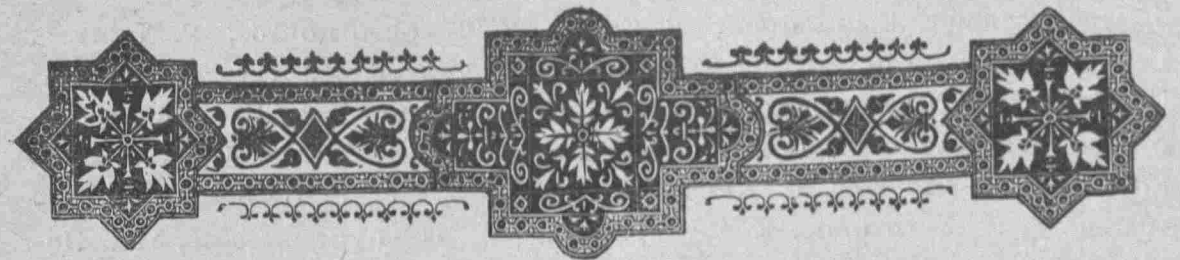
περισσότερον εὐαρέστους, θὰ τῷ ὀφείλωμεν μυρίας χάριτας διὰ τὴν εὐμένειάν του ταύτην· ἂν ὁμως συμβῆ τὸ ἐναντίον, τὸν παρακαλοῦμεν τὰς ἐλλείψεις τοῦ

Θ. Καβαλιέρος Μαρκουῖζος

ἔργου νὰ μὴν ἀποδώσῃ εἰς ἀμοιρίαν σπουδαιότητος ἐκείνων, τὰ ὅποια περιγράφονται ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ τὸναντίον εἰς ὑπέρομετρον αὐτῶν ἀξίαν, τὴν ὅποιαν διὰ τὸ μέγεθος δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀποδώσωμεν. Ἴνα δὲ λάβῃ ἰδέαν ἀσφαλῆ καὶ τελείαν περιτῶν ὠραίων καὶ ἱερῶν τούτων τόπων τὸν συμβουλευόμεν καὶ τὸν παρακαλοῦμεν ν' ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλήν μας, ἵνα ἐκδράμῃ μέχρι τῶν μερῶν αὐτῶν καὶ ζητήσῃ ἐπὶ τόπου νὰ αἰσθανθῆ ὅ, τι ματαίως ἐπιζητεῖ εἰς τὸ ἔργον μας.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς ἐμὲ ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα θὰ θεωρήσω ἑμαυτὸν ἐξίσου εὐτυχῆ καὶ

ΛΕΥΚΩΜΑ

ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἰ ΕΛΛΑΣ

Ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα τῶν Ἑλλήνων ΟΔΓΑ.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Θεόκλητος, ὁ Σύρου καὶ Τήνου Ἀθανάσιος, ὁ Ὑδρας Ἰωάσαφ, ὁ Κυθήρων Εὐθύμιος, Ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος Ἀναστασίου ἱερεὺς τῆς Α. Μ. τῆς βασιλείσσης, Γ. Λαμπάκης ὑφ. χριστ. ἀρχαιολογίας καὶ γραμμ. Α. Μ. βασιλείσσης, Σ. Μερκούρης δήμαρχος Ἀθηναίων, Ἐμμ. Ζολώτας καθηγητῆς Πανεπιστημίου, Ἡλίας Πουλόπουλος ἐργοστασιάρχης, Γεώργιος Παπαδουρόπουλος τραπεζίτης, Α. Ἀναγνωστόπουλος ἔμπορος, Δημ. Παπανικολάου, Λ. Ἀναγνωστόπουλος, Νικ. Σακελλαρόπουλος, Δημ. Ἀνδρουλῆς, Ἀν. Μαντζουλῆς, Ἰωάννης Γαβριήλ, Β. Γαβριήλ, Ἀνδ. Μαντζούνης, Νικ. Δρούκας, Λυκούργος Ρονκίδης, Πέτρος Κοτσιρίδης, Σταῦρος Παπαδόπουλος, Κωνστ. Κολίγρης, Ἀλέκ. Φιλιππίδης, Δημ. Φιλιππίδης, Κ. Κροντηρᾶς, Νικ. Καλαμίτζης, Α. Διακάκης, Α. Ἀντανασιώτης, Π. Βρυώνης, Γεώργιος Καραδία, Θεόδ. Δασκαρόλης, Ἐμμ. Σερφιώτης, Γεώργιος Ἀργυρίου, Ἀλ. Παπαχρήστου, Γεώργιος Βογιατζῆς, Γεώργιος Σκαμβούγερας, Νικ. Κατσιμέδης, Ι. Δαμάς, Χρ. Λεονάρδος, Σταμ. Χρυσανθόπουλος, Κωνστ. Γεωργιάδης, Κωνστ. Δελνηγιάννης, Σταμάτιος Βουδούρης πλοίαρχος Β. ναυτικοῦ, Γ. Κωνσταντίνου, Ἰωάν. Ἀρμακόλλας, Ι. Φουστάνος ἰατρός, Φ. Φωτιάδης, Π. Παπαθωμόπουλος, Γ. Φιλάρετος δικηγόρος, Δημ. Κοκκῶνης, Θεοδόσιος Θεοφίλης (7), Κ. Οἰκονομόπουλος, Ἐλένη Στεργίου, Βαρβάρα Δαμπλάτη, Πηνελόπη Γραλούρη, Ἀθηνᾶ Βου-

δούρη, Δέσποινα Κονταράτου, Β. Ζορπᾶ, Κ. Τσαρμπόπουλος, Γ. Νικήτας, Γεώργ. Παπανικολάου, Γ. Κατσιφός, Αικ. Τσαγκόγιωργα, Ἀντιγόνη Λιάση. Π. Μαρκέτης, Νικόλαος Δαρόπουλος, Ἰωάν. Κασδόνης, Χαρ. Πετμεζᾶς, Μάρκ. Καβαλιέρος, Ἰάκωβος Σκαρέτσος, Κ. Διαλησμᾶς, Ἀγ. Διαλησμᾶς, Κ. Λουμάκης, Ἰωάν. Κονταρίνης, Γ. Καραχάλιος, Γ. Δραγώνας, Β. Περδικίδης, Α. Πανόπουλος, Κ. Χαροκόπος, Εὐάγγ. Τσακίρης, Α. Παναγιωτόπουλος, Δημ. Παλιώζης, Μηνᾶς Καψάνης, Δούνιας και Σκαρμούζος, Ἀθ. Θεοδωρόπουλος, Εὐάγγ. Λεονάρδος, Π. Καβαλιέρος, Ἰωάννης Ἀραχωδίτης, Ν. Φουλάκης, Ἰωάν. Ἀραγεώργης, Ε. Καβαλιέρου, Α. Μαρκουίτζου, Ε. Ξυνός Β. Βασιλακάκης, Ἰωάννης Δαμπλάτης, Δημ. Μαργαζᾶς, Προκόπιος Ταγαρᾶς, Ἀγγ. Στεργίου, Β. Δ. Ζῶτιος, Ἠλ. Ρώτας, Ἐμμ. Στεργίου, Ἰούλ. Φορνέζης, Νικ. Κανακάκης, Κ. Κυριακίδης, Γιάγ. Δημητρακόπουλος, Κ. Πολένας, Κ. Καϊνάρος, Στυλ. Παξυμάδης, Στέλιος Λεβαντιῆς, Ἀνδρέας Σκαρλαῆτος, Εὐθύμιος Προκοπίου, Ὀδυσ. Ἰωαννίδης, Κ. Βάος, Ὀμηρος Λεοντίδης, Εὐγένιος Ὀνωρίου, Εὐδόκιμος Εὐαγγελίνος, Μ. Καλαποθάκης.

II ΤΟΥΡΚΙΑ

Κωνσταντινούπολις.

Ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακείμ, ὁ πρ. Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος, ὁ Χαλκηδόνος Γερμανός, ὁ Δαφνουσίας Κωνσταντῖνος, ὁ χωροεπίσκοπος Ταταούλων Παμφίλου Μελισσηνός, ὁ Πελαγονείας Βασίλειος, Ε. Εὐγενίδης, Ε. Εὐγενίδης. Α. Ζαρίφης, Γ. Κωνσταντινίδης, Β. Μυστακίδης, Α. Καλαμίδας, Α. Λιμαράκης, Κ. Σωσθίδης, Γ. Βορίδης, Ρ. Σοφιανός, Θ. Χριστοδουλίδης, Ἀδελφοὶ Λιτόπουλοι, Γεράσιμος Ματαράγκας, Θεοχάρης Κλεώτης, Ν. Βασιλειάδης, Δημ. Χ' Ἠλιάδης, Ὀμηρος Νικολαΐδης, Χρυσόστομος Ἰωάννου, Στέφανος Ἀνδρικόπουλος, Θ. Φλωρᾶς, Β. Σαραφόπουλος, Ζ. Ἀντωνιάδης, Δ. Εὐθυμίου, Ρ. Κωστόπουλος, Ε. Εὐστρατίου, Ε. Χαρτίδης, Ἰωάν. Ζουμπούλης, Σ. Μελαχροinou, Παρασκευᾶς Ἀρσενιάδης, Ἀριστόβουλος Δ. Χρηστίδης, Ἀναστ. Χ. Ἀναστασιάδης, Νικόλαος Σαράδος, Ἰωάννης Καπκανῆς.

Νικομήδεια.

Ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος, ὁ Χαριουπόλεως Κωνσταντῖνος, Βασιλᾶτος, Γ. Ματσούκης, ἀδελφοὶ Πατρικίου, Λεωνίδας Σκαριτάκης, Διαμαντιῆς Σῆμ. ς, Edouard Arnold, Μιλτ. Κωνσταντινίδης, Κ. Σουβρίδης, Χρ. Σοφιανίδης, Γ. Κάριος, Ἰάκ.

Ἰακωβίδης, Εὐάγγ. Σοργός, Ἀγάθων Κομνηνός, Τιμ. Μικροκάλλης, Α. Χαραλαμπίδης. Σ. Ἀλεξανδρίδης, Γ. Λιμπούσης, Κωνστ. Χαραλαμπίδης, Σουρλάγκας, Εὐστρ. Κωνσταντινίδης, Χρῆστος Κισσές, Ἰωάννης Κραμβῆς.

Κίος.

Ὁ Νικαίας Ἱερώνυμος, ὁ Ἀμφιπόλεως Εὐγένιος, Βλάσιος Γιαδάσογλους, Α. Κ. Πινάτσης, Ἀρ. Παρίσης, Κορν. Βιγγόπουλος, Γεράσ. Καραμέλης, Ἀπ. Τακάς, Δημ. Σταϊκόπουλος, Κ. Γ. Σῶκος, Κλεάνθης Σκουλῆς, Δημ. Κάλφας, Χ' Σπύρος, Ἀθ. Κάλφας, Σπύρος Παπαδόπουλος, Χριστόφ. Βελπδαρίου, Ἀθ. Μαυρόπουλος, Ἐκτωρ Δροσόπουλος, Ἀθ. Πολυχρονιάδης, Δημ. Πινάτσης, Γ. Κ. Μαυρομιχάλης, Θεμ. Πινάτσης, Θεόδ. Καραμέλης, Ἀπόστ. Τσερβένης, Α. Κ. Μιναρετζίδης, Ν. Α. Παδιδέκας, Ἀρχηγ. Μιχαλίδης, Στυλ. Διακάκης, Ἀναγν. Τσελεπόγλους, Δημ. Δ. Μαραγκοῦ, Συνόδης Ἀύγουστίνος, Γ. Α. Τζιβαννίδης, Ξενοφῶν Δημητριάδης, Ν. Β. Κουντουρίδης, Ἀν. Φιδάκης. Ἀν. Χατζόγλους, Γεώργιος Κουτουρίδης, Β. Κάδουρας, Κωνστ. Τσερβένης, Ὀμηρος Ἀθανασίου, Π. Βιτάλης, Ι. Θ. Μαρκουίτζος, Περ. Γιαδάσογλους, Κ. Γ. Γιαδάσογλους, Ἀλ. Γεωργιάδης, Πετράκης Ἀντωνίου, Ἀριστ. Παλκκαρᾶς, Χρ. Ἀναστασιάδης, Γεώργιος Φελαχίδης, Βασίλειος Μουράτης, Ἀναστάσιος Τσιρώνης, Πέτρος Φιλιππαῖος, Παναγιώτης Σκουλίδης, Ἀπόστολος Μέλιας, Κ. Γ. Πινάτσης, Γ. Οἰκονομίδης, Νικόλαος Κούντας, Κῶτσος Χ' Βασιλείου, Φώτιος Παντερμαλῆς, Σταῦρος Μαυρομιχάλης, Δημοσθ. Σ. Πανταζίδης, Χρῆστος Πεχλιδάνης, Παν. Βορίδης, Γεώργ. Τσερβένης, Χρῦσανθ. Λαζαρίδης, Ἀδελφοὶ Κρητικοῦ, Κυριάκος Ζαφειρόπουλος, Πολύδωρος Σταϊκόπουλος, Τιμολ. Χ' Ἰωάννου, Γεώργιος Μουράτη, Φώτιος Ἀρμάγου, Νικόλαος Ἀθ. Δόκου, Περικλῆς Πηγέλης, Βασ. Καραγιάννης, Β. Καλαδάνης (Παλλαδάριον).

Τεπέκιοι.

Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, Παπᾶ Ἀλέξανδρος, Ἀνδρόν. Ν. Βουτυρᾶς (5), Ἀναστ. Γρυπάρης, Ἀλέξ. Κιουρτζόγλου, Πολυξένη Μανωλάκογλου, Σ. Βοζώρης, Ἀχιλλεὺς Κιουρτζόγλου, Φώτιος Πολυχρονιάδης, Κυριάκος Εὐθυμίου, Κυριάκος Νικολαΐδης, Στυλιανὸς Κασσάπογλους, Ἰωάν. Ἀναστασίου, Ν. Δανιηλίδης, Δ. Παρουτίδης, Ἀντ. Σταυρίδης, Ἀντών. Προδρόμου, Ἰερῶ. Παρουτίδης, Δ. Σαρῆκος, Χρυσῆ Ταξιδαρίδου, Ἀναστάσιος Βολάση, Δ. Φλωρέντης, Ι. Π. Πουδάνη, Ἀναστ. Λιλάγιου, Ι. Καρκαπίτζου, Ζωγράφος Σπηλιώτης, Κ. Πεταλᾶς (2), Κωνστ. Κασάπης, Θεόδωρος Κουντουρᾶς, Παλυχρ. Πουδάνης, Πολυχρόνης Ἰωάννου, Στ. Ὀραιοπούλου, Στ. Κιουρτζόγλου, Νικ. Γ. Χατζινικολαΐδης, Παναγιώτης Κωνσταντῖνου.

Κονιζέ.

Ἄουστοπέλης Παπαδόπουλος ἱερέυς, Ι. Δ. Χ'' Ὀγλοῦς, Δημ. Λαζαρίδης, Στυλιανός Α. Γαβριλίδης, Ἀδελφαὶ Καλογνώμου, Φίλιππος Δημητρίου, Πλάτων Κωνσταντινίδης ἐκ Κιουπλίων, Ἰωάν. Ἐφαπλωματᾶς, Ἰωάν. Μ. Κοντόπουλος, Β. Πασχαλίδης, Β. Θεμιστοκλέους, Φώτιος Ἀδαμαντίδης, Ν. Ζαχαρόπουλος, Ν. Γεωργίου ἐκ Μιχαλητσίου, Α. Σοφιανίδης, Ἐμμ. Ἀλεξανδρίδης, Ι. Κ. Ρουσόπουλος, Ν. Δ. Λαζαρόπουλος.

Φουλαντζίκιον.

Χ'' Παπᾶ Φίλιππος, Παπᾶ Σάββας, Α. Χ'' Ἠλᾶδης, Δ. Δανακτίδης, Δ. Σιραφίδης, Ι. Χ'' Ἀσλανίδης, Γ. Χ'' Χρήστου, Φώτιος Σακάρογλου, Γεώργιος Κωνσταντίνου, Ἀπόστ. Ἄν. Δερβεντλή, Ἀναστάσιος Λαϊδογλου, Παναγιῆς Παρρησιάδης, Παῦλος Γεωργιάδης, Χ'' Ἰωάν. Γ. Κελτζόγλου, Ἀνδρέας Παρρασίου, Ἀρσλάνη Κουντουράς, Κωνστ. Σαββαΐδης, μαθηταὶ Ἀστικῆς Σχολῆς: Δημήτρ. Ἀναστασίου, Ἀβραὰμ Νικολοῦδης, Κωνστ. Γεωργίου, Νικόλαος Ἰορδάνου, Δημήτριος Γεωργίου, Δημήτριος Γεωργάκη, Ἀθαν. Γεωργίου, Χρῆστος Γεωργίου, Ἀρχάγγελος Ἰωαννου, Ἀθαν. Νικολάου, Νικόλαος Δημητρίου, Ἰορδ. Λεοντίου.

Νίκαια.

Παπᾶ Ἰορδάνης, Ὀμ. Κομνηνός, Ἐλένη Σ. Τσινοπούλου, Ἐλένη Ο. Κομνηνοῦ, Νικ. Ἀναστασιάδης, Ἰορδάνης Πασχαλίδης, Πέτρος Παπαδόπουλος, Στυλ. Χ'' Βασιλείου, Ἰωακ. Φαδιάνος, Χ'' Χαρίτων Ἀλεξάνδρου.

Γενὶ Σεχίρ.

Ἀθ. Κατσαλίδης Ἠπειρώτης, Δημ. Μήλιος, Θωμᾶς Τζαβέλλας, Χριστόδ. Μοΐσιος, Ἐπαμ. Κατσαλίδης, Μιλτιάδης Πλιάτσικας, Χριστόδ. Παπαγιάννης.

Κιζ Δερβέντ.

Παπᾶ Δημήτριος, Παπᾶ Στυλιανός Ἰορδανίδης, Βασίλ. Ἰορδανίδης, Δ. Παναγιωτίδης, Α. Ἰορδάνου, Γ. Βασιλείου, Β. Στυλιανοῦ, Θ. Δημητρίου, Β. Βασιλείου, Σ. Ἀθανασίου, Ε. Χρήστου, Ι. Ἀναστασίου, Ι. Παπαδημητρίου, Ε. Πασχαλίδης, Εὐστράτιος Ναρκίσσογλου, Κυρ. Ναλπάντογλου, Ἰωάν. Δημητρίου, Εὐστρ. Μίτσογλου, Σπυρ. Ἀλεξάνδρογλου, Ἰωάν. Β. Γαρουφαλίδης, Παν. Δ. Κασίμογλου, Ἰωάν. Σ. Κασίμογλου, Παναγιώτης Ι. Χ'' Φωτίογλου, Βασίλ. Δ. Χ'' Ἀνδρέογλου, Φώτιος Πανάλ, Δημ. Δημητριάδης.

Παπουτσάκ Δερβέντ.

Παπᾶ Κωνσταντίνος, Σ. Παπαἰορδανίδης, Δημήτριος Δῆμου, Ἰωακείμ Παντέξογλου, Σταῦρος Γεωργιάδης, Ζωὴ Παναγιώτου, Κωνστ. Γ. Σόπογλου,

Ε. Ἀναγνώστης Ἰορδανίδης, Μηνᾶς Ι. Παπάζογλου, Ἀθαν. Ι. Πάρκα, Ἀναστ. Ἀντωνίου, Κωνστ. Γεωργίου.

Ἐλμαλίον.

Παπᾶ Ἄγγελος Τσιμόπουλος, Ἀναστ. Μινάογλου, Σπύρος Χ'' Μιχαλίδης, Ἰωάννης Παπαδόπουλος, Μ. Παπανικολάου.

Καδίκοι Γιάλοβας.

Παπᾶ Κωνσταντίνος, Παγτελῆς Φασουράκης, Θεολόγος Γ. Σαρηλάκης, Ἄριστ. Γ. Σαρηλάκης, Βασίλειος Χρυσίδης, Λεωνίδας Γιαλλίδης, Νικόλαος Χ. Πασματζῆς, Βασίλειος Στρατόπουλος, Χρῆστος Χασάπης, Νικόλαος Τοπιτσάκης, Χρῆστος Ε. Πασματζῆς, Δημοσθ. Χ'' Στυλιανίδης, Ἰορδ. Πετρίδης ἐκ Κιζ Δερβέντ, Θεμιστοκλῆς Σφυγκάκης, Εὐαγγέλης Ἐμμανουηλίδης, Ἐμμ. Ἐλευθεριάδης, Ἄριστ. Ἐλευθεριάδης, Κώτσος Καζᾶκος, Ἡρακλείτος Τοπιτσάκης, Νικόλαος Ξειδάκης, Ἡρακλῆς Φασουράκης, Βασίλ. Τσικόπουλος, Ἴπποκράτης Ἀζτέρογλου, Θεοφάνης Χ'' Βασιλάκης, Ἀνέστης Πιπικάκης, Χρῆστος Τριανταφυλλίδης, Χρῆστος Νικολέτου, Ἄριστειδης Ἐλευθεριάδης, Ἀνθιμος Χ'' Βασιλείου, Χρῆστος Κανάρης, Κωνστ. Βασιλείου, Χρῆστος Β. Χρηστίδης, Κωνστ. Καφριτσάκης, Φώτιος Παναγιωτίδης, Στυλιανός Χ'' Ἰωάννου, Κωνσταντίνος Β. Πολιζάκης, Ἰωάννης Γ. Στρατόπουλος, Ἀνέστης Ἀναστασάκης, Νικόλαος Ἀναγνωστοπούλου, Ἰωάν. Παπαδασιλείου, Ν. Στρατόπουλος.

Σαφράν.

Παπᾶ Σαράντης, Ἀθανάσιος Φραγκόπουλος, Ἀδάμ Παπαδόπουλος, Ἀνέστης Νικόπουλος, Πρόδρομος Τριγκόπουλος, Θεόφιλος Σπάσου, Κώτσος Κιμουρτζάκης, Νικόλ. Γ. Ἀρβανιτόπουλος, Κωνστ. Ν. Ἀρβανιτόπουλος, Στέφανος Φιλιανάκης.

Ἅγιος Χαράλαμπος.

Παπᾶ Ἰωάννης, Παρρασίος Ἐλευθερίου, Βασίλ. Ἄν. Ρακιτζῆς, Θεοδ. Θ. Ἀργυράκης, Λεωνίδας Χρ. Μπογιατζῆς, Θεοφ. Ν. Παπάζογλου, Βασίλ. Παπᾶ Ἰωάννου, Ζαφείρης Λαζάρου.

Κουρίον.

Παπᾶ Παναγιώτης, Παπᾶ Θεοδόσιος, Βασ. Γ. Ζαμπέτογλου, Νικόλ. Γ. Ζαμπέτογλου, Ἄνδρ. Γ. Ζαμπέτογλου, Κωνστ. Γ. Ζαμπέτογλου, Χρ. Χαραλαμπίδης, Ἀδαμάντιος Χαραλαμπίδης, Κωνσταντίνος Χαραλαμπίδης, Ἀπόστολος Μάκογλου, Ζαχαρίας Θεοδωράκης, Χρῆστος Τσακίρογλου, Ν. Δανάλογλου, Παν. Δανιήλογλου, Ν. Δ. Ζαμπέτογλου, Χρῆστος Δ. Ζαμπέτογλου, Δημ. Μαραγκός, Βασίλειος Μαραγκός, Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρίδης, Σωτήριος Ματούλιας, Ἠλίας Π. Ἠλιάδης, Γ. Ν. Καρακάσογλου, Σωκράτης Σ. Ζαμπέ-

τογλους, Γεώργιος Β. Χ' Ριζογλους, Βεώργιος Κουτουμάνογλους, Θεοφάνης Μαραγκός, Ἰωάννης Ζαφειρόπουλος, Ἀντώνιος Τοπχανελῆς ἐξ Ἡρακλείου, Δημήτριος Ἀριστοτέλους, Βασίλειος Ἰωάννου, Χρῆστος Τζιαμτζῆς, Ἀριστ. Κουτουμάνογλους, Ἀλέξ. Κάλφας, Νικόλ. Εὐστρατιάδης, Θεόδωρος Καζακίδης, Νικόλαος Παπαζῆς, Ἀθανάσιος Χ' Παπαδημητρίου, Βασίλειος Ἀλέξογλους, Εὐστάθιος Ν Δανιήλογλου, Νικ. Δ. Ζαμπέτογλους, Ἠλίας Π. Ἠλιάδης, Ἀπ. Ταλαμπήρας, Ἀναστ. Σ. Ζαμπέτογλους, Νικόλαος Ι. Γιαλόγλου, Κυριάκος Πακλατζῆς, Καπετὰν Ἀρκάδης, Γεώργιος Θεοδωράκης, Ἀθαν. Ἀναστασιάδης, Βασίλειος Μανιάτης.

Ταινάριον.

Διονύσιος Χρηστίδης ἱερομόναχος, Ν. Λαμπρινίδης, Γ. Ν. Λαμπρινίδης, Στέφ. Ν. Λαμπρινίδης, Ν. Ἐλευθεριάδης, Λ. Α. Ἀκοκκαλίδης, Εὐστρ. Ἀθανασιάδης, Ἠλίας Κωνσταντινίδης, Σεραφεῖμ Καρακατσάνης, Βασίλειος Τρυφωνίδης, Ἀριστοτέλης Οἰκονομίδης, Δ. Κωνσταντινίδης, Θεοδ. Δίζογλους, Ν. Παπαδόπουλο, Ἰωάν. Π. Οἰκονομίδης, Δημ. Τρυφωνίδης, Κωνστ. Δελνηθεοδωρίδης, Γρηγόριος Κρυσταλλίδης, Γιάννης Τσιπουρίνης, Ἠλίας Λεπτιδης, Δημ. Ν. Ἀκοκκαλίδης, Χρῆσθ. Γ. Ἀκοκκαλίδης, Κωνστ. Ἀγγελίδης, Πρόδρομος Καζακίδης, Γεώργιος Θ. Παντζῆς, Κωνστ. Σιδέρη, Σπύρος Καρακίζογλους, Νικόλαος Κ. Κυριακίδης, Ἀπόστολος Μ. Κωνσταντινίδης, Λευκοθέα Χ. Ἀγγελίδου, Ἰωάν. Παπουτζῆς, Περικλῆς Οἰκονομίδου, Βασίλειος Τσιούτης Ἡπειρώτης, Γιάγκος Καραγκιζογλους, Πολύβιος Σ. Κρυσταλλίδης, Ἀριστεῖδ. Λεπτιδης, Χρῆστος Μαυρίδης, Σωτήρ. Ἀκοκκαλίδης, Ἀπόστολος Στωϊκίδης, Διαμαντῆς Καζακίδης, Κωνσταντῖνος Βεργόπουλος.

Ὁρένιον.

Πατᾶ Χριστόφορος ἐφημέριος, Θεόδωρος Πατᾶ Παύλου, Κωνστ. Εὐδωρίδης, Ἰωάν. Χαριτωνίδης, Πατᾶ Γεώργιος ἐφημέριος Σαρι Σοῦ.

Χ' Ὁσμάν.

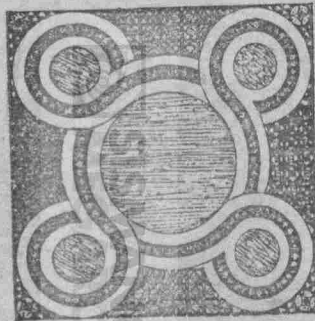
Πατᾶ Γεώργιος Μιτητανίδης, Δημ. Κυριακίδης, Παῦλος Ἰωαννίδης, Λάζαρος Ἰωαννίδης, Ἰωάν. Παπαδόπουλος, Λεωνίδας Ἰωάννου.

Βέη Παζάρ.

Ἰ. Ἠλιάσκος, Α. Π. Πακρητζόγλου.

Γερβάσιος ἱερομόναχος ἐν μονῇ Βαζελῶνος Τραπεζοῦς.

OGILIO